

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Česko-ruská slovní zásoba tématu fauna a flóra v porovnání

The comparison of the Czech-Russian vocabulary on the topic fauna
and flora

Ivo Jelínek

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Konečný

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání — Ruský jazyk
se zaměřením na vzdělávání

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Česko-ruská slovní zásoba tématu fauna a flóra v porovnání* vypracoval pod vedením Mgr. Jakuba Konečného samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 31. března 2015

.....

podpis

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování Mgr. Jakubovi Konečnému za jeho cenné rady, trpělivost, vstřícnost, připomínky a pomoc při získání potřebných informací a podkladů i za čas, který obětoval při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE:

Předkládaný text pojednává o slovní zásobě k tématu Fauna a flóra v česko-ruském porovnávacím plánu. První kapitola vymezuje základní pojmy a definice, shrnuje, proč základním stavebním kamenem jazyka je slovo, resp. slovní zásoba, všímá si faktu, že slovní zásoba každého živého jazyka obsahuje velké množství vícestačných slov. Záměrem druhé kapitoly bylo přispět prakticky k řešení okruhu otázek spojených s mnohoznačností slov v souvislosti s homonymií. Na polysémii je zde nahlíženo jako na pozitivní rys jazyka, byť při podrobnějším pohledu na slovní zásobu může představovat problém při rozlišování od homonymie; problematiku komplikuje dále fakt, že ve slovnících se vyskytují různé, často nejednotné úpravy jednotlivých lexikografických hesel. Snahou bylo vytvořit z omezeného lexikálního pole tematický slovník postavený na porovnávání českých a ruských lexémů fauny a flóry z hlediska lexikální sémantiky a etymologického původu slov. Třetí kapitola analyzuje zastoupení lexémů fauny a flóry v učebnicích vybraného učebního souboru pro výuku ruského jazyka (Pojechali) z hlediska možnosti a účelnosti osvojení lexémů fauny a flóry ruského jazyka žáky základních, resp. středních škol a při zohlednění požadavků na lexikální minimum. Právě jeho problematika je pak stručně pojednána s ohledem na požadavky Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Hlavními zdroji všech kapitol jsou teoretická východiska čerpaná z příslušné odborné literatury (viz seznam) a odborný jazykový materiál.

KLÍČOVÁ SLOVA:

lexikologie, lexikální jednotka, lexém, slovní zásoba, fauna, flóra, slovník, učební soubor

ANOTATION:

The thesis deals with fauna and flora vocabulary in Czech-Russian comparative plan. The first chapter defines a basic concept and definitions and summarizes reasons why the word or vocabulary is the basic structural unit of language. Special attention is also paid to the fact that vocabulary of all languages contains a lot of polysemy. The second chapter shows practical examples of polysemy and its connection to homonymy. Polysemy is understood there as a positive feature of the language, though it can mean a problem from the vocabulary point of view, as the difference

between polysemy and homonymy is very small. Another complication is represented by lexicographic entries, which are often different and inconsistent. The main effort was to create a thematic dictionary out of the limited lexical field, which would be built on comparing Czech and Russian lexemes of fauna and flora from the point of view of lexical semantics and the etymological origin of words. The third chapter analyses the representation of fauna and flora lexemes in specific textbooks designated for teaching Russian language (Pojechali). It examines the ways in which the students at primary, secondary or high schools are able to perceive such vocabulary and when the minimum lexical requirements are taken into account. The issue of lexical minimum is briefly discussed considering the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). The references of all chapters include theoretical resources taken from the relevant literature.

KEYWORDS:

lexicology, lexical unit, lexeme, vocabulary, fauna, flora, dictionary, curriculum for the teaching

Obsah

ÚVOD	- 7 -
1 LEXIKOLOGIE JAKO LINGVISTICKÁ DISCIPLÍNA	- 10 -
1.1 Podstata a funkce jazyka, vymezení základních pojmů	- 11 -
1.2 Jazykové roviny	- 14 -
1.3 Slovo a jeho význam	- 16 -
1.4 Slovní zásoba jako systém	- 21 -
1.5 Významové vztahy	- 23 -
1.6 Frazeologie	- 25 -
2 POROVNÁNÍ LEXIKÁLNÍCH JEDNOTEK FAUNY A FLÓRY V ČEŠTINĚ A RUŠTINĚ	- 27 -
2.1 Sémantická struktura lexikálních jednotek fauny v češtině a ruštině	- 31 -
2.1.1 Úplná ekvivalence	- 31 -
2.1.2 Částečná ekvivalence	- 34 -
➤ V češtině i ruštině polysémnní lexém, z nichž význam některých se liší	- 34 -
➤ V češtině monosémnní lexém, v ruštině polysémnní	- 52 -
➤ V češtině polysémnní lexém, v ruštině monosémnní	- 55 -
2.2 Sémantická struktura lexikálních jednotek flóry v češtině a ruštině	- 57 -
2.2.1 Úplná ekvivalence	- 57 -
2.2.2 Částečná ekvivalence	- 58 -
➤ V češtině i ruštině polysémnní lexém, z nichž některý se liší	- 58 -
➤ V češtině monosémnní lexém, v ruštině polysémnní	- 63 -
➤ V češtině polysémnní lexém, v ruštině monosémnní	- 64 -
3 ANALÝZA UČEBNÍHO SOUBORU POJECHALI	- 67 -
3.1 Společný evropský referenční rámec	- 69 -
3.2 Učební soubor Pojechali	- 70 -
ZÁVĚR	- 74 -
PE3IOME	- 77 -
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	- 79 -
SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V TEMATICKÉM SLOVNÍKU	- 83 -

Úvod

Předkládaný text je konfrontační povahy. V centru výzkumu se nacházejí lexémy fauny a flóry současného českého i ruského jazyka a jejich posuzování z hlediska lexikální sémantiky. Prostředkem k dosažení cíle je porovnání co možná největšího počtu polysémních ruských a českých lexémů z oblasti fauny a flóry.

První kapitola (teoretická část) pojednává o lexikologii jako o lingvistické disciplíně obecně, vymezuje základní pojmy, zkoumá slovo a jeho význam, funkci a podstatu jazyka, jazykové roviny, slovní zásobu jako systém, posuzuje slovní zásobu z hlediska lexikální sémantiky, významových vztahů a frazeologie. Vznikla kompilací informací dostupných z tištěných publikací a údajů dostupných v elektronické podobě, a jednotlivá data se snaží shrnout do jednotného celku.

Druhá kapitola (praktická část) v krátkosti (zmiňuje společné historické kořeny) pojednává o vzniku českého a ruského jazyka. Svou převážnou náplní představuje splnění **hlavního cíle**. Ve své podstatě se jedná o studium a porovnávání podstaty lexikálních jednotek a jejich lexikálního významu, a to prostřednictvím posuzování lexémů fauny a flóry českého a ruského jazyka z hlediska mnohoznačnosti, zkoumáním původu jejich vzniku, a také lexikálně nedělitelných kombinací slov – frazeologizmů. Těžištěm této části je komparativní analýza českých a ruských lexémů z oblasti fauny a flóry, která představuje metodologický přístup synchronní i diachronní. Důležitou úlohou srovnávací analýzy, vedle společného dědictví českého a ruského jazyka a otázky vzájemných vlivů obou jazyků, je poukázat na skutečnost, že polysémie je kladný rys jazyka. Praktickým výsledkem je tematický slovník.

Třetí kapitola (praktická část) představuje splnění **dílčího cíle**. Prostředkem ke splnění cíle je analýza všech dílů učebního souboru Pojechali za účelem zjistit, kde a jak se pracuje se slovní zásobou tématu fauny a flóry, a označit, co bylo zahrnuto autory v rámci tématu fauna a flóra v lexikálním minimu (tj. s čím se systematicky pracuje). Z analýzy vznikl přehled, ve kterém je uvedeno, v jakém dílu (lekci) učebnice se lexém fauny a flóry objevuje, kolikrát se objevuje v celém souboru a zda lze předpokládat jeho aktivní či pasivní osvojení žáky.

Předmětem studia je lexikum českého a ruského jazyka za účelem porovnání. Základním východiskem je skutečnost, že i když český jazyk patří do skupiny západoslovanských jazyků a ruský jazyk se řadí do skupiny východoslovanských jazyků, a v současné podobě obou jazyků se vyskytuje mnoho rozdílů na všech úrovních, tato skutečnost nic nemění na faktu, že čeština a ruština jsou jazyky příbuzné, které se vyvinuly ze společného jazyka – praslovanštiny.

Na základě výše uvedeného lze formulovat cíle:

Hlavní cíl:

Cíl 1: Provést porovnání české a ruské slovní zásoby tématu fauna a flóra ve vzájemném srovnání na širším vzorku polysémních ruských a českých lexémů z oblasti fauny a flóry, zpracovat jejich rozdělení do skupin podle míry ekvivalence, vyhodnotit jejich užívání a souběžně se pokusit o zjištění, zda a jak se při jejich používání v kontextu liší nebo neliší sekundární významy s ohledem na společné dědictví českého a ruského jazyka a na fakt, že polysémie je kladný rys jazyka.

Dílčí cíl:

Cíl 2: Prozkoumat slovní zásobu živočichů a rostlin všech dílů učebního souboru Pojechali za účelem posouzení lexikálního minima: zda lze na základě frekvence použití lexémů fauny a flóry v učebním souboru předpokládat aktivní nebo pasivní osvojení.

Záměru hlavního cíle odpovídá zpracování tematického slovníku abecedně seřazených českých a ruských lexémů fauny a flóry z hlediska mnohoznačnosti s vyloučením homonymie. Nicméně charakteristika polysémních jednotek lexikonu je jednou z nejtěžších úkolů lexikální sémantiky, řídili jsme se tedy při třídění lexémů do jednotlivých kategorií zásadou, že pokud je etymologický původ lexémů shodný, jedná se o polysémii; když je etymologický původ odlišný, jedná se o homonymii.

Tematický slovník vznikl excerpcí lexémů tématu fauny a flóry z učebního souboru Pojechali, a je tedy propojen s dílčím cílem. K mnohoznačným lexémům fauny a flóry ze souboru Pojechali byl vyhledán jejich základní a sekundární význam ve Slovníku spisovného jazyka českého (v elektronické podobě), který zpracoval lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV, a v ruském Výkladovém slovníku S. I. Ožegova. Tematický slovník je rozdělen na skupiny určené mírou ekvivalence lexémů v českém a ruském jazyce. První skupinu tvoří polysémní

lexémy s úplnou ekvivalencí, další skupina je rozdělena do třech podskupin a je tvořena polysémnními lexémy s částečnou ekvivalencí.

Rozsah práce je omezen, neumožňuje komplexní zpracování tématu, ani úplné vyčerpání zkoumaného materiálu. I přesto se domníváme, že předkládaný text může být obohacením řešení problematiky daného tématu.

1 LEXIKOLOGIE JAKO LINGVISTICKÁ DISCIPLÍNA

Lexikologie pracuje se slovem. **Slovo** představuje základní jednotku standardní promluvy nebo písemného projevu běžného uživatele jazyků našeho evropského kruhu. Rozdělení „textu“ (ať už mluveného nebo psaného) na jednotlivá slova nebude většinou uživatelů činit zásadní potíže. Této **segmentaci**, tj. vyčleňování úseků menší délky však předchází ještě krok zvaný izolace, který reprezentuje zvukovou nadstavbu suprasegmentálních jednotek (srov. Erhart, A., 1990, s. 24).

Jestliže se text analyzuje **od vizuální** podoby, která je samozřejmě druhotnou (odvozenou) ve vztahu k mluvené/slyšené jazykové realizaci promluvy, pak hlavním kritériem je hledisko přetržitosti sledu grafických znaků. Mezera je v takovém případě považována za předěl/hranici mezi jednotlivými slovy. Ani toto zjednodušení však nepředstavuje jednoznačné vymezení hranic slova, protože narazíme na problém z našeho pohledu exotických jazyků a typů písma, kdy jednotlivé znaky nerepresentují hlásky, nýbrž slabiky či celá slova. Problém může představovat i předložková vazba s tendencí k přechodu ve spřežku.

Podle A. Erharta (1990, s. 58) nemusí ani **zvuková analýza** promluvy vést k jednoznačnému úspěchu při snaze vymezit slovo, protože problémem zde bude fonetické slovo, které je při své praktické realizaci vázáno na řadu prozodických jevů jako např. intonace, přízvuk, přičemž jen přízvuk může být slabičný, slovní a větný – logický. Je tedy zřejmé, že podobná laická či „školní“ pozorování nás k vymezení slova, natož jeho definování nemohou přivést.

Pouze zběžný náhled na problematiku vymezení a ohraničení slova nemohl přinést uspokojivý výsledek. A to se jedná o jednu izolovanou otázku, s níž se samozřejmě pojí celá řada dalších. Nabízí se další zásadní otázky, např. po původu slov, jejich funkci, účelu, tvorby, spojování atd. Podobné si kladli filozofové a lingvisté již v době předkřesťanské. Např. indický jazykovědec **Panini** ve 4. stol. př. n. l. zkoumal nejstarší védské náboženské hymny. Již v té době byl formulován problém **původu názvů – označení**: jsou věci a jevy pojmenovávány ve shodě se svou přirozenou podstatou, nebo jejich pojmenování je produktem společenské konvence a nahodilosti? Protože tehdy bylo vše považováno za Boží dílo, nebylo daleko k úvaze, že názvy věcí existují věčně a absolutně i bez věcí samých, a že vztah slov a věcí je dán přirozeně (rozuměj božsky), nikoli z vůle člověka. Tak

byl vytvořen pojem **sfota** reprezentující objekty světa pojmů (srov. Uhrová, E., 1990, s. 7). U **Platóna** je na slovo nahlíženo jednak jako na jev přirozený (phýsei), ale jinými diskutujícími v Dialogu Kratylově je zastáván názor, že slovo (jazyk) je původu společenského na bázi mezilidské úmluvy (nómó). Aristoteles byl názoru, že slovo není zvukovým odrazem objektu, nemá k němu žádný bezprostřední vztah (srov. Uhrová, E., 1990, s. 8).

W. **Humboldt** a po něm L. **Weisgerber** (19. stol.) zformulovali koncepci „jazykového světa“ jako pojítka mezi vnějším reálným světem a vnitřním (duševním) světem člověka a národa (srov. Uhrová, E., 1990, s. 8).

1.1 Podstata a funkce jazyka, vymezení základních pojmů

Již základní teze zmiňovaná výše poukazuje na skutečnost, že autoři si byli vědomi nutnosti odlišit **myšlení** od **jazyka** a myšlení a jazyk od **reality**. Moderní lingvistika pokročila v analyzování předmětů svého zájmu ještě dále. Navazuje přitom na závěry švýcarského lingvisty Ferdinanda de **Saussure**, který jazyk označil za společenský výtvar a systém, následovníci pak rozvinuli tyto teze o strukturovanost, funkční aspekty, pragmatiku, sémiotiku, syntaktiku a další zřetele.

A. Erhart (1990, s. 11) uvádí, že soudobá jazykověda jako teoretická disciplína důsledně rozlišuje jazyk – langue a řeč – parole. Jazykem se rozumí **systém znaků** sloužící k dorozumívání, řeč je obecně lidská schopnost sdělovat informace (promlouvat) pomocí znaků/kódů. Geniálnost jazyka spočívá v maximální využitelnosti omezeného aparátu souboru znaků, které se podle systémových pravidel různorodě kombinují, užívají se s ustálenou platností (významech) a tím umožňují předávání informací mezi účastníky komunikace, tj. vytváření uzavřených sdělení v průběhu konkrétního řečového aktu.

Funkce jazyka jako společenského jevu je primárně **pojmenovávací**. Nositel jazyka si osvojuje reálný svět, vyčleňuje si jeho jednotlivé věci a jevy, přiřazuje jim pojmenování. Činí tak, protože nabyté poznání má potřebu zprostředkovat, přenést na ostatní jedince svého rodu, druhu, potřebuje s nimi **kommunikovat** právě s ohledem na sociální povahu své existence (zoon politikon). Poněvadž je jazyk nástrojem

myšlení, má nepochybně i funkci **mentální**, resp. poznávací. K dalším funkcím, ovšem odvozeného rázu, lze přiřadit funkci estetickou, apelativní apod.

Podstata jazyka je dvojaká, tedy **materiální** co do využívání aparátu materiálních jednotek (zvukové a vizuální kódy), které jsou exaktně pozorovatelné, reprodukovatelné, měřitelné (a to i včetně vnitřní řeči). Materializovanost i jen pouhých myšlenek se nabízí s postupem výzkumu a konstrukcí citlivějších encefalografů a jiných přístrojů, které např. lidem s tělesným postižením umožňují vydávat myšlenkové impulzy, jež snímače zachytí, dešifrují pomocí computeru a převedou v akci.

Ideální stránka podstaty jazyka se týká významu, obsahu každého jazykového znaku. Kromě fonémů, jež jsou považovány za figury čili monolaterální stavební kameny jazyka, jsou vyšší jednotky – **znaky** – vždy **bilaterální** povahy, tj. dvoustranné. Představují jednotu označujícího (signifiant) a označovaného (signifié). První stránka je zvukovou podobou, druhá jejím obsahem, úsekem našeho vědomí, které z okolní reality vyčlenilo právě onu část. Nelze ji nazvat představou, již vůbec ne pojmem coby kategorií logickou. Jazykový znak se nevztahuje přímo k objektivní realitě, ale k jejímu odrazu v lidském vědomí (srov. Erhart, A., 1990, s. 16).

Někteří lingvisté **význam** definují jako **vztah**, jiní jako samu **entitu**. K poslednímu se kloní J. Filipec (1985, s. 54), který tvrdí, že význam po určité období „žije ve vědomí lidí“, je tudíž společenskou hodnotou ustálenou a normovanou. Některá slova s vazbou na významy shody/rozdílu/vzájemného poměru mají blíže k definici významu jako vztahu. Pro znak samotný je pak **podstatné**, že jeho označující stránka je materiální a lidskými smysly **vnímatelné** povahy, dále je **arbitrární** neboli libovolná vůči označovanému. Neméně důležitá je **závaznost** či uzuálnost v prostředí jeho užití (soubor nositelů) a rovněž závaznost v rámci systému (tj. odlišitelnost od druhých znaků), (srov. Erhart, A., 1990, s. 16).

Definice jazyka posledních desetiletí vycházejí z postulátu jeho **systémovosti**. Tvrzení o systémovém charakteru jazyka nelze dnes již označit za pouhou hypotézu, neboť při dokazování byla snesena již řada důkladných a logicky odůvodněných faktů. Avšak ani slovo postulát jako vypůjčený termín z logiky není zcela vhodné, protože bychom tím akcentovali perspektivní nedokazatelnost takového tvrzení. Nicméně se zřetelem k permanentní nestabilitě, proměnlivosti jazyka nebudeme

daleko od pravdy, připustíme-li nemožnost jeho konečného poznání. Systémový charakter je jazyku prisuzován, protože splňuje minimálně dvě podmínky nutné pro **systém**, tj. je jednotou stejnorodých částí, jež jsou vzájemně podmíněny, provázány. Systém je tedy vnitřně organizovaný celek stejnorodých inventárních jednotek (viz též Erhart, A., 1990, s. 17). Stejnorodost jazykového systému spočívá ve využití akustických signálů (písemná – grafická podoba je jejich další forma zprostředkování), tj. signálů stejné materiální povahy, jež se obejdou bez dalších signálů jiného druhu (gestikulace, mimika aj.). Sledování vnitřní provázanosti jazykového inventáře přivedlo lingvisty k dnes již obecně přijatému zjištění, že jazyk je značně vnitřně hierarchizován, strukturován, vytváří řadu podsystémů, tedy je vlastně systémem dílčích systémů (srov. Erhart, A., 1990, s. 17).

Systém ovšem není totéž co **struktura**, i když někdy bývají tato slova používána synonymně. Jak jsme již uvedli, jazyk je abstraktní systém se složitou vnitřní strukturou, je myšlený, založený na asociativním výběru prvků pořádaných do řečových struktur, promluv, které jsou praktickou formou komunikace. Ta se odehrává v rovině **syntagmatické**, tedy formou lineárního propojování konkrétních jazykových prvků. Matematicky řečeno, při řečové realizaci promluvy se pohybujeme po ose x. Avšak v každém funkčně důležitém bodě myšlenkově třídíme prvky z nabídky **paradigmatu**, tedy z osy y. Na podobném principu je v řadě počítačových programů využíváno roletových oken. Chceme použít slovo stavení? Program nabídne všechny tvary paradigmatu: stavení, stavením, staveních, staveními. Funkční výběr tvaru, který bude opodstatněný v dané promluvě s ohledem na vazby k dalším jednotkám, musí provést mluvčí dle pravidel užívání systému. Rodilý mluvčí neřeší při konstruování, o jaký pád se jedná. Ke správnému užití dospívá nesčetným opakováním správných kombinací. Např. v ruštině, kde po *hem* je závazný genitiv v českém smyslu není čeho (dostatek). Uživatel systematicky volí z paradigmatu připojovaných jednotek tvar funkčně správný, platný v kombinaci s daným prvkem. Systém je tedy pojmem paradigmaticky a struktura syntagmaticky. Naše řečová promluva poskládaná ze „slov“ je tvořena z lineárně uspořádaných **segmentů**, jež jsme myšlenkově vybrali z nabídky systémově uspořádaných **konstruktů**. Tyto bývají některými lingvisty hojně označovány jako jednotky „émické“ (srov. Erhart, A., 1990, s. 18).

Dobrat se exaktních výsledků může každý vědní obor pouze vědeckými **metodami**. Jazykověda má roli ztíženu tím, že zkoumá objekt, jenž je produktem kolektivního subjektu. Existuje v reálném čase a prostředí, je vázán na omezenou (větší – menší) lokalitu. Podléhá proměnám v čase, se vzdáleností od „centra“ jeho nositelů nabývá na významu regionální variabilita. Dokonce je tento předmět výzkumu ovlivňován technickými prostředky, s jejichž pomocí je distribuován, šířen. Tradičním rozlišením přístupu z hlediska časového je diachronní a synchronní lingvistická metoda. Výzkum současného jazyka bývá považován za synchronní přístup. S ohledem na akceleraci společenských změn se však časový úsek uznatelný za synchronní etapu ve vývoji jazyka zkrátil. Jestliže čeští obrozenci mohli až ve třech generacích zachytávat a lexikograficky zpracovávat „soudobý“ jazyk (dobově současný), pak v současné době dvacetiletí může přinést natolik zásadní proměny, že má smysl je srovnávat s předcházejícím obdobím, tj. přistoupit k diachronické analýze. Z dalších metod lingvistického výzkumu je třeba zmínit historickosrovnávací, jež usiluje o rekonstrukci teoretického základu prajazyka. Pro tuto metodu ovšem musí být nejprve zpřístupněn obrovský listinný (literární) jazykový materiál, o jehož zpracování usiluje metoda filologická. Typologická metoda konfrontuje jednotlivé jazyky v synchronní fázi vývoje z hlediska typických (obecně společných) a specifických rysů (srov. Erhart, A., 1990, s. 20).

1.2 Jazykové roviny

O značný posun v lingvistickém bádání se zasloužila strukturální analytická metoda, která detailně rozebírá jazyk po jeho jednotlivých plánech – rovinách. V lingvistické literatuře se uvádí různý počet jazykových rovin. Rozpětí je podle J. Filipce (1985, s. 23–24) značné: od 3 do 7. Někteří lingvisté vystačí s třemi rovinami: syntaktickou, onomatologickou a fonematickou. Již z názvů je patrné, že základní rovinou je rovina pojmenovávací. Jednotlivá pojmenování se skládají z prvků menších, které reprezentuje rovina fonematická. Naopak komponování, propojování, sestavování, resp. vřazení jednotlivých pojmenování do souvislých promluv vytváří vyšší smyslové celky, které tvoří rovinu syntaktickou.

Jiné přístupy vedoucí k pojmenování v zásadě týchž vztahů mezi jazykovými rovinami uvádí A. Erhart (1990, s. 25), zejména je-li za východisko považována

metoda segmentace promluvy, jdoucí od formálního – výrazového plánu, a metoda klasifikace v opačném směru od plánu obsahového – významového. Při segmentaci jednotky promluvy (syntagmatický zřetel), za niž je považován makrosegment, dochází k izolaci jednodušších prvků, které autor označil za mezosegmenty, jež jsou ohraničeny pauzou a vyznačeny slovním přízvukem. Z hlediska tradiční fonetiky je ovšem tento mezosegment taktem. Dalším dělením mezosegmentů promluvy dospějeme k izolování mikrosegmentů, za něž považuje A. Erhart (1990, s. 25) nejmenší, samostatně vyslovitelné jednotky, čili slabiky. „Poslední segmentační krok spočívá v izolaci minimálních zvukových jednotek – hlásek (fonů).“ Při domýšlení této terminologie by se nabízelo hlásku označit za např. nanosegment s poukazem na její neznakovost, tj. absenci významové složky. Ani makrosegment by nemusela být jednotka největší, neboť většina promluv se odehrává v širším rámci – textovém, takže bychom mohli zavést termín hypersegment. Místo tří rovin už máme pět. Cestou klasifikace dospěl A. Erhart (1990, s. 70) k formulování následujících paradigmatických jednotek: větný vzorec, slovní vzorec, morfém, slabičný vzorec a foném. Morfémy dělí na lexikální a gramatické. Lexikální nesou označení pro substance, děje, příznaky, kvality apod. Nazývá je lexémy. Gramatické morfémy označují třeba jen gramatický vztah, popř. „akcesorní vlastnost“. Poněvadž se jedná o jednotky bilaterální, lze u obou abstrahovat složku významovou, kterou označuje termínem semém u lexikálního morfému a gramém u gramatického, přičemž oba materializované nosiče těchto významů označuje shodně morfon.

U některých autorů dochází k přehlížení rozdílu mezi slovem a morfémem. Děje se tak zejm. v západoevropské literatuře, jak zmiňuje J. Filipce (1985, s. 23), který uznává celkem šest následujících jazykových **rovin** (viz schéma 1):

Schéma 1: Jazykové roviny podle J. Filipce

textová čili nadvětná, jazykovou jednotkou je textém, řečovým exemplářem je text		
větná	věta jako propozice	výpověď
kolokační	kolokace jako frazém/spojení slov	kolokace
lexikální	lexém/slovní tvar	(alo)lex
morfematická	morfém	(alo)morf
fonologická	foném	(alo)fon

U P. Hausera (1986, s. 10) nalezneme příklon k pouze čtyřplánovému členění jazykových jednotek, kdy rozlišuje plán zvukový (jednotkou je foném), morfologický (morfém), lexikální (slovo) a syntaktický (věta). Lexém chápe stejně jako jednotku lexikálního plánu v systému jazyka, čili jako souhrn všech tvarů jednoho slova (paradigmatický zřetel).

1.3 Slovo a jeho význam

Ať už bychom se přiklonili ke kterémukoli členění, pokaždé se bude ukazovat, že **centrální** pojmovou jednotkou lingvistiky je **slovo**. P. Hauser tuto jeho pozici spojuje s fyziologickým základem naší myšlenkové činnosti, zmiňuje učení I. P. Pavlova o druhé signální soustavě, v níž slovo figuruje jako signál signálů, čímž odráží výsledek lidské poznávací činnosti, zejm. schopnosti zobecnění. Slovo je „jazykový útvar komplexní povahy“ (srov. Hauser, P., 1986, s. 9). Je nesporná jeho dvoustránková, dichotomická povaha, neboť je spojením formy (výrazu) a obsahu (významu). Význam slova je ukotven společensky, neboť jeho platnost, smysluplnost je vázána na určité jazykové společenství. Jeden a týž zvukový komplex může v různých jazycích mít rozdílný význam.

Slovo jako lexikální jednotka zahrnuje všechny jednotky nižších řádů, nižších rovin, přičemž může mít podobu i jediného fonému: viz ruské *u*, *a*. Opačně může jediné slovo (tedy i rozsahem o jediném fonému) mít platnost sentence – věty, viz ruské: *A?*

Dalším znakem slova je jeho samostatnost – „samonosnost“. P. Hauser uvádí, že v češtině spojka *-li* je jediným případem nesamostatného slova. Na pozadí ruštiny však toto neplatí. Pro ruštinu bychom museli hledat mezi výrazy typu *-нибудь*. Oddělené psaní je znakem samostatnosti slova v textu (odtud někdy pojem textové slovo), naproti tomu souslovná, víceslovná pojmenování jsou rovněž slovy v lexikálním smyslu (*газированная вода*). Některá podlehnou různým univerbizačním tendencím (*землетрясение, сумасшедший*), jiná nikoli.

Poněvadž základní funkcí slova je pojmenování objektů a jevů naší reality, lze slovo ve shodě s P. Hauserem (1986, s. 12) **definovat** jako základní pojmenovávací jednotku složenou z jedné a více hlásek, přičemž tento uzavřený

zvukový komplex nese schopnost reprodukovat u druhého uživatele jednotný zobecněný, obecně srozumitelný význam. Slovo má svou vnitřní morfematickou strukturu. Na rozdíl od jednotek jiných rovin je slovo významově samostatné (a to i s výhradou u výrazu *-нубыдъ*, protože jeho etymologie by nás jistě dovedla k izolovanému slovu).

P. Hauser dále pracuje s pojmem „**varianty** slova“. Podmínkou variantnosti formy zůstává nezměněný základní význam. Rozlišuje varianty hláskové (okénko – okýnko), tvaroslovné (řádek – řádka) a slovotvorné jako odvozeniny od stejného základu (kytice – kytky). Jiným typem variantnosti je podle našeho názoru konkrétní realizace lexému během promluvy. Takové jednotky se označují předřazením části alo-. Znamená to, že česká hláska – foném „r“ může u různých uživatelů, v různých hláskových kombinacích nabývat rozdílných kvalit, takže pokaždé se jedná o alofon jako variantu fonému. Odlišnost od „vzorové“ abstraktní představy fonému „r“ může být jen tak velká, aby nedošlo k záměně s jiným fonémem celého systému. Přeneseno na rovinu lexikální, hovoříme o jednotce alolex (srov. Hauser, P., 1986, s. 12).

Slovo jako formálně jednočlenný lexém je pojetí J. Filipcova. Sousloví chápe jako kolokační frazém. Je-li slovo formálně jednočlenné a navíc monosémické (jako opak polysémie), označuje jej termínem **lexie**. Je-li takový lexém polysémický, hovoří o hyperlexému. Lexii a frazém označuje jako **základní lexikální jednotku**. Bohužel existují i jiná chápání lexému jako lexikální formy nebo semému, což jenom potvrzuje, že vymezení slova, ač na první pohled zřejmé části textu, není definitivní (srov. Filipec, J., 1985, s. 28).

Někteří lingvisté se místo definování slova pokusili vymezit jeho **základní znaky**. V L. V. Kopeckého lexikologické učebnici (1974, s. 22) je zmiňována práce N. M. Šanského (Leksikologija, 1972), v níž rozpracoval a stanovil 12 základních znaků slova jako lexikální jednotky:

- ✓ fonetická stavba (фонетическая оформленность) – slovo se skládá z fonémů, výjimečně z jediného;
- ✓ ustálená vazba významu na formu (семантическая валентность) – na ustálenou zvukovou podobu je navázán ustálený význam;
- ✓ celistvost (непроницаемость) – na rozdíl od volných slovních spojení nelze do slova vkládat jiné slovo, přerušovat jej, což platí i pro sousloví. Jako zvláštní případ se jeví spojování záporných zájmen s předložkami: никто –

ни с кем. Oprostíme-li se však od paradigmatu a vytvoříme dvojici na základě protikladu +/- с кем versus ни с кем, budeme moci připustit, že se nejedná o vkládání, nýbrž předřazení negace;

- ✓ akcentová celistvost (недвуударность) – základní přízvuk má slovo nejvíce jeden, služební/funkční slova bývají dokonce nepřízvučná (на столе), neboť tvoří s obsluhovaným slovem fonetické slovo – kompaktní celek;
- ✓ slovně druhová příslušnost (лексико-грамматическая отнесенность) značí, že každé slovo je vztaženo ke konkrétnímu slovnímu druhu a má danou gramatickou podobu;
- ✓ relativní neměnnost (постоянство звучания и значения) – jazyk je kolektivním produktem a nástrojem, tudíž svou funkčnost si zachová, pokud uživatel nebude svévolně měnit jeho vnější podobu ani obsahovou složku – význam;
- ✓ reprodukovatelnost, obnovitelnost (воспроизводимость) – slova v našem vědomí jsou připravena jako hotové prvky, které při realizaci promluvy používáme jako prefabrikáty na rozdíl od volných slovních spojení, která ad hoc z hotových slov sestavujeme;
- ✓ celistvost a nezaměnitelnost (цельность и единооформленность) – jsou formálně celistvá s možností obměn na jedné části;
- ✓ potřeba spojitelnosti s dalšími slovy (преимущественное употребление в сочетаниях слов) – kromě omezeného aparátu vět jednočlenných apod. vytváříme naše promluvy ze spojení více slov;
- ✓ schopnost osamostatnění pozice (изолируемость) – na rozdíl od fonémů a většiny morfémů můžeme slovo použít izolovaně, aniž by ztratilo na své formě i obsahu;
- ✓ pojmenovávací funkce (номинативность) – většina slov (autosémantická) svým významem pojmenovává úsek reality, část slov (syntémantická – služební/funkční, citoslovce, modální slova aj.) tuto schopnost nemá. Např. citoslovce vyjadřují citový, volní stav mysli apod.;
- ✓ idiomaticita (фразеологичность или идиоматичность) – mnoho slov je nemotivovaných, tj. zvuková podoba slova je nijak neodvoditelná, význam slova je z jeho formy nededukovatelný. Naproti tomu slovtvorné postupy (zejm. derivace) jsou nelibovolné, vylučují jinou možnost, aniž by byla provedena změna významu (srov. Копецкий, Л. В. et al., 1974, s. 22).

Jako nejčastější se uvádějí pro slovo typické rysy: **znakovost, samostatnost a reprodukovatelnost** (vyčlenění – identifikace jako ztotožnění). Pojetí slova a návazných jednotek zjednodušuje E. Uhrová (1990, s. 12), která nejprve vymezuje lexém a poté **slovo**, jež charakterizuje jako:

- ✓ jednočlennou monosémickou nebo polysémickou jednotku lexikálního systému (jednočlenný – jednoslovný lexém);
- ✓ kontextově ukotvenou realizaci lexému (což je alolex, pojmenování);
- ✓ vícečlenný tvar jednoho lexému, čemuž by odpovídalo např. české (já) byl bych přišel.

Z uvedeného je zřejmé, že lingvisté se pokouší, obrazně řečeno, koláč s názvem „slovo“ nakrojit či nakousnout z jedné či více stran, aby se dostali k pohádkovému prstenu zapečenému uprostřed, tedy k jádru věci. Zkoumají slovo z různých pohledů, z hlediska akustického složení, morfologické struktury, dle gramatických vlastností, původu a historických vazeb. S prohlubujícím se studiem se řeší stále detailnější jevy, vznikají nové termíny, které jsou často různými lingvisty používány vágně, nebo i v jiném významu. Jazykověda se začala členit na několik dílčích **disciplín**, oborů, které se vzájemně doplňují, částečně překrývají. Většinou ale shodně všichni lingvisté konstatují, že slovo je jednotou významu a zvukového komplexu. Na tomto minimálním základu se lingvisté sejdou již po staletí. V dalším lze však najít rozdíly. L. P. Krysin (2009, s. 30) definuje dokonce již slovo jako základní významovou jednotku jazyka. Uvádí, že se skládá z menších jednotek fonémů a morfémů. Fonémům přisuzuje pouze schopnost rozlišovat jednotlivé významy (nikoli nést), avšak o postavení morfémů mlčí. Přitom minimálně lexikální morfémy by si zasloužily náležité ocenění. Slovo je L. P. Krysinem chápáno tradičně jako znak se svým označujícím a označovaným. Další odlišností od jiných náhledů na slovo a jazykovědné disciplíny, jež ho zkoumají z různých úhlů pohledu, je chápání lexikální **sémantiky**. Dle něj se jedná o nauku zkoumající význam slov, strukturu významu, zákonitosti ve vztazích slov a skupin. Zmiňuje též sémantiku morfologickou, zkoumající význam morfémů a jejich vztahů, a sémantiku syntaktickou, jež analyzuje významy slovních spojení a vět. Domníváme se, že takto formulovaná stanoviska jsou značně zjednodušená, odpovídající patrně školní potřebě, nicméně mohlo být alespoň zmíněno, že sémantika je součástí **sémiotiky**, nauky o znakových systémech obecně,

a že vedle sémantiky zkoumající významy slov existuje pragmatika (využití znaků v komunikaci) a syntaktika (propojování znaků do vyšších celků), (srov. Krysin, L. P., 2009, s. 30).

P. Hauser uvádí vedle označení sémantika termín **sémaziologie** jako nauku o významu slov. Nauka o pojmenování je jím uváděna pod názvem **onomaziologie**. Nauka o označování se ptá na pojmenovovací funkci lexémů (označení = pojmenování viz Schippan, T., 1987, s. 28). Vztah obou stran téže mince zachycuje T. Schippan (tamtéž) na obrázku 2:

Schéma 2: Onomaziologický versus sémaziologický náhled

<u>onomaziologický náhled</u>			<u>sémaziologický náhled</u>	
<u>věc</u>	<u>pojem</u>	<u>označení</u>	<u>lexém</u>	<u>významy</u>
	„sklo“	sklo	sklo S1	„látka“
		sklenice na pití	S2	„nádobu ze skla“
		skleněná nádoba	S3	„optický přístroj“
		víceúčelová nádoba	S4 atd.	atd.
		atd.		

Dalšími samostatnými obory lexikologie dle P. Hausera (1986, s. 7) jsou:

- **frazeologie** jako nauka o frazeologických jednotkách,
- **etymologie** jako nauka o původu slov,
- **onomastika** jako nauka o vlastních jménech,
- (a) **lexikografie** jako nauka o slovnících.

Jiní lingvisté považují za součást lexikologie nauku o tvoření slov (словообразование). L. P. Krysin slovotvorbu vyčleňuje, stejně tak J. Filipec. Naproti tomu E. Uhrová ji pojednává jako součást, podobně T. Schippan uvádí slovotvorbu ve své publikaci Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache jako třetí kapitolu vedle kapitol o předmětu lexikologie, o slovu jako základní jednotce, slovním významu coby předmětu sémaziologie, lexikálně sémantickém jazykovém systému, sociálním členění slovní zásoby a vývoji slovní zásoby. Zmiňuje, že od 60. let 20. století sílily tendence po osamostatnění slovotvorby. Nakolik je tento přístup opodstatněný, nelze jednoznačně určit. Proměny slovní zásoby jsou permanentní a ze změn jazyka jako systému dokonce nejsnáze pozorovatelné. Tyto

proměny se odehrávají v čase, jedná se tedy o porovnání dvou stavů – výchozího (předešlého) a následujícího. Toto hledisko ukazuje na diachronní přístup, který ovšem je vlastní též etymologii, která je většinou jako součást lexikologie vnímána. Je otázkou, zda pro užší pojetí lexikologie nehledat nový termín typu „lexologie“, které by byly ponechány otázky teorie slova, významu, pojmenování atd. Pak by termín lexikologie „povýšil“, nadřadil se ostatním a stal by se všezahrnujícím. Taková úvaha však pouze zavádí další termín do již tak přesyceného terminologického jazykovědného prostředí a je jen účelová, neřešící podstatu problému. Vyčleňování slovotvorby mimo rámec tradiční lexikologie považujeme za nadbytečné. Komplexní povaha slova jako ústřední jazykové jednotky navíc způsobuje, že se lexikolog při analýze slovní zásoby nutně dotýká nejen slovotvorby, ale také např. **stylistiky**. Tak třeba L. P. Krysin (2009, s. 29) svůj výklad o lexikologii uvádí analýzou funkčních stylů ruského jazyka a připojuje celé schéma stylů.

1.4 Slovní zásoba jako systém

Uvažujeme-li o slovní zásobě jako o systému, pak je opodstatněné úsilí lingvistů odhalit jeho **uspořádanost**, pojmenovat aspekty, hlediska, vztahy, kterými se obrovské množství slov vzájemně propojuje, systematizuje. P. Hauser (1986, s. 16) uvádí jako základní tři hlediska:

- ✓ **slovnědruhov**é,
- ✓ **formální** čili **slovotvorn**é,
- ✓ **významov**é, jež se dále liší na souřadné a hierarchické.

Slovnědruhové hledisko nelze jednoznačně aplikovat na sdružená pojmenování, proto jsou důležitější zbylá dvě.

Formální zřetel dělí slova na nemotivovaná a motivovaná, která dále dělíme na jednoslovná a sdružená. Jednoslovná motivovaná vznikla odvozením nebo skládáním. Motivovaná jednoslovná pojmenování se vnitřně uspořádávají jako slovotvorné řady lineární nebo mnohostranné, jako slovní čeledi nazývané též slovotvorná pole (vznikají kombinací řad), na slovotvorné typy, které propojeny obecným významem tvoří slovotvorné kategorie (srov. Hauser, P., 1986, s. 16).

Významové hledisko umožňuje slova třídit souřadně podle míry podobnosti významů (od synonymie k antonymii), hierarchizovaně dle nadřaděnosti a podřaděnosti (srov. Hauser, P., 1986, s. 16).

Slovní zásoba je dále **rozvrstvena** na část neutrální – bezpříznakovou, která plní bezvýhradně funkci pojmenovávací a nenese s sebou žádné další příznaky, a vrstvy **příznakové** slovní zásoby, nesoucí doplňkovou informaci o své příslušnosti teritoriální (nad/regionální, sociální), o cizorodosti (přejetí z cizích systémů), o dobové platnosti (historizmy), o aktuálnosti (frekvence užití), o stylové příslušnosti (knižní, hovorová, odborná), o citové zabarvenosti (tamtéž).

Při porovnání předchozí stratifikace s prací L. P. Krysina (2009, s. 112) zjistíme, že tento předmět lexikologie chápe dostatečně široce, neboť zkoumá slovní zásobu jazyka z hlediska původu jeho vrstev, vyčleňuje stylistické a funkční charakteristiky slov, sféry jejich užití, zkoumá historicky podmíněné proměny slovní zásoby proměny, zejm. proces jeho obnovování, ale i zastarávání slov. Lingvista analyzuje slovní zásobu ruského jazyka podle jejího původu, dále z **hlediska** frekvence (aktivní/pasivní zásoba), teritoriálního (obecná, dialekty, profesní a sociální žargony), citové zabarvenosti.

V dalších částech se budeme zabývat problematikou překladu názvů živočichů a rostlin, proto se v naší práci zmíníme o víceslovných pojmenováních. J. Filipec (1985, s. 29) zavádí termín lexie pro monosémickou jednočlennou jednotku, hyperlexém pro polysémickou. Za základní lexikální jednotky považuje lexém a frazém. Problém spočívá v tom, že za lexikální jednotku téhož řádu jako „psát – voda – údiv/překvapení“ máme považovat na první pohled nesouměřitelné komplexy:

psal jsem x minerální voda x To mě podrž!

Společné mají tyto výrazy to, že se vztahují k jednomu významu reality, tj. k ději, substanci, duševnímu stavu – prožitku. Ze syntagmatického pohledu se jedná o těsná spojení slov s modifikovaným významem, z paradigmatického hlediska pak to jsou tvary lexémů /psát/, /být/, /minerální/, /voda/, /to/ – /já/ – /podržel/. Naším názorem tedy je, že v případě víceslovných pojmenování živočichů a rostlin se jedná o formální **sousloví**, pracovníě označitelné jako kollexém). J. Filipcova kolokace je pro pojmenování snad nevhodná pro svou nestabilitu, nahodilost. Frazémy jsou dle našeho soudu též jiné etiologie, neboť např. mají jinou

etymologii. Stačí porovnat řadu pomněnka – незабудка – Vergissmeinnicht se skutečnými frazémy typu с гуся вода, ни зги не видно apod. (srov. Filipec, J., 1985, s. 29).

Máme-li na závěr shrnout dosavadní výklady, dospějeme k východiskům naší další práce s lexikálním materiálem. Předně: slovo chápeme jako ústřední jednotku jazyka. Jeho pozice je dána mnohohrstevnatostí či mnohoaspektovostí. Slovo je jednotkou lexikálního jazykového plánu v syntagmatickém smyslu. Základní strukturní znakovou jednotkou je však morfém. Každé slovo se skládá minimálně z jednoho morfému. Vezmeme-li v potaz existenci nulového morfému, pak by bylo možné vyslovit předpoklad, že každé slovo se skládá alespoň ze dvou morfémů. U ohebných slovních druhů, zejm. substantiv, nebude o tomto tvrzení sporu (strom-0), u neohebných bychom existenci nulového morfému museli interpretovat jako „informaci o základním tvaru bez možnosti obměňování“. Morfém je prezentován alespoň jedním fonémem. Foném je základní stavební jednotkou zvukového plánu jazyka, nemá charakter znaku, neboť „pouze abstraktně zní“, nenese však žádný jazykový význam. Výjimkou jsou jednofonémové morfémy v platnosti slova, resp. lexému. Lexém je invariantní jednotka zahrnující všechny paradigmatické „slovoformy“ daného slova, tedy všechny jeho variantní formativy s modifikovanými významy.

1.5 Významové vztahy

K významovým vztahům řadíme antonymii, synonymii, polysémii, homonymii, hyperonymii, hyponymii a kohyponymii. Pro účely našeho zkoumání má význam polysémie (ve vztahu s homonymií), proto definici ostatních významových vztahů neuvádíme.

Polysémie (mnohoznačnost slov) vzniká podle M. Sochrové (2011, s. 27):

- ✓ vyvozením významů ze základního významu (určitá spojitost zůstává)
jazyk – orgán v ústní dutině (základní význam),
soubor vyjadřovacích prostředků, řeč,
metaforicky jazyk u boty, rostlina tchýnin jazyk (tvar);

- ✓ dvojitém utvořením téhož slova s různým významem
červenka (ptáček s červenou náprsenkou),
infekční onemocnění vepřů (červené skvrny),
červená hlína;
- ✓ mnohoznačností předpon
přepsat z jednoho písma do jiného (z azbuky do latinky),
román jako filmový scénář (ztvárnit),
ještě jednou napsat (opravit),
majetek na někoho jiného (převést).

Od mnohoznačnosti je třeba odlišovat **homonymii (souzvučnost slov)**. **Homonyma** jsou slova stejně znějící, ale mající odlišný význam, ani mezi jejich významy neexistuje žádná spojitost, hlásková shoda je náhodná, například:

role – pole (rolník),
role – svitek, kotouč (z němčiny),
role – divadelní úloha z francouzštiny (srov. Sochrová, M., 2011, s. 27).

Původní historický význam nazýváme etymologickým. Pokud je etymologický původ slova shodný, jedná se o polysémii, a naopak, když je etymologický původ odlišný, slova lze považovat za homonyma.

Charakteristika polysémních jednotek lexikonu je jednou z nejtěžších úkolů lexikální sémantiky. Základní otázky vědecké charakteristiky mnohoznačnosti lexikálních jednotek se týkají definice hranice kategorie mnohoznačnosti. Základní teoretické úkoly v této oblasti mohou být zformulovány jako:

- ✓ rozlišování polysémie od homonymie (tj. ustanovení hranic, v rámci kterých lze mluvit o různých významech téhož slova; na rozdíl od případů, ve kterých máme co do činění s různými slovy shodujícími se formou);
- ✓ rozlišování polysémie od monosémie (tj. ustanovení hranic, v nichž rozdíl v konkrétních použitích slova lze považovat za důsledek kolísání v rámci jednoho významu; na rozdíl od případů, když aktuální použití slova je vhodné považovat za další význam).

Stanovení hranic kategorie mnohoznačnosti v obou případech nepovoluje zřetelnou operacionalizaci. Vyhledávání kritérií, jež by umožnila rozlišovat jednak polysémii od homonymie, a jednak polysémii od monosémie, bylo věnováno značné

množství výzkumů. Nicméně leckteré z předkládaných kritérií, pokud ho vnímáme izolovaně, má pouze relativní charakter (srov. Krugosvet, 1997–2014, online).

1.6 Frazologie

Frazeologizmy (frazémy) jsou ustálená víceslovná pojmenování s přeneseným významem. Slova v těchto pojmenováních ztrácejí svůj původní význam a získávají význam vázaný na frazeologizmus. Pořadí slov je nezaměnitelné, význam frazeologizmu nelze vyvodit z dílčích významů jeho složek.

Podle rozsahu frazeologizace rozlišujeme:

- ✓ **frazeologizmy s jedním frazeologickým členem** (frazelogické je adjektivum) *koňská dávka, лошадиная доза; vlčí mák, мак самосейка;*
- ✓ **spojení frazeologizovaná jako celek** *bílá vrána (výjimka), белая ворона; každý pes jiná ves (různý), всякого жита по лопате; jablko sváru (problém), яблоко раздора.*

Do oblasti frazeologie patří i následující slovesné vazby a větné frazeologizmy:

- ✓ **rčení**, nazývaná také **úsloví**, jejichž klíčovým slovem je sloveso, podle potřeby sloveso se v závislosti na kontextu tvarově mění: *Dělat z komára velblouda, Делать/сделать из мухи слона;*
- ✓ **pořekadla** se od rčení liší tím, že mají stálou, neměnnou podobu. Často plní funkci situačních průpovědek, někdy jsou veršovaná: *Kůň má čtyři nohy a přece klopýtne, Конь о четырех ногах, да и тот спотыкается;*
- ✓ **příслови** jsou krátké průpovědi s mravním, etickým ponaučením. Mají smysl sama o sobě, k užití nepotřebují kontext: *Bez práce nejsou koláče, Без труда не выловишь и рыбку из пруда;*
- ✓ **pranostiky** podávají zkušenosti o přírodních jevech, nejčastěji o počasí: *Jestliže kohout kokrhá, když jde spát, určitě bude vstávat s mokrou hlavou; Гуси высоко летят — много воды будет, низко летят — мало* (srov. Kolektiv autorů KČJaLsD, 2003, online).

Závěrem nezbyvá než potvrdit stanovisko, že **lexikologie** je komplexní naukou o slovní zásobě. Kromě zásadních, čistě teoretických lexikologických otázek onomaziologického a sémaziologického rázu zkoumá tento obor slovní zásobu

z dalších aspektů pomocí „aplikovaných“ disciplín, k nimž určitě patří frazeologie, etymologie, onomastika, lexikografie, ale též slovotvorba, lexikální stylistika. S ohledem na komplexní charakter své ústřední jednotky, tj. slova, nemůže však lexikolog ignorovat teoretické závěry vyplývající ze zkoumání ostatních jazykových plánů – ať už podřazených či nadřazených.

2 POROVNÁNÍ LEXIKÁLNÍCH JEDNOTEK FAUNY A FLÓRY V ČEŠTINĚ A RUŠTINĚ

Čeština a ruština se vyvinuly, jako všechny slovanské jazyky, ze společného prajazyka – praslovanštiny (srov. Lamprecht, A., 1987, s. 11).

Podle R. Večerky (2006, s. 11) shody mezi češtinou a ruštinou jsou patrné v takových podrobnostech jejich základního slovního fondu i gramatické stavby, že je třeba je pokládat za jevy divergentní (pocházející ze společného základu), během vývoje se v češtině i ruštině sice vytvořily různé nové jevy, avšak to, co mají společné, je dědictvím z minulosti. J. Korostenski (2007, s. 76) se domnívá, že teprve od rozpadu praslovanštiny se český a ruský jazyk vyvíjely samostatně, a to bez výraznějšího vzájemného kontaktu, ale s novými sousedy, což oběma jazykům přineslo nové bezprostřední impulsy, které se odrazily v jejich inovačních postupech. Vývoj má za následek skutečnost, že v lexikonu českého a ruského jazyka existují slova mající shodný význam i formu (*babočka admirál* – *бабочка адмирал*, *durman* – *дурман*); slova, která se vyskytují jen v češtině (*kachna*) a jen v ruštině (*ymka*); či slova zvukově i slovotvorně natolik odlišná, že vyžadují hlubší etymologický rozbor: *jeřáb* – *журавль*, *рябина* (viz tematický slovník).

Pojmenování zvířat v češtině a ruštině jsou do velké míry shodné, například: *býk* – *бык*, *kráva* – *корова*, *los* – *лось*, *medvěd* – *медведь*. Rozdílly se vyskytují v pojmenování *ptáků*, *motýlů* a *ryb*, například: *čáp* – *аист*, *bělásek* – *капустница*, *candát* – *судак*, *velryba* – *кит*.

Některá pojmenování zvířat v češtině a ruštině se odlišují **významově**. Například, součástí českého lexikonu jsou slova *zvěř* a *zvíře*. *Zvíře* původně označovalo *zvířecí mládě*, dnes označuje *dospělého jedince*. *Zvěř* v maskulinu označovalo *divoké zvíře*. *Zvěř* femininum vzniklo jako kolektivum a označuje *zvířectvo*, *zvířena*. Ruské *зверь* má vcelku původní význam *divokého zvířete* (*хищный зверь* – *dravec*), ale také význam *zvířectvo*, *zvířena*, dále se používá *зверь* ve smyslu *netvor* či *bestie* a ve smyslu *d'as* (na práci). Jen pro upřesnění: adekvátní význam českého slova *zvěř* (femininum) v ruštině představuje rovněž slovo *дичь* (*высокая дичь* – *vysoká zvěř*). *Divokou/dravou zvěř* lze v ruštině označit jako *дикие/хищные звери*. Pro ostatní druhy zvířat (živočichů) se užívá substantivizovaného adjektiva *животное* (*подопытное животное*).

Rodově-druhový rozdíl nacházíme u českých slov *svině*, *zmije* a ruských slov *свинья*, *змея*. Pojmenováním *svině* čeština označuje *samici kance*, je to však výraz spíš z dialektů. V současné češtině se užívá termínu *prasnice*. Slovo *svině* považuje čeština za výraz vulgární, ruština za hovorový. Slovo *zmije* v češtině označuje druh jedovatého hada s klikatou čarou na hřbetě, *змея* v ruštině je beznohý plaz dlouhého štíhlého těla – (užovka, zmije, jedovatý had, zkrátka vše, co se obecně v češtině označuje pojmenováním *had*); *zmije* v ruštině je *гадюка* a slovo *гад* znamená přeneseně padouch (srov. Vlček, J., 1986, s. 155).

Českému pojmenování *koza* odpovídá v ruštině *коза*, ruské *дикая коза*, neznamená *divoká koza*, nýbrž *srnec*. Ruské *серна* znamená v češtině *kamzík*, *srna* je rusky označována jako *косуля*, ruské *лань* značí *daněk* a *северный олень* je pojmenování pro *soba* (srov. Vlček, J., 1986, s. 155).

Splnění stanovených cílů předpokládalo zkoumání sémantické struktury lexikálních jednotek českého a ruského jazyka, konkrétně lexikálních jednotek fauny a flóry za účelem porovnání. Výsledkem porovnání je tak tematický slovník vytvořený z českých a ruských polysémnních lexémů fauny a flóry. Jednu skupinu tvoří polysémnní lexémy fauny a flóry, jež jsou úplně ekvivalentní, a druhou polysémnní lexémy fauny a flóry, jež jsou částečně ekvivalentní. Skupina tvořena polysémnními lexémy fauny a flóry částečně ekvivalentními, je rozdělena do tří podskupin, podle míry ekvivalence:

- ✓ **české a ruské polysémnní lexémy, které se shodují ve všech významech;**
- ✓ **v češtině i ruštině polysémnní lexém (v češtině i ruštině má lexém více významů, z nichž některé se liší);**
- ✓ **v češtině monosémnní lexém, v ruštině polysémnní;**
- ✓ **v češtině polysémnní lexém, v ruštině monosémnní.**

Součástí tematického slovníku je etymologický výklad a příklady z frazeologie. Etymologický význam je umístěn do prvního sloupce. Jako zdroj slouží česká verze etymologického slovníku, jelikož základ původu slov v českém i ruském etymologickém slovníku je tentýž:

1. český etymologický slovník – výklad slova *jeřáb*:

stč. *řeřáb*, stsl. *žеравъ*. Psl. *žеравъ* je příbuzné s lit. *gėrvė*, něm. *Kranich*, angl. *crane*, lat. *grūs*, ř. *géranos*, vše z ie. **ger-*, **gr-* onom. původu. Pč. změna ž-

v ř- je stejná jako řěřavý, jeho náhrada hláskou j- vlivem jeřáb a jeřábek spadá do střední doby (asi 16. st.). Přenesení na 'stroj' je i v jiných evr. jazycích (srov. Rejzek, J., 2001, s. 248);

ruský etymologický slovník – výklad slova журавль:

искон. соврем. форма — суф. производное (суф. -j-; *vj* > *вл'*) от общеслав. *жеравеъ* < *geravъ, с тем же звукоподражанием в основе (*ger*), что и др.-прус. *geraw*, арм. *krunk*, нем. *Kranich* и др. См. *кран* (srov. Jandeks.ru, 2001–2014, online);

2. český etymologický slovník – výklad slova babočka:

druh motýla, přejato z *bábočka* – zdobnělina k *bába/baba*. Asi slovo tabuové, věřilo se, že v *motýlích* sídlí duše zemřelých (srov. Rejzek, J., 2001, s. 65);

ruský etymologický slovník – výklad slova бабочка:

производное от *баба* в значении «*мотылек – бабочка*» (такое значение в диалектах еще отмечается). *Баба «бабочка»* — из *баба* — «*старуха, женщина*». В основе названия насекомого лежит языческое представление о *бабочке* как о «вместилище» души предков женского пола (srov. Jandeks.ru, 2001–2014, online).

Při třídění lexémů do skupin podle mnohoznačnosti jsme používali Slovník spisovného jazyka českého (v elektronické podobě), který zpracoval lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV, dále ruský výkladový slovník S. I. Ožegova, konkrétně jeho 22. vydání z roku 1990, které je sice stereotypní s přepracovaným a doplněným 21. vydáním, ale důležité je, že v něm našly uplatnění změny, kterými prošel ruský jazyk v posledních desetiletích, a je určen nejen širokému okruhu čtenářů, ale i odborníkům-filologům.

Jelikož charakteristika polysémních jednotek lexikonu je jednou z nejtěžších úkolů lexikální sémantiky a základní otázky vědecké charakteristiky mnohoznačnosti lexikálních jednotek se týkají definice hranice kategorie mnohoznačnosti, řídili jsme se při třídění lexémů do jednotlivých kategorií zásadou, že pokud je etymologický původ lexémů shodný, jedná se o polysémii, a naopak, když je etymologický původ odlišný, jedná se o homonymii.

Například český lexém *jeřáb* – *pták s dlouhýma nohama a stroj určený ke zdvínání těžkých břemen* má společný etymologický původ (přenesení na stroj

se vyskytuje i v jiných evropských jazycích), jedná se tedy o mnohoznačný lexém. *Jeřáb* – *strom* či *keř* má etymologický původ odlišný, proto *jeřáb* – *pták* a *jeřáb* – *strom* jsou homonyma. Podobná situace nastává u lexémů *kukačka* – *pták* a *vstavač* – *kukačka*.

Z ruských lexémů jako příklad poslouží *уж* (*had*):

общеслав. суф. производное (суф. *-j-*, *gi* > *ж*), от той же основы, что *угорь* (*рыба*), лит. *angis* «змея, уж». См. *угорь*. Возможно, родственно *узкий* лат. *angustus* «узкий, тесный». В таком случае уж буквально — *узкий* (srov. Jandeks.ru, 2001–2014, online);

а *уж* (*то же, что уже*):

общеслав. сложение частиц *у* < *ju «уже» (ср. церковно-слав. *ю* «уже, теперь») и *же*. См. *тоже* (srov. Jandeks.ru, 2001–2014, online).

V českém jazyce *užovka* odvozeno od *už (v češtině nedoloženo, zavedeno asi až Preslem), praslovansky *(*v*)*oʒь* je příbuzné se staropruským *angis*, litevským *angis*, lotyšským *uodze*, latinským *anguis* téhož významu, staroirského *esc-ung* 'úhoř', vše od indoevropského **angʷ(h)i-* 'had' (srov. Rejzek, J., 2001, s. 695).

Už – *přísl. část*. staročesky *juž* (*e*). Odsunutí *j-* v češtině zřejmě není staré (u Jungmanna jako vulgarizmus, bez starších dokladů), vzhledem k tomu, že od konce 14. st. je v č. již, jde asi o vliv slovenského už. Podoby bez *j-* se vyskytují i v dialektch východoslovanského kontinua a dialektch jiných slovanských jazyků (srov. Rejzek, J., 2001, s. 695).

Výběr lexémů v tematickém slovníku pochází z učebního souboru Pojechali, nejvíc lexémů určených k osvojení je zařazeno do skupiny: **v češtině i ruštině polysémnní lexém (v češtině i ruštině má lexém více významů, z nichž některé se liší)**; ale abychom měli pro názornější porovnání zástupce v každé skupině, tak jsme použili i lexémy mimo tento titul.

Gramatické shody a rozdíly lexémů udávají řádky oranžové barvy (lexikální jednotky fauny) a zelené barvy (lexikální jednotky flóry).

2.1 Sémantická struktura lexikálních jednotek fauny v češtině a ruštině

2.1.1 Úplná ekvivalence

chameleon – etymologie ⁵	chameleon, chameleón, -a, m. (1. mn. -i) ²	хамелеон, -а, м. ⁴
Přes lat. z ř. <i>chamailéon</i> , doslova <i>‘pozemní lev’</i> z <i>chamai</i> <i>‘na zemi’</i> a <i>léon</i> <i>‘lev’</i> .	1. malý stromový ještěr měnící barvu těla podle prostředí 2. přen. hanl. člověk, který pod vlivem okolností mění obratem své přesvědčení	1. животное отряда ящериц, способное менять окраску 2. человек, который часто меняет свои мнения, взгляды, симпатии применительно к обстановке или в угоду кому-либо

jestřáb – etymologie ⁵	jestřáb, -a, m. (1. mn. -i; 4., 7. mn. -y) ²	ястреб, -а, м. (мн. -а, -ов, -и, -ы, -ов) ⁴
Všesl. – <i>jastrzqb</i> , r. <i>jástreb</i> , stsl. <i>jastreбъ</i> . Psl. <i>*astrębъ</i> je málo průhledné. Počátek slova se obvykle vyvozuje z ie. <i>*ok-</i> <i>‘rychlý’</i> (ř. <i>okýs</i> <i>‘rychlý’</i> , lat. <i>ocior</i> <i>‘rychlejší’</i>), v zakončení se vidí <i>-ęb-</i> , ale výklady jsou různé a málo přesvědčivé. Uvažuje se zvláště o příbuznosti s lat. form. <i>astur</i> a <i>accipiter</i> tv.	1. dravý pták se skvrnitým peřím na prsou a mohutnými pařáty vyletět z místnosti jako j. přen. expr. dravý, zlý člověk jestřábí nos (zahnutý) mít oči jako j.	1. хищная птица с коротким крючковатым клювом и острыми загнутыми когтями как я. налетел кто-н. ястребиный взгляд (перен.: острый и хищный) ястребиный нос (крючком) ястребиным оком
z bláta do louže	кукушку на ястреба (ястребца) менять, (променять) – выбирать из плохого худшее, поступать нерасчетливо, необдуманно ⁴	

kůň – etymologie ⁵	kůň, koně m. (mn. 1. koně, 2. koňů, -ní, 3. -ňům, -ním, 7. -ni, -ňmi) ²	конь, коня м. (мн. 1. кони, 2. коней) ⁴
Všesl. – r. <i>kon</i> <i>‘</i> , stsl. <i>konъ</i> , psl. <i>*konъ</i> nemá jasnou etymologii.	1. velký jednokopytník původem ze stepi, člověkem ochozený,	1. то же, что лошадь

<p>Zajímavý, i když nejistý je názor o přej. z kelt. <i>*konko</i> /<i>*kanko</i>- tv., rekonstruovaného z ie. <i>*ka/n)k</i>- 'skákat'. Slovo bylo přejato v podobě <i>*konьkъ</i> a jako domnělá zdobnělina upraveno na <i>*kon'ъ</i>.</p>	<p>užívaný k tahu a k jízdě</p> <p>být na koni mít navrch, cítit se silný</p> <p>dřít se jako kůň těžce pracovat</p> <p>2. vše, co připomíná koně houpací kůň, hračka tělocvičné nářadí šachová figura</p> <p>fyz., tech. jednotka výkonu rovná 735,5 W, koňská síla</p> <p>trojský kůň – socha dřevěného koně z řecké mytologie</p> <p>trojský kůň (počítačový virus), jako prostředek lsti</p>	<p>быть на коне</p> <p>работать как конь</p> <p>2. перен. конь-качалка гимнастический снаряд шахматная фигура</p> <p>внесистемная единица мощности – в России «метрическая лошадиная сила», равная точно 735,5 ваттам, лошадиная сила</p> <p>троянский конь – хитрая ловушка; коварный, тайный замысел</p> <p>троян, троянец, троянский конь</p>
<p>kůň má čtyři nohy a přece klopýtne</p> <p>darovanému koni na zuby nehleď</p>	<p>конь о четырех ногах, да и тот спотыкается⁴</p> <p>дареному коню в зубы не смотрят⁴</p> <p>не в коня корм кому – о чем-нибудь таком, чего кто-нибудь не в состоянии оценить, понять⁴</p>	

papoušek – etymologie ⁵	papoušek, -a, m. ²	попугай, -я, м. ⁴
<p>Stč. i papúch starší přejetí z nějakého evr. jazyka (pozdně střhn. <i>papagey</i>, stfr. <i>papegai</i>, šp. <i>papagayo</i>) s úpravou koncovky. Do evr. jazyků se dostalo asi z ar. <i>babbağā'</i>, další původ nejasný.</p>	<p>(mn. 1 -šci, -škové)</p> <p>1. pták vyznačující se často zbarveným peřím, pronikavým hlasem a schopností napodobit zvuky lidské řeči; zool. ptáci řád Psittaciformes</p> <p>(mn. 1. -škové, -šci)</p> <p>2. hanl. kdo mechanicky,</p>	<p>1. птица тропических стран с ярким оперением</p> <p>2. перен. о человеке,</p>

	bez vlastního přínosu někoho nebo něco napodobuje, papouškuje	повторяющем чужие слова, не имея собственного мнения
--	---	--

sýček – etymologie⁵	sýček, -čka, m. (mn. 1. -čci, -čkové, 6. -čcích)²	сыч, -а, м.⁴
Dříve i sýc, asi souvisí se syčet, i když se <i>sýčkův</i> hlas přímo syčení nepodobá.	1. malá sova žijící blízko lidských obydlí; kulich 2. expr. člověk, který stále sýčkuje; škarohlíd	1. ночная птица отряда сов 2. перен. угрюмый и нелюдимый человек
kouká jako sůva z nudlí	он смотрит как сыч ³	

štěně – etymologie⁵	štěně, -něte, s. (1., 4. mn. -ňata)²	щенок, -нка, м. (mn. -нки, -ов, -нята, -нят)⁴
Stč. <i>ščenec</i> , všesl. – r. <i>ščenók</i> , csl. <i>štenę</i> , psl. <i>*sčeneę</i> , <i>*ščеньсь</i> se obvykle vyvozuje z ie. <i>*skeno-</i> od <i>*s(ken)</i> , <i>'začínat, být mladý'</i> , od něhož je wal. <i>cenau</i> <i>'mladý pes či vlk'</i> , střir. <i>cano 'vlče'</i> , lat. <i>recēns</i> <i>'nový, mladý'</i> , ř. <i>kainós</i> <i>'nový'</i> , sti. <i>kanína 'mladý'</i> , <i>kanyá 'děvče'</i> (srovnej stsl. <i>čędo 'dítě'</i>). Původní širší význam slov. slova je vidět v hl. <i>ščeño</i> <i>'nejmladší dítě'</i> i stč. <i>ščenec 'zvířecí mládě'</i> .	1. mládě psa domácího 2. mládě psovitě šelmy vůbec: vlčí, liščí š. 3. expr., často hanl. malé dítě, nedospělý, nezkušený člověk ucho, cucák, zobák, usmrkanec	1. детеныш собаки 2. детеныш лисы, волчицы и некоторых других животных 3. употребляется как порицающее или бранное слово (обычно по отношению к молодому человеку) молодой, неопытный человек; молокосос

vepř – etymologie⁵	vepř, -e, m.²	свинья, -и, ж.⁴
Psl. <i>*veprь kanec</i> 'je příbuzné s lot. <i>vepris</i> <i>'vykleštěný vepř'</i> , stangl. <i>eofor</i> , něm. <i>Eber kanec</i> , lat. <i>aper</i> tv. Rekonstrukce výchozí ie. podoby je nejistá, asi <i>*(u)ep(e)ro-</i> <i>kanec</i> .	1. domácí zvíře chované pro maso a sádlo 2. prase (zool.) 3. řidč. nadávka špinavému, nenasytnému,	1. домашнее животное, разводимое для получения мяса, сала а щетины 2. парнокопытное нежвачное ж. с крупным телом 3. о том, кто поступает низко, подло, грубо

	tlustému člověku	a также о грязном человеке, неряхе
Poznámka: U třetího významu se nejedná o 100% ekvivalenci. V češtině se nadávka používá zejména na základě fyzické stránky člověka; v ruštině, naopak, je na prvním místě charakter a způsob jednání, teprve poté až slouží pro označení člověka se špatnými hygienickými návyky (člověka špinavého).		
rozumět čemu jako koza petrželi		разбираться в чем как свинья в апельсинах ³
opilý pod obraz		пьяный как свинья ³
je špinavý jako prase		он грязный как свинья ³

zebra – etymologie ⁵	zebra, -y, ž. ²	зебра, -ы, ж. ⁴
Pramenem je portugalské <i>zebra</i> , původně <i>divoký osel</i> (portugalský mořeplavci toto pojmenování přenesli na podobné zvíře v Africe). Portugalské <i>zebra</i> a španělské <i>cebra</i> vychází zřejmě z vulgárně-latinského <i>*ecifera</i> , pozdně-latinského <i>equifera</i> – <i>divoká kobyla</i> z latinského <i>equus</i> – <i>kůň</i> a <i>ferus</i> – <i>divoký</i> .	1. afr. koňovitý savec s tmavě pruhovanou srstí 2. dopr. slang. bílé pruhy na dlažbě označující přechod pro chodce	1. африканское млекопитающее рода лошадей, имеющее полосатую окраску 2. пешеходный переход, обозначенный белыми поперечными полосами на проезжей части дороги

2.1.2 Částečná ekvivalence

➤ V češtině i ruštině polysémnní lexém, z nichž význam některých se liší

beran – etymologie ⁵	beran, -a, m. (mn. 1. -i) ²	баран, -а, м. ⁴
Psl. <i>*baran</i> nemá jednoznačný výklad. Často se poukazuje na podobné alb. <i>berr</i> 'ovce', fr. d. <i>berri</i> , it. d. <i>bero</i> , bar <i>beran</i> , ale sotva jde o 'praeevropský' substrát; případná souvislost je nanejvýš elementární od vábícího citoslovce. Přípona <i>-an</i> by mohla signalizovat	1. samec ovce jít za někým, něčím jako beran 2. expr. neústupný člověk;	1. жвачное парнокопытное млекопитающее семейства полорогих 2. самец овцы с густой волнистой шерстью и изогнутыми рогами идти за кем как стадо баранов 3. перен. глупый,

<p>výpůjčku z východu – srov. per. <i>barra jehně'</i>, sti. <i>urana- jehně, beran'</i> z ie. *<i>u̯aren beran, jehně'</i>.</p>	<p>tvrdohlavec</p> <p>beran, -u, -a m. (j. 4. -n, -na, 6. -u, -ě, 1. mn. -y, -i)</p> <p>1. hist. stroj k boření hradeb</p> <p>2. tech. těžké kovové závaží k ručnímu zatloukání pilot; pohyblivá část, smýkadlo beranidla n. celé beranidlo; kladivo přímoběžných bucharů a kovací lisů</p> <p>3. zeměd. tyčkový jehlanec na sušení sena</p> <p>4. nář. svazek jívových, vrbových aj. ratolestí s jehnědami pro Květnou neděli n. na pomlázku</p> <p>5. hvězd. B. jméno prvního souhvězdí zvířetníku; Skopec</p> <p>berany, -ům. pomn.</p> <p>6. sport. slang. řídítka jízdního kola zahnutá dolů</p>	<p>упрямый человек; употребляется как порицающее или бранное слово</p> <p>4. старинное стенобитное орудие в виде бревна с окованным железом наконечником, напоминавшим морду барана; таран</p> <p>5. откидная печная вьюшка</p> <p>6. Овен – первый знак зодиака</p>
<p>1. čumět jako tele na nová vrata</p> <p>2. tvrdohlavý jako beran</p> <p>3. vlk v rouše beránčím</p> <p>4. aby se vlk nažral a koza zůstala celá</p>	<p>1. смотреть как баран на новые ворота³</p> <p>2. упрямый как осел³</p> <p>3. волк в овечьей шкуре³</p> <p>4. чтоб и волки были сыты и овцы целы³</p> <p>5. вернемся к нашим баранам – призыв к говорящему не отвлекаться</p>	

	от основной темы; констатация говорящим того, что его отступление от темы разговора окончилось, и он возвращается к сути ⁴
--	---

blecha – etymologie⁵	blecha, -y, ž.²	блоха, -и, ж. (мн. блохи, блох)⁴
Všesl. <i>pchla</i> , psl. <i>*blъcha</i> .	1. drobný hmyz cizopasící na savcích 2. něco drobného, mrňavého; bleší písmenka malý jako bleška 3. zeleninová blecha lid. název dřepčíka 4. nář. dětská hračka, kolík na obou koncích zašpičatělý, špaček 5. blechy dětská hra s dřevěnými kotoučky n. s kamínky	1. мелкое паразитическое кровососущее прыгающее насекомое 2. мелкие (бисерные) буквы малюсенький, крохотный
		блоху подковать – перен. выполнить мастерски, виртуозно очень тонкую и сложную работу ⁴

brouček – etymologie⁵	brouček, -čka m. (mn. 1. -čci, -čkové; 6. mn. -čcích)²	жучок, -чка, м.⁴
Stč. <i>brúk</i> , asi onom. původu od broukat, nápadná je i blízkost <i>stř.lat. brucus</i> 'vývojové stadium sarančete', přejetí je však méně pravděpodobné.	1. zdrobnělina ke slovu brouk; svatojánský brouček 2. expr. V důvěrném oslovení miláček: ty můj broučku!; spinkej broučku!	1. уменьшительное имя к сущ. Жук ласк. к сущ. жук 2. насекомое, истачивающее деревянные части зданий, мебели 3. разг., сниж. ловкий,

		<p>хитрый человек, не брезгующий ничем ради наживы; спекулянт, перекупщик</p> <p>4. человек, промышляющий посредничеством при найме рабочей силы, обычно артистов (актерское аргю, пренебрежительная форма); театральные жучки</p> <p>5. разг. подслушивающее устройство; GSM жучок</p> <p>6. разг. самодельный заменитель электрического предохранителя</p> <p>7. автомашина марки «Фольксваген»</p>
--	--	---

býk – etymologie⁵	býk, -a, m.²	бык, -а, м.⁴
Psl. *bykъ slovotvorně odpovídá lit. būkas bukač', obojí je tvořeno od onom. slovesa *bukati/bučet. Tedy původně bučící zvíře'.	1. samec skotu, buvolů a antilop 2. souhvězdí zvířetníku	1. крупное жвачное парнокопытное жив. сем. полорогих 2. самец домашней коровы 3. промежуточная опора моста или гидротехнического сооружения

had – etymologie⁵	had, -a, m.²	змея, -и, ж.⁴
Stsl. gadъ 'plaz, had, havět',psl. *gadъ je zřejmě tabuový název s původním významem něco odporného'. Spojuje se s lit. gėda hanba, něm. Kot bláto,	1. beznohý plaz protáhlého těla jedovatý had, chřestýš,	1. пресмыкающееся с длинным извивающимся телом, покрытым чешуей явовитая змея гремучая змея

<p><i>výkaly</i>’, střhn. <i>quāt</i> ‘zlý, odporný’, stangl. <i>cwēad</i> ‘hnůj’, vše z ie. *gʷōdh- / *gʷēdh- ‘něco odporného, bláto, výkal’.</p>	<p>kobra</p> <p>přen. o něčem úzkém, dlouhém, vinoucím se</p> <p>2. mytol. domácí h., h. hospodářček šotek pro štěstí</p> <p>3. zlé, trýznivé myšlenky, mučivý pocit, had nedůvěry</p> <p>4. nadávka zrádnému člověku: ty hade (jedovatý)!</p> <p>had, -u m. (6. j. -u)</p> <p>1. tech. trubka stočená tak, aby se do určitého prostoru vešla co největší její délka</p>	<p>очковая змея</p> <p>перен. о длинной линии; хвост, очередь</p> <p>2. заронить сомнения</p> <p>3. разг. перен. коварный, злой человек</p> <p>змейка, -и, ж.</p> <p>1. фигура пилотажа, при которой самолет последовательно переходит из одного разворота в другой</p> <p>2. разг. то, что напоминает маленькую змею</p> <p>перен. металлическая или пластмассовая быстро задерживающаяся застежка; молния</p> <p>3. уменьш. к сущ. змея ласк. к сущ. змея</p> <p>змей, -я, м.</p> <p>1. сказочное крылатое чудовище с туловищем змеи, пожирающее людей и животных;</p>
--	---	--

		<p>дракон</p> <p>перен. изделие из листа бумаги или ткани с наклеенными на нее тонкими планками, запускаемое на нитке или веревке в воздух; воздушный змей</p> <p>запускать змея</p> <p>2. перен. коварный, злой человек.</p> <p>3. устар. то же, что змея</p> <p>Змей-Горыныч, м.</p> <p>мифическое существо, крылатое чудовище с туловищем змеи, являющееся воплощением зла и насилия (в русских народных сказках)</p> <p>змий, м.</p> <p>1. устар. то же, что змей</p> <p>2. дьявол-искуситель, представший перед Евой в образе змеи в библейской мифологии</p> <p>3. перен. коварный, хитрый соблазнитель</p> <p>гад, -а, м.</p> <p>1. разг. человек, совершивший что-н. отвратительное, мерзкое</p> <p>2. употр. как бранное слово, которым обзывают такого человека</p>
--	--	--

		<p>гадина, -ы, ж.</p> <p>1. разг. любое земноводное или пресмыкающееся животное</p> <p>гадина, м. и ж.</p> <p>2. разг., сниж. тот, кто совершает отвратительные, мерзкие поступки; употр. как бранное слово, которым обзывают такого человека</p> <p>гадюка, -и, ж.</p> <p>1. ядовитая змея, широко распространенная в Европе, Азии, Африке</p> <p>гадюка, м. и ж.</p> <p>2. разг., сниж. подлый и злой человек; употр. как бранное слово, которым обзывают такого человека</p>
<p>h. z ráje (přen. něco lákavého, svůdného, s neblahými důsledky) být jako h. úlisný; lstivý</p> <p>chytrý jako had</p> <p>hřát (si) hada na prsou zahrnovat přízní někoho, chovat se přátelsky k někomu, kdo se ukáže jako falešný</p>	<p>змей из Эдема³</p> <p>он коварный (как змея)³ он скользкий (как угорь)³ умный и хитрый как дьявол³</p> <p>отогревать змею на своей груди³</p>	

husa⁵	husa, -y, ž.²	гусь, -я, мн. -и, м.⁴
<p>Stč. hus, stsl. <i>gъsъ</i> jen v přen. významu <i>část lisu na ovoce</i>. Psl. <i>*gъsъ</i> odpovídá lit. <i>žąsis</i>, lot. <i>zuoss</i>, něm. <i>Gans</i>, angl. <i>goose</i>, lat. <i>ānser</i>, vše z ie. <i>*ǵhans-</i>. Původ asi onom podle husího křiku</p>	<p>1. vodní pták s protáhlým krkem a s nohama opatřenými plovací blánou</p> <p>2. hanl. žena, zprav. hloupá, naivní; nadávka ženě</p>	<p>1. дикая и домашняя крупная водоплавающая птица семейства утиных</p> <p>2. разг. тот, кто не вызывает доверия; ненадежный, плутоватый человек</p>

<i>ga-ga.</i>	3. zast. stud. slang. nedostatečná známka	
---------------	--	--

jeřáb – etymologie⁵	jeřáb, -a, m. (mn. 1. -i; 4., 7. -y)²	журавль, -я, м.⁴
Stč. <i>řeřáb</i> , stsl. <i>žeravь</i> . Psl. <i>žeravь</i> je příbuzné s lit. <i>gėrvė</i> , něm. <i>Kranich</i> , angl. <i>crane</i> , lat. <i>grūs</i> , ř. <i>géranos</i> , vše z ie. * <i>ger-</i> , * <i>gr-</i> onom. původu. Pč. změna ž- v ř- je stejná jako <i>řeřavý</i> , jeho náhrada hláskou <i>j-</i> vlivem <i>jeřáb</i> a <i>jeřábek</i> spadá do střední doby (asi 16. st.). Přenesení na <i>stroj</i> je i v jiných evr. jazycích.	pták s vysokýma nohama, žijící na vlhkých lukách a v bažinách jeřáb, -u, m. (6. j. -u, ě; 1., 4., 7. mn. -y)² techn. zařízení ke zdvímání a přemísťování těžkých břemen	птица семейства журавлеобразных, с длинным прямым клювом и с длинными ногами и шеей журавль, -я, м. 1. подъемный кран 2. колодезный журавль (при колодце) 3. нар. коромысло для ручного ношения двух ведер

ježek – etymologie⁵	ježek, -žka, m. (1. mn. -žci, -žkové; 6. mn. -žcích)²	еж, -а, м.⁴
Všesl. – r. <i>jež</i> , psl. * <i>ežь</i> , od ie. * <i>eǵhi-</i> <i>had, zmije</i> '. Jde tedy o tabuovaný název zvířete, které zabíjí hady.	1. malý hmyzožravý savec s bodlinami po těle: zhrbatit se, stočit se jako j., přen. stát se nepřístupným zool. rod Erinaceus: j. evropský 2. mořský j., ježovka (zool.) 3. řidč. expr. sršatý, pichlavý, ironický člověk: hubatý j.	1. небольшое млекопитающее отряда насекомоядных с иглами на теле 2. оборонительное заграждение в виде скрещивающихся переплетенных колючей проволокой кольев, брусьев, рельсов: поставить ежи 3. морской еж(ик)

	<p>ježeček, -čka, m. (mn. 1. -čci, -čkové, 6. -čcích)</p> <p>zdrobnělina k ježek</p> <p>ježek, -žku, expr. –žka, m. (1. mn. -y)</p> <p>věc podobající se ježku, vypadající ježatě: házet po sobě ježky (ostnaté plodenství lopuchu); vlasy (sčesané) do ježka krátce přistřižené a česané tak, že trčí vzhůru</p> <p>nosit ježka</p> <p>kuch. cukrářské pečivo posázené mandlemi</p> <p>zeměd. válec s kovovými ostny na drcení hrud a okoralé půdy</p> <p>voj. druh zátarasu užívaný při polním opevňování</p> <p>zdrob. ježeček, -čku, -čka, m. (6. mn. -čcích, -čkách)</p>	<p>ежик, -а, м. (мн. 1. ежики)⁴</p> <p>1. уменьш. к еж</p> <p>2. мужская прическа в виде коротко остриженных стоячих волос; стричься ежиком</p>
ježkovy oči (zraky)!	<p>ну и ну! ой-ой-ой! елки-палки!³</p>	

kachna – etymologie⁵	kachna, -y, ž.²	утка, -и, ж.⁴
<p>Onom. podle kachního křiku <i>kach kach</i>. Psl. *<i>pty</i>, příbuzná s lit. <i>ántis</i>, něm. <i>Ente</i>, lat. <i>anas</i> se v č. j. nezachoval.</p> <p><i>Novinářská kachna</i> podle fr. <i>canard</i> 'kachna' i <i>falešná zpráva</i>, způsob přenesení tam není zcela jasný.</p>	<p>1. vodní pták s nohama opatřenými plovací blánou a se zploštělým zobákem</p> <p>2. hanl. tlustá, nemotorná n. omezená žena</p> <p>3. expr. nepravdivá, vymyšlená, senzační zpráva</p>	<p>1. водоплавающая птица</p> <p>2. овальный, с удлиненным носом сосуд для мочи, даваемый лежащим больным (мужчинам)</p> <p>3. ложный слух – газетная утка</p>

kocour – etymologie⁵	kocour, -a, m.²	кот, -а, м.⁴
<p>Psl. <i>*kot'urb/*kot'erb</i> je odvozeno od <i>*kotb</i> tv., jež souvisí s lit. <i>katē</i>, něm. <i>Kater</i> tv., <i>Katze</i> <i>kočka</i>'. Všechna tato evr. slova nejspíš vycházejí z pozdnělat. <i>cattus, catta</i>, které bývá z núbijského <i>cadīs</i> – kočka totiž byla ochočena v Egyptě a ze sev. Afriky se lat. či kelt. prostřednictvím dostala do Evropy.</p>	<p>1. samec kočky domácí; k. v botách pohádková bytost</p> <p>přen. žert. to je starý k. kdo si se zalíbením všímá žen, záletník; mlsný k.</p> <p>2. samec kočkovité šelmy vůbec: k. rysa; levhartí k.</p> <p>3. ob. věc nějak kocoura připomínající: pruty s k-y (čast. kočičkami) velkými jehnědami; poněk. zast. mít kulatou bradu s k-em podbradkem, lalokem</p> <p>4. ob. šmouha, zvl. v malbě stěny</p>	<p>1. самец кошки</p> <p>2. перен. о похотливом, сластолюбивом мужчине</p>

kočka – etymologie⁵	kočka, -y, ž.²	кошка, и, ж.⁴
<p>Psl. <i>kotbka</i> je odvozeno od <i>kotb kocour</i>'. Slovní tvary s různými sykavkami namísto -t- nemají uspokojivé vysvětlení.</p>	<p>1. malá kočkovitá šelma, velmi tiše se pohybující, chovaná zpravidla v domácnosti; její samice</p> <p>hbitě (obratně jako kočka)</p> <p>má kočičí život tiše jak kočka</p> <p>2. malá n. středně velká šelma s hustým kožichem k. plavá, divoká, domácí</p> <p>3. samice kočkovité šelmy vůbec; rysí k.; lví k.</p> <p>expr. každá kočkovitá šelma vůbec (tygr, levhart aj.)</p> <p>4. ob. kožešina na límci, kolem krku n. ramen</p>	<p>1. домашнее животное; ее самка</p> <p>ловко, проворно как кошка³</p> <p>он живуч как кошка³ тихо как кошка³ по кошачьи³</p> <p>2. самка кошки домашней</p> <p>3. животное из кошачьих вообще</p> <p>4. кошачий мех</p>

	<p>5. hovor. expr. krásna žena čiča, kočička kotě, kočka (oslovení) kočka, kost, krasavice</p> <p>6. věc připomínající někt. vlastnost kočky: bot. velký trs ostříc vystupující z rašeliniště (na blatech) tech. pojízdný vozík jeřábu se zdvihacím ústrojím</p> <p>7. druh důtek; devítiocasá k. (mučicí nástroj spletený z devíti řemínků), karabáč</p>	крановая кошка
<p>pohrávat si (s kým/čím) jako kočka s myší</p> <p>mají se rádi jako pes a kočka</p> <p>tahat (co) s sebou jako kočka kot'ata</p>	<p>играть (с кем/чем) как кошка с мышкой³</p> <p>они друг с другом ладят как кошка с собакой³</p> <p>таскать с собой (что) как кошка КОТЯТ³</p>	

koza – etymologie ⁵	koza, -y, ž. ²	коза, ы ж. ⁴
<p>Obvykle se spojuje s lit. <i>ožys 'kozel', ožkà 'koza',</i> stper. <i>azak</i>, z ie. *<i>ağ/ *āğ</i> tv. Problémy dělá objasnění slov. náslovného <i>k</i>, proto se zvažuje o přejetí ie. slov z ttat. jazyků <i>äčkü,</i> <i>käči, käzä</i> (formy s <i>k</i> jsou druhotné, vzniklé presmykem). Zeměpisné rozšíření zmíněných ie. slov této domněnce vyhovuje.</p>	<p>1. menší přezvýkavec chovaný pro mléko; koza domácí (zool.); samice kozy domácí</p> <p>2. zool. rod <i>Capra</i></p> <p>3. samice zvířat rodu <i>Capra</i> (např. kozorožce); mysl. samice srnce, kamzíka aj.</p> <p>4. pojmenování věci nějak připomínající kozu, např. podstavce na řezání dříví, na klepání kosal, na sušení sena, kozel; tech. podpěra: mostní k. ochranná konstrukce mostních pilířů proti ledovým kram, ledolom; stav. podstavec z trámů ke stavbě lešení; těl. tělocvičné nářadí užívané k přeskokům;</p>	<p>1. одомашненный вид козлов</p> <p>2. самка козла</p>

	<p>udělat někomu kozu (při hře) sehnutím a podepřením paží o kolena vytvořit podporu k přeskoku; hist. druh trestního náradí</p> <p>5. zhrub. nadávka ženě, zvl. hubené n. přehnaně pobožné, hloupé</p> <p>kozy mn.</p> <p>6. zhrub. ženské prsy</p>	
--	---	--

kozel – etymologie⁵	kozel, -a, m.²	козел, -а, м.⁴
viz koza	<p>(živ., 1. mn. -i, -ové)</p> <p>1. samec kozy domácí; hanl.: ten starý k., záletník</p> <p>2. mysl. samec kozorožce n. divokých koz</p> <p>3. v ob. ust. spoj. místo čert, d'as ap.: kýho kozla!; kam vás kozli nesou?; běhat po všech kozlech bůhvíkde; vem to k.!; k. tomu aby k. rozuměl</p> <p>kozel, -zlu, -zla m. (neživ., 4. j. -zel, -zla)</p> <p>1. pojmenování pro druh podstavců; zeměd. druh sušáku na seno</p> <p>2. kozelec, svázat někoho do kozla</p> <p>3. zásobní měch u dud; kozlík</p> <p>4. jehlan z pušek zbraně</p>	<p>1. жвачное парнокопытное животное. с. полорогих</p> <p>2. самец домашней козы</p> <p>3. род игры в карты, домино</p> <p>4. гимнастический снаряд</p>

	<p>stojí v kozlech</p> <p>kozel (4. j. -a)</p> <p>5. zbož. velkopopovický k. druh silného černého piva z pivovaru ve Velkých Popovicích</p>	
udělat kozla zahradníkem dojit kozla	<p>козел в капусте, лиса в курятнике³ носить воду решетом³</p>	

kráva – etymologie⁵	kráva, -y. ž.²	корова, ы. ж.⁴
<p>Psl. *<i>korva</i> má nejbližší k lit. <i>kárve</i>, dále je asi příbuzné stpr. <i>curwis</i> 'vůl', <i>sirwis</i> 'srnec', lat. <i>cervus</i> 'jelen', vše od ie. *<i>ker-</i> 'roh, výběžek na těle', původní význam tedy byl 'rohaté zvíře'. Psl. <i>k-</i> místo náležitého <i>s-</i> se vysvětluje keltským vlivem. Možné je však i spojení se sti. <i>čarvati</i> 'přežvykuje'.</p>	<p>1. samice tura domácího chovaná pro mléko, maso a užívaná též k tahu</p> <p>2. samice přežvýkavých sudokopytníků vůbec</p> <p>3. odb. samice losa</p> <p>4. zhrub. nadávka</p> <p>5. mořská k. koroun (zool.)</p>	<p>1. самка крупных жвачных парнокопытных жив. сем. полорогих (быков) а также некоторых других парнокопытных (лося, оленя)</p> <p>2. домашнее молочное ж. самка домашнего быка</p>

kukačka – etymologie⁵	kukačka, -y, ž.²	кукушка, -и, ж.⁴
<p>Onomatopoického původu (nápodoba hlasu), srovnej německé <i>Kuckuck</i>, latinské <i>cuculus</i>, maďarské <i>kakuk</i> aj.</p>	<p>1. užitečný lesní pták, jehož sameček vydává volání znějící jako kuku, a jehož samice snáší vejce do hnízd malých hmyzožravých ptáků</p> <p>přen. hanl. žena rozvracející cizí rodinu, nestarající se o své děti; nemanželské dítě přivedené do rodiny</p> <p>2. bicí zařízení hodin starého typu s dřevěnou kukačkou, zvukem připomínající kukání</p> <p>3. expr. mazlivá přezdívková děvčátka n. dítěte vůbec</p>	<p>1. лесная перелетная птица, обычно не вьющая гнезда и кладущая яйца в чужие гнезда</p> <p>2. разг. небольшой маневровый паровоз (от буквенного обозначения его серии – „К“)</p> <p>прост. поезд местного значения на железнодорожных ветках</p> <p>3. прост. вражеский снайпер, стреляющий откуда-л. сверху (с дерева, из окон чердаков и т. п.).</p>

	<p>ночная к. дневную всегда перекукует (посл. о том, что влияние жены на мужчину сильнее материнского влияния)⁴;</p> <p>кукушка хвалит петуха (о неумеренных и неоправданных похвалах друг другу; ирон.)⁴</p>
--	---

lev – etymologie ⁵	lev, -lva, m. ²	лев, льва, м. ⁴
<p>Psl. *<i>lvъ</i> je převzato z germ. (nejspíš ze sthn. <i>lewo</i>), tam pak přes lat. <i>leō</i> z řec. <i>léōn</i>, což je asi z nějakého semitského jazyka.</p>	<p>1. velká africká n. asijská kočkovitá šelma žlutohnědě zbarvená, jejíž samci mají hustou hřívu na hlavě, na krku a na plecích</p> <p>přen. český lev – znak české země;</p> <p>Řád bílého lva – státní vyznamenání propůjčované cizincům za zásluhy;</p> <p>expr. lev salónů – švihák, elegán pohybující se hojně ve společnosti a soustředující k sobě pozornost zjevem, vystupováním</p> <p>zool. lev pustinný</p> <p>2. páte souhvězdí zvířetníku</p> <p>leva neskl. m.</p> <p>jednotka bulharské měny; platidlo představující tuto hodnotu</p>	<p>1. крупное хищное жив. сем. кошачьих</p> <p>2. морской лев ластиногое ж. с. ушастых тюленей</p> <p>светский лев человек высшего света, пользующийся в нем большим успехом</p> <p>лев, -а, м.</p> <p>денежная единица в Болгарии</p>

liška ⁵	liška, -y, ž. ²	лиса, -ы, ж. лисица, -ы, ж. ⁴
<p>Způsob odvození od psl. *<i>lisa</i>, *<i>lišь</i> se vykládá různě, možná tabuově přiklonění k *<i>lichъ</i>. Psl. *<i>lišь</i> aj. nemá istou</p>	<p>1. psovitá šelma s jemnou, rezavě zbarvenou srstí; liška obecná (zool)</p> <p>2. zool. rod <i>Vulpes</i>,</p>	<p>1. хищное млекопитающее ж. с. псовых</p>

etymologii. Obvykle se spojuje s lit. <i>lape</i> , lot. <i>lapsa</i> , lat. <i>vulpes</i> . Název houby je podle barvy.	Alopex 3. liščí kožišina 4. expr. vychytralý, lstivý tvor; chytrák, 5. žlutá houba s nálevkovitým kloboukem	 2. хитрый, лстивый ч. 3. замаскированный в лесу радиопередатчик периодически подающий кратковременные сигналы
--	--	--

medvěd – etymologie ⁵	medvěd, -a, m. ²	медведь, -я, м. ⁴
Psl. <i>*medvěd</i> (z <i>medu-ěd-</i> , doslova <i>‘jedlík medu’</i> je tabuová nahračka za původní ie. slovo dochované v lat. <i>ursus</i> , ř. <i>árktos</i> . Tabuový opis je také v něm. <i>Bär</i> , angl. <i>bear</i> <i>‘hnědý’</i> .	1. velká šelma s hustým kožichem; zool. rod <i>Ursus</i> , <i>Thalarctos</i> aj. 2. expr. nevrlý, bručivý n. neobratný, neohrabaný člověk 3. hvězd. Malý m., Velký m. souhvězdí severní oblohy; Malý vůz, Velký vůz 4. český lid. tanec s proměnlivým taktem (dvoudobým a trojdobým)	1. крупное хищное млекопитающее ж. 2. о неуклюжем, неповоротливом чел.

motýlek – etymologie ⁵	motýlek, m. ²	бабочка, -и, ж. ⁴
Psl. <i>*motyl’b</i> , <i>*metyl’b</i> , <i>*metul’b</i> , jsou zřejmě odvozeniny od <i>*mesti</i> , <i>*motati</i> <i>krouživě (se) pohybovat’</i> , motivací pojmenování je třepotavý let motýla. babochka (druh motýla) Přejato Preslem z r. bábočka tv., kde je to zdobnělina k bába (baba). Asi slovo tabuové, věřilo se, že v motýlech sídlí duše zemřelých (podle jiného výkladu čarodějnice, ale	-lka (mn. 1. -lci, -lkové, 6. -lčích), (živ.) 1. zdobnělina ke slovu motýl -lku m. (j. 2., 4. též -lka, 6. mn. -lčích) 1. vázanka uvázaná do podoby motýlích křídel 2. sport. závodní plavecký styl, při němž pohyby rukou připomínají mávání	1. насекомое с двумя парами крыльев разнообразной окраски, покрытых микроскопическими чешуйками 2. галстук в виде небольшого банта 3. разг. бойкая женщина ласковое обозначение молодой женщины

<p>to se asi týkalo spíše motýlů nočních).⁵</p> <p>бабочка</p> <p>Производное от баба в значении «мотылек, бабочка» (такое значение в диалектах еще отмечается).</p> <p>Баба «бабочка» — из баба «старуха, женщина».</p> <p>В основе названия насекомого лежит языческое представление о бабочке как о «вместилище» души предков женского пола.⁸</p>	<p>motýlích křídel</p> <p>3. motýlkový plamen</p> <p>4. zavírací nůž se stříenkou ze dvou částí⁹</p>	<p>ласк. к сущ.: баба</p> <p>4. бабочка нож</p> <p>5. разг. ночная бабочка; проститутка</p> <p>6. фин. дилерская стратегия, используемая в торговле опционами</p>
<p>Poznámka: Činitelé českého národního obrození (Marek, Presl, Čelakovský) obraceli pozornost k ruskému jazyku za účelem doplnění české slovní zásoby. Z ruštiny do češtiny byla převzata např. řada termínů přírodních věd jako: <i>бабочка адмирал (babočka admirál)</i>, <i>тюлень (tuleň)</i>, <i>пыльца (pyl)</i>, <i>дурман (durman)</i>, (srov. Mrázek, R. a Popova, G. V., 1988, s. 107).</p> <p>Vysvětlení: Motýlek v češtině je v ruštině babočka, ale zároveň v češtině babočka je druh motýla – babočka (admirál, kopřivová...), a právě babočka admirál do češtiny byla převzata z ruštiny. Etymologický význam motýlek je odlišný od etymologického významu babočka, ale zas i český etymologický slovník pozná význam babočka (jako druh motýla) a ten je shodný s ruským výkladem (věřilo se, že v motýlech sídlí duše zemřelých); proto vidíme v etymologii motýlek a babočka souvislost natolik, abychom etymologický význam považovali za shodný, a tudíž lexémy motýl a babočka zařadili do tematického slovníku o mnohoznačnosti lexémů.</p>		

osel – etymologie ⁵	osel, -a, m. (mn. 1. -i, -ové, 4., 7. osly) ²	осел, -а, м. (мн. 1. -ы) ⁴
<p>Všesl. – r. <i>osěl</i>, stsl. <i>osъlъ</i>, psl. *<i>osъlъ</i> je převzato z gót. <i>asilus</i> či západogerm. *<i>asila</i>-, to je pak z lat. <i>asinus</i> tv, a to spolu s ř. <i>ónos</i> a arm. <i>ēš</i> převzato z nějakého neznámého jazyka Přední Asie či Středomoří.</p>	<p>1. lichoprstý, koni příbuzný savec s dlouhýma ušima, jehož ochočené formy (osel domácí) se užívá k tahu, k jízdě a k nošení břemen</p> <p>2. ob. expr. pošetilec, hlupák</p> <p>tvrdohlavý/paličatý/umíněný jako osel, tvrdohlavý jako</p>	<p>1. животное из сем. лошадиных, невысокого роста с большой мордой и длинными ушами</p> <p>2. перен. о тупом упрямце, глупце</p> <p>упрямый как осел</p>

	<p>beran</p> <p>dělat ze sebe osla ty si ale osel!</p> <p>3. hist. druh středověkého mučidla z prken sbitých do úhlu, na jehož ostří byl provinilec posazen</p> <p>4. nár. trám v hřebenu střechy držící celou krytinu a podepřený sloupky</p>	<p>выставлять себя дураком вот ты осел!</p> <p>перен. ослиные уши (о недостатках, ошибках, к-рые не удастся скрыть)</p>
--	--	---

pes – etymologie⁵	pes, psa m.²	собака, -и, ж.⁴
<p>Psl. *<i>psaz</i> je slov. inovace za ie. název psa *<i>kuon-</i>, dochovaný např. v lit. <i>šuō</i>, něm. <i>Hund</i>, lat. <i>canis</i>, ř. <i>kýōn</i>. Vykládá se různě, nepřijatelnější se zdá vyjít od vábíciho <i>ps</i>!</p>	<p>1. šelma chovaná odpradávná jako pomocník člověka při lovu, k hlídání ap., pes domácí (zool.)</p> <p>zool. rod šelem <i>Canis</i> (např. pes domácí, vlk, šakal, dingo)</p> <p>2. samec psovitě šelmy vůbec: p. vlčí, liščí, šakalí</p> <p>3. expr. bezohledný, krutý člověk</p> <p>4. expr. nadávka, dž. zvl. příslušníkům jiného náboženství, národa ap</p> <p>5. div. slang. bezvýznamná, krátká role</p>	<p>1. домашнее ж. с. псовых</p> <p>2. знаток, ловкий в каком-н. деле ч.</p> <p>3. название хищных млекопитающих жив. сем. псовых</p> <p>4. перен. о злом, грубом человеке</p>
mistr svého řemesla	<p>собаку съел (в чем, в каком деле) = стал мастером в каком-либо деле³</p>	

slon – etymologie ⁵	slon, -a, m. ²	слон, -а, м. ⁴
Psl. * <i>slonъ</i> se často spojuje se * <i>sloniti</i> 'opírat se' prý na základě staré představy, že slon si k spánku nelehá a spí ve stoje opřený o strom. Toto však bude asi jen lid. etym. Přijatelnější se zdá vykládat slovo jako přejetí z ttat. jazyků (srov. tur. <i>arслан</i> 'lev'). Záměnu těchto dvou zcela odlišných zvířat vysvětlíme tím, že šlo o zvířata exotická, o nichž Slované věděli jen z doslechu.	1. savec mohutného těla s nozdrami protaženými v chobot zool. rod <i>Elephas</i> a <i>Loxodonta</i> 2. expr. neobratný, neohrabaný, těžkopádný, hromotlucný člověk; též jako nadávka	1. крупное ж. с двумя большими бивнями 2. в шахматах фигура передвигающаяся на любое число клеток по диагонали морской слон крупное ж. с. тюленей
nemá hudební sluch chovat se jako slon v porcelánu	слон на уши наступил (кому) ³ вести себя как слон в посудной лавке ³	

vydra – etymologie ⁵	vydra –y, ž (2. mn. -der) ²	выдра, -ы, ж. ⁴
Psl. * <i>vydra</i> je příbuzné s lit. <i>ūdra</i> , stpr. <i>wudro</i> , angl. <i>otter</i> , něm. <i>Otter</i> , lat. <i>lutra</i> , ř. <i>enydris</i> tv., <i>hydra</i> 'vodní drak', av. <i>udra</i> - 'vydra', sti. <i>udrá</i> - 'nějaké vodní zvíře'; vše z ie. * <i>ūdrā</i> , * <i>udrā</i> , * <i>udro</i> - 'vodní zvíře', <i>vydra</i> 'odvozeného od * <i>uod</i> 'voda'.	1. vodní šelma s jemnou hnědou srstí 2. kožišina z vydry; vydrovina, vydřina 3. expr. obratný, horlivý, často úspěšný a chamtivý rybář, pytlák	1. темнобурое хищное животное из семейства куниц 2. мех этого животного 3. прост. бран. о безобразной, сухопарой женщине

zajíc – etymologie ⁵	zajíc, -e, m. (mn. 1. -i) ²	заяц, зайца, м. ⁴
Psl. * <i>zajęсь</i> nemá jednoznačný výklad. Nejpřijatelnější je zdá se vyjít z ie. * <i>ghōiŋko</i> - což je odvozenina od <i>ghēi</i> - živě se pohybovat, skákat, od něhož je i lit. <i>žáisti</i> 'skákat'. Lit. <i>zuikis</i> lot. <i>zakis</i> jsou asi výpůjčky ze slov. jazyků.	1. polní hlodavec s dlouhými boltci, schopný rychlého běhu expr. nezkušený mladý člověk 2. expr. bázlivý, nezkušený tvor 3. hvězd. Z. jméno souhvězdí jižní oblohy	1. небольшой пугливый зверек с длинными задними ногами, длинными ушами и коротким хвостом мех, шкурка такого зверька 2. безбилетный пассажир

➤ V češtině monosémní lexém, v ruštině polysémní

brouk – etymologie⁵	brouk, -a, m.²	жук, -а, м.⁴
Stč. <i>brúk</i> , asi onom. původu od broukat, nápadná je i blízkost <i>stř.lat. brucus</i> 'vývojové stadium sarančete', přejetí je však méně pravděpodobné.	1. hmyz s dvěma páry křídel, z nichž první pár je tuhý (tzv. krovky)	1. насекомое с жесткими надкрыльями, защищающими летную пару крыльев перен. разг. ловкий, хитрый человек, плут, проныра 2. устар. небольшое выпуклое металлическое украшение для переплетов древних книг, конской упряжи и т.п.

kavka – etymologie⁵	kavka, -y, ž. (2. mn. -vek)²	галочка, -и, ж.⁴
Psl. <i>*kavъka</i> je onom. původu, srov. lit. <i>kóvas</i> 'havran' i <i>kiáukè</i> 'kavka'.	1. černošedý pták příbuzný havranu	1. разг. ласк. к сущ. галка 2. пометка в виде двух черточек, образующих острый угол книзу 3. отметка в отчетном документе о выполнении чего-н.

krysa, krysí, krysař – etymologie⁵	krysařík, -a, m.²	крысоловка, -и, ж.⁴
Přejato za obrození z r. <i>krysa</i> . Původ nejistý. Obvykle se jako expr. neznělá varianta k psl. <i>*gryz-</i> , které je v <i>hryzat</i> , ale přesvědčivé to není.	1. pes lovící krysy a potkany	1. ловушка для крыс 2. собака особой породы, истребляющая крыс

kudlanka – etymologie⁵	kudlanka, -y, ž.²	богомол, -а, м.⁴
Motivace není zcela jasná, snad pro podobnost předních nohou hmyzu se zavíracím nožem (kudla).		1. то же, что богомолец: кто молится Богу, посещает церковные службы кто ходит на богомолье; паломник

	1. velký dravý rovnokřídlý hmyz s chápavýma předníma nožkami, které v klidu drží stisknuté na způsob sepjatých rukou	2. хищное насекомое, живущее в тропиках и субтропиках, питающееся преимущественно насекомыми
--	--	--

mrož – etymologie⁵	mrož, -e, m.²	морж, -а, м.⁴
Za národního obrození přejato z r. <i>morž</i> a to z laponského <i>morša</i> (fin. <i>mursu</i>) – onom. původu, napodobuje mroží hlas.	1. velký mořský ploutvonožý savec s mohutnými špičáky v horní čelisti a s dlouhými, hrubými vousy	1. крупное морское млекопитающее отряда ластоногих моржовых, с короткой усатой мордой и огромными клыками в виде бивней 2. перен. разг. любитель зимнего купания в реке, пруду и т.п.

nosorožec – etymologie⁵	nosorožec, -žce, m.²	носорог, -а, м.⁴
Kalk podle něm. <i>Nashorn</i> tv. (<i>Nase</i> 'nos' <i>Horn</i> 'roh') a to z lat. <i>rhīnócerōs</i> , z ř. <i>rhīnókerōs</i> , z <i>rhīs</i> 'nos' a <i>kéras</i> 'roh'.	1. velký lichokopytník s jedním n. dvěma rohy na předu hlavy	1. крупное травоядное млекопитающее с одним или двумя рогами на носовых и лобных костях, распространенное в Африке и Юго-Восточной Азии 2. большой бурый жук с рогом на голове

skřivan – etymologie⁵	skřivan, -a, skřivánek, -nka (mn. 1 -ci, -kové) m.²	жаворонок, -нка, м.⁴
Slk. <i>škovránok</i> , p. <i>skowronek</i> , csl. <i>skovranьсь</i> . Nejvíce slov. podob ukazuje na psl. <i>*skovornъ(kъ)</i> , ale slovo podléhalo již v psl. různým změnám. Onom základ je zřejmě stejný jako u slov. názvu pro <i>špačka</i> (<i>škorec</i>).	1. drobný zpěvný pták při letu strmě stoupající	1. небольшая певчая птичка отряда воробьиных, обитающая в полях и степях 2. булочка в виде птички, по русскому народному обычаю выпекаемая в начале весны (ко времени прилета жаворонков)

svišť – etymologie⁵	svišť, -tě, m.²	байбак, -а, м.⁴
Z p. <i>świszcz</i> onom. původu (vydává hvízdavé zvuky).	1. horský hlodavec vydávající při nebezpečí výstražné hvizdy	1. степной грызун рода сурков, осень и зиму проводящий в спячке 2. перен. разг. неповоротливый, ленивый человек 3. перен. разг. одинокий, не имеющий своей семьи человек

tuleň – etymologie⁵	tuleň, -ně, m.²	тюлень, -я, м.⁴
Presl převzal z r. <i>tjulén'</i> , jež se považuje za výpůjčku z laponštiny (východolapon. <i>tulla</i> západolapon <i>dullja</i> tv.).	mořský ploutvonožý savec žijící na severní polokouli	1. морское ластоногое млекопитающее, имеющее большое промысловое значение кожа, шкура такого животного. 2. разг. неуклюжий, нерасторопный человек

vrána – etymologie⁵	vrána, -y ž. (7. j. vránou, mn. 2. vran, 3. vránám, vranám, 6. vránách, vranách, 7. vránami, vranami)²	ворона, -ы, ж.⁴
Psl. <i>*vorna</i> . Je to vlastně ženský protějšek k psl. <i>*vornъ</i> <i>'havran'</i> (srov. stsl. <i>vranъ</i>). To se dále vykládá z ie. <i>*uorno</i> <i>'černý, spálený'</i> .	1. šedočerný n. černý pták se silným zobákem	1. птица отряда вороновых střední velikosti, s černým nebo šedo-černým opeřením м. и ж. 2. разг.-сниж. рассеянный, невнимательный человек
ani ryba, ani rak		ни рыба ни мясо ³ ни пава ни ворона ³

zajíc-bělák⁵	zajíc-bělák²	беляк, -а, м.⁴
<i>bílý, bělost, bělostný, bělavý, běloba, bělit, bělicí, bělidlo, bělouš, běloch, bělásek, bělice,</i>	1. příbuzný zajíce polního	1. заяц, имеющий зимой мех белого цвета (в отличие от русака)

<i>bílek, bílit</i> Psl. * <i>bělъ</i> má formou asi nejbliže ke kelt. <i>belos</i> 'světlý, zářivý' (jméno boha <i>Belenos</i> aj.), dále je příbuzné angl. d. <i>ball</i> 'kůň se světlymi skvrnami'; ř. <i>falós</i> 'bílý, světlý'; s rozšířením kořene pak lit. <i>báltas</i> 'bílý'. Východiskem je ie. * <i>bhel-/bhol-</i> 'zářit'.		2. разг. Белогвардеец (обычно с оттенком пренебрежительности) 3. разг. Белый гриб, боровик
---	--	--

➤ *V češtině polysémnní lexém, v ruštině monosémnní*

krkavec – etymologie⁵	krkavec, -vce, m.²	ворон, -а, м.⁴
Od onom. základu krákat a krkat.	1. velký černý pták příbuzný havranu, s mohutným zobákem, živící se mršinami 2. expr. lakomý, chamtivý, nelítostný člověk; lakomec	1. крупная птица отряда вороновых с блестящим синевато-черным оперением

vlk – etymologie⁵	vlk, -a, m.²	ВОЛК, -а, мн. -и, ов, м.⁴
Stsl. <i>vlъkъ</i> , psl. * <i>vlъkъ</i> je příbuzné s lit. <i>vilkas</i> , lot. <i>vilks</i> , gót. <i>wulfs</i> , angl. <i>wolf</i> , něm. <i>Wolf</i> , vše z ie. * <i>ulko-</i> 'vlk'. Z příbuzných východisek je i lat. <i>lupus</i> , alb. <i>ujk</i> a ř. <i>lýkos</i> tv. Různými přeneseními pak i 'dětská hračka', která při otáčení zvučí (základ je asi onom.) 'oprúženina', 'jalový výhonek stromu'.	1. psovitá šelma šedě (n. šedožlutě) zbarvená, žijící v Evropě, Asii a v Sev. Americe 2. expr. zkušený, odvážný člověk; zákeřný, krutý člověk: (starý) mořský v. zkušený námořník 3. řidč. vlčí kožišina vlk, -a, -u m. (neživ.) (4. j. -a) 1. dětská hračka roztáčená kolem své osy (provázek, perem) a při otáčení zvučící; 2. text. řidč. rozvolňovací,	1. дикое хищное животное семейства псовых, обычно серой окраски

	<p>trhací stroj</p> <p>3. ob. opruzenina, zvl. mezi stehny</p> <p>4. zahr., les. jalový, bujně rostoucí výhon stromu;</p> <p>5. nář. ostnaté plodenství lopuchu (Herb.)</p> <p>6. nář. ohořelý, dlouhý knot svíčky</p>	
--	--	--

vrabec – etymologie⁵	vrabec, -bce, m.²	воробей, -бья, м.⁴
<p>Psl. <i>vorbьсь</i> se spojuje s lit. <i>žvirblis</i>, lot. <i>zvirbulis</i> tv. a dále i ř. <i>rhóbillos</i> 'jakýsi pták'. V lit. a lot. se předpokládá kontaminace se slovy na <i>žvi-</i> resp. na <i>zvi-</i> (je i lot. <i>zvīgurs</i>, <i>zvipuris</i> tv.). Ie. kořen je stejně nejistý.</p>	<p>1. drobný šedohnědý pták žijící v lidských sídlištích; vrabec domácí (zool.)</p> <p>2. zool. rod Passer: v. domácí; v. polní</p> <p>3. kuch., potrav. (moravští) vrabci odřezky prorostlého vepřového masa upravované zprav. pečením</p>	<p>1. маленькая серо-коричневая птичка семейства ткачиковых, живущая обычно вблизи жилых строений</p>

vůl – etymologie⁵	vůl, vola, m (1. mn. voli, řidč. -ové)²	вол, -а, м.⁴
<p>Psl. <i>*volъ</i> nemá přesvědčivý výklad. Spojuje se s <i>velký</i> či <i>valit</i>, motivací těchto pojmenování by byla velikost, tloušťka tohoto zvířete. Nelze vyloučit ani onom. původ a koneckonců ani výpůjčku (srov. podobné výrazy v uralských jazycích -komi <i>völ</i> 'vůl', udmurtské <i>val</i> <i>kũň</i> 'vůl').</p>	<p>1. vykleštěný býk, užívaný k tahu</p> <p>vůl, vola (1. mn. volové, řidč. voli)</p> <p>2. zhrub. hlupák; též nadávka</p>	<p>1. кастрированный бык, используемый в сельскохозяйственных работах</p>

2.2 Sémantická struktura lexikálních jednotek flóry v češtině a ruštině

2.2.1 Úplná ekvivalence

bob – etymologie⁵	bob, -u, m²	боб, -а, м.⁴
<i>‘luštěnina’, ‘něco malého kulatého’</i> Psl. * <i>bobъ</i> je příbuzné s stpr. <i>babo</i> , lat. <i>faba</i> tv.; východiskem je ie. * <i>bhabho-</i> , * <i>bhabhā</i> , což je zřejmě zdvojený expr. základ označující nabobtnalé plody.	1. bylina, pěstovaná jako píce, s lusky obsahujícími velká, kulatá n. vejčitá semena 2. semeno plodu této rostliny n. i jiných rostlin: čočka, hrách a boby fazole; ležet v žaludku jako nabobtnalé boby; sojové boby; kávové, kakaové boby; cvrkat boby (dětská hra) 3. vlčí bob, lupina (<i>Lupinus</i>)	1. однолетнее растение сем. бобовых 2. плод растения с бобовых 3. волчий боб, волчий хвост, лупин, люпин
plácát (nesmysly)	разводить бобы ⁴	

dýně – etymologie⁵	dýně, -ě, ž.²	дыня, -и, ж.⁴
Původ nepřiliš jasný. Je možné, že má stejné východisko jako <i>kdoule</i> (psl. * <i>dyn’a</i> < * <i>dūnja</i> < * <i>kъdūnja</i> < ř. <i>kydōnia</i> (<i>māla</i>) <i>kydonská jablka’</i> .	1. tykev n. její plod	1. бахчевое растение сем. тыквенных с крупным сладким плодом, а также самый плод его

chrpa – etymologie⁵	chrpa, -y, ž.²	василек, -лька, м.⁴
Stč. a nř. i charpa původ i psl. východisko nejasné.	1. rostlina s modrými n. fialovými (zř. žlutými) květy v úborech s vejčitým zákrovem	1. светло-синий полевой цветок-сорняк, растущий во ржи и других злаках

pomeranč – etymologie⁵	pomeranč, -e, m.²	апельсин, -а, м.⁴
Dříve i <i>pomorandč</i> , <i>pomaranč</i> . Posledním zdrojem je asi rak.-něm. <i>Pomerantsche</i> (spisovně <i>Pomeranze</i> . Druhé tvary jsou asi ze střlat.	1. kulatý oranžový plod pomerančovníku se šťavnatou dužinou, požívaný jako ovoce	1. цитрусовое дерево, а также сочный ароматный кисло-сладкий плод его с мягкой кожурой оранжевого цвета

<p><i>pomorancium</i>, příp. z it. <i>pomarancia</i>, které je i pramenem něm. slova. It. <i>pomarancia</i> se skládá z <i>pomo</i> 'jablko, ovoce' a <i>arancia</i> 'pomoranč'.</p>		
--	--	--

višeň – etymologie⁵	višeň, -šně, ž.²	вишня, -и, ж.⁴
<p>Psl. *<i>višnъ</i> i či *<i>višnъ</i> a jistě souvisí s sthn. <i>wīhs(e)la</i>, něm. <i>Weichsel</i> tv., jejich poměr však není jasný. Dále se sbližuje s lat. <i>Viscum</i> 'jmělí', řec. <i>ixós</i> 'ptačí lep' (z višňové smůly stejně jako z jmělí se dělá ptačí lep), východiskem by mohlo být ie. *<i>uiks-</i> 'strom, z něhož se dělá ptačí lep'.</p>	<p>1. strom n. keř se stopkatými bílými květy a s malými navinulými peckovicemi</p>	<p>1. плодовое дерево сем. розоцветных с сочными темно-красными плодами, а также плод его</p>

2.2.2 Částečná ekvivalence

➤ V češtině i ruštině polysémní lexém, z nichž některý se liší

cibule – etymologie⁵	cibule, -e, ž.²	лук, -а/-у, мн. –и, м.⁴ луковица, -ы, ж.⁴
<p>Ze střhn. <i>zibolle</i> (dnes <i>Zwiebel</i>) z pozdnělat. <i>cēpula</i>, zdrobněliny od <i>cēpa</i> tv.</p>	<p>cibule</p> <p>kuchyňská cibule pórek pažitka</p> <p>cibule</p> <p>1. rostlina pěstovaná pro podzemní zdužnatělou část; česnek cibule (bot.)</p>	<p>лук⁴</p> <p>1. огородное или дикорастущее растение</p> <p>репчатый лук¹ лук-порей¹ лук-резанец¹</p> <p>2. головка лука</p> <p>луковица⁴</p> <p>1. огородное или дикорастущее растение</p>

	<p>2. kulovitá zdužnatělá podzemní část česneku, cibule, používaná pro výraznou chuť při přípravě pokrmů;</p> <p>bot. zkrácená zdužnatělá osa jednoděložných rostlin obalená šupinatými zdužnatělými listy: c. hyacintu, tulipánu, lilie</p> <p>vlasová cibulka</p> <p>3. mořská c.</p> <p>4. předmět cibulovitého tvaru, zejm. věžní bání</p> <p>cibule, -í ž. pomn.:</p> <p>5. poněk. zast. expr. baňaté kapesní hodinky; hodinky vůbec</p>	<p>2. головка лука</p> <p>3. утолщенная нижняя часть стебля некоторых растений гиацинта, чеснока, тюльпана, лилии</p> <p>4. волосяная луковица</p> <p>5. шаровидный церковный купол</p>
--	--	---

hrách – etymologie ⁵	hrách, -u, m. (mn. hrachy, hráchy) ²	горох, -а/у, м. ⁴
<p>Psl. *<i>gorchъ</i> nemá jistou etymologii. Blízké se zdá být lit. <i>garšas</i>, <i>garšvā</i>, lot. <i>gārsa</i>, sthn. <i>gers</i>, nhn. <i>Giersch</i> znamenající různé druhy polních trav.</p>	<p>1. jednoletá bylina s popínavou lodyhou, pěstovaná pro kulovitá semena v luscích; hrách setý (bot.)</p> <p>2. bot. rod <i>Pisum</i>: h. setý; h. peluška</p> <p>3. kulaté semeno hrachu setého</p> <p>4. nár. hrách a kroupy jeden z českých lidových tanců</p> <p>červené puntíky na šatách</p>	<p>1. растение с. бобовых</p> <p>2. семена гороха</p> <p>красные горохи¹</p>
jako když hrách na stěnu hází	jak об стенку горох ⁴	

hruška – etymologie ⁵	hruška, -y, ž. ²	груша, -и, ж. ⁴
<p>Vzhledem ke kolísání počáteční souhlásky a k blízkosti k lit. <i>kriáuše</i>, lot. <i>krausis</i> tv., se bsl. slova považují za výpůjčku z nějakého neznámého jazyka. Méně věrohodný je domácí původ od psl. <i>*grušiti</i>, <i>*krušiti</i> 'rozrušovat, drobit' (podle měkké krupičnaté struktury dužiny).</p>	<p>1. plod hrušně, zprav. kuželovitého tvaru</p> <p>2. hrušeň</p> <p>3. věc tvarem připomínající hrušku: h. žárovky skleněná baňka; h. u sedla přední část sedla doléhající na krk koně; h. u jílce (meče, kordu)</p> <p>hlavice: tech. Bessemerova, Thomasova h. malý konvertor ve slévárnách oceli n. konvertor vůbec;</p> <p>sport. míč hruškovitého tvaru (pružně upevněný) určený k tréninku boxera</p>	<p>1. фруктовое дерево с розоцветных а также плод этого дерева</p> <p>2. изделие по форме напоминающее этот плод</p>

hřib – etymologie ⁵	hřib, -u, expr. též -a, m. ²	гриб, -а, м. ⁴
<p>Psl. <i>*gribъ jedlá houba</i> není zcela jasné. Některé v r. dialektech (<i>hřeben země vzniklý při orání</i>, <i>vyvýšenina na cestě</i>) ukazují na souvislost s <i>hřeben</i>, <i>hrabat</i>. Motivace pro houbu není zcela jasná – snad <i>vyvýšenina</i>, <i>kupka</i>, či snad, to <i>co se vyhrabává, vyrývá?</i></p>	<p>1. chutná jedlá houba s pevnou dužninou a kloboukem zbarveným nejč. hnědě; bot. rod <i>Boletus</i></p> <p>2. nář. hřib, hříb starosvětský slovácký způsob rovného zastřížení vlasů (u mužů)</p> <p>3. v publ. spoj. atomový h. mrak z atomového výbuchu (mající charakteristický hříbovitý tvar)</p>	<p>1. особый организм, не образующий цветков и семян, размножающийся спорами</p> <p>2. чайный гриб, комбуха</p> <p>3. атомный гриб</p>

jablko – etymologie ⁵	jablko, -a s. (6. j. -u; 2. mn. -blek; 6. mn. -kách, -cích) ²	яблоко, -а, м. ⁴
Psl. <i>*ablъko</i> je tvořeno příponou <i>-ko</i> od základu, z něhož je název stromu (psl. <i>*ablъnъ</i> , a který evidentně souvisí s lit. <i>obuolỹs 'jablko', obelis 'jabloň'</i> . Nelze rekonstruovat jednotnou ie. podobu (<i>*abel-</i> , <i>*ābel-</i> , <i>*ābōl-</i> , aj.), proto se většinou uvažuje o 'praevropském' původu slova. Zajímavé i tím, že je to jediný starý případ, kdy je název stromu odlišen od názvu ovoce.	1. kulovitý dužnatý plod jabloně, používaný jako ovoce jablko sváru 2. věc připomínající nějak (zprav. kulatým tvarem) jablko: rajské jablko – rajče; granátové jablko; říšské jablko (korunovační klenot); Adamovo jablko (vyvýšenina na přední straně hrtanu); ohryzek	1. плод яблони яблоко раздора 2. то, что выглядит как яблоко помидор, томат гранат глазное яблоко 3. в яблоках (пятнистый) (серая) лошадь в яблоках
jablko nepadá daleko od stromu nepropadl by ani špendlík	яблоко от яблони недалеко падает ⁴ яблоку негде упасть ⁴	

jahoda – etymologie ⁵	jahoda, y, ž. ²	ягода, ы, ж. ⁴
Stsl. <i>agoda</i> , psl. <i>*agoda</i> , původně <i>'bobule, lesní plod vůbec'</i> , je odvozeno od nedoloženého <i>*aga</i> , jež přesně odpovídá lit. <i>uoga</i> , lot. <i>uoga 'bobule, jahoda'</i> z ie. <i>*ōg-</i> . Další souvislosti méně jisté.	1. červený, šťavnatý, sladký plod jahodníku, používaný jako ovoce rty jako jahody červené 2. jahodník	1. плод ягода клубники – zahradní ягода земляники – lesní девушка как ягодка holka jako lusk клубника, земляника (растение и плод)
<p>Poznámka: Jedná se o ekvivalenci spíše minimální, ягода v ruštině znamená plod, bobule, aby nabyla českého významu jahoda, třeba konkretizovat – ягода клубники (zahradní), ягода земляники (lesní);</p> <p>ještě přísněji vymezuje ruština lexém ягода po botanické stránce: <i>ягодой в ботанике называется такой тип плода растения, в котором содержится много семян и у которого имеется сочная мякоть, развивающаяся из завязи цветка:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • собственно ягода (черника, голубика, клюква, брусника, смородина, виноград, крыжовник); • яблоко (помимо яблок, в эту группу входят груша, рябина и др.); • тыква (арбуз, дыня, тыква, кабачок); 		

- апельсин (плоды цитрусовых);
- томат, баклажан – это тоже ягоды;
- вишня, черешня, слива абрикос, персик, плоды малины, ежевики – это не ягоды;
- клубника с земляникой – тоже не ягоды! Сочная мякоть клубники – это разросшееся цветолоže. Поэтому **морфологически плод клубники** – это **ложная ягода** (srov. Allforchildren.ru, 2015, online);

my tento lexém uvádíme proto, neboť jsme se řídili pravidlem, že pokud není jasné, zda jde o mnohoznačnost nebo homonymii, vycházíme z etymologického původu slova, podle něhož lexém jahoda je původně odvozen od významu bobule, lesní plod vůbec – v tom vidíme ekvivalenci (výzkum z hlediska historického); a rovněž částečnou ekvivalenci vidíme v skutečnosti, že čeština plné, červené rty přirovnává k jahodám a ruština označuje pěkné děvče jako jahůdku (vnější vzhled);

český frazeologizmus – jako dvě jahody – vypovídá, že dva jsou jeden jako druhý, ze stejného těsta (spíše kladná či neutrální konotace);

ruský frazeologizmus – одного поля ягода znamená všemi mastmi mazaný: *«предикативные сочетания одного поля ягоды, два сапога пара, одним миром мазаны, указывающие на схожесть внешних или внутренних характеристик, чаще всего употребляются с негативно-пренебрежительным оттенком, в значении один другого не лучше»* (srov. Glazunova, O. I., 2015, online), (spíše negativní konotace);

navzdory tomu, že tyto frazeologizmy nejsou ekvivalentní, domníváme se, že vhodně vyjadřují skutečnost, že mnohoznačnost představuje kladný rys jazyka.

jeřáb – etymologie ⁵	jeřáb, -a, m. (mn. jeřáby) ²	рябина, -ы, ж. ⁴
Psl. * <i>erębъ</i> (podle některých * <i>arebъ</i>) nemá jasné souvislosti. Často se spojuje s r. <i>rjabój</i> 'pestrý', lit. <i>raĩbas</i> , ir. <i>riabach</i> tv. z ie. * <i>roibh</i> -tv., málo jasné je <i>e</i> -případně <i>a</i> - v násloví.	1. strom n. keř s drobnými bílými nepříjemně vonícími květy v hustých květenstvích, dozrávajícími v červené plody (jeřabiny) 2. druh jeřábu s lichozpeřenými listy a s korálově červenými plody vysazovaný podél horských silnic; jeřáb obecný	1. дерево или куст 2. рябинная ягода 3. маленькое углубление 4. щербина или темное пятнышко

ořech – etymologie ⁵	ořech, -u, m. ²	орех, -а, м. ⁴
Psl. * <i>oręchъ</i> je příbuzné s lit. <i>riėšutas</i> (za starší <i>riėšas</i>), lot. <i>rieksts</i> tv.,	1. plod, část plodu n. semeno různých rostlin vyznačující se tvrdým	1. плод нек. деревьев или кустарников со съедобным ядром

spol. bsl. pratvar lze rekonstruovat jako <i>*(a)rōiso-</i> .	obalem 2. ořešák 3. zbož. ořechové dřevo 4. něco tvarem n. velikostí ořechu podobného: o. másla kousek; zbož. druh tříděného uhlí velikosti mezi kostkou a krupicí; tech. součást zámku, do níž zapadá čep kliky; hist. součást samostřílu, kuše 5. kuch. (telecí) o. maso nejlepší jakosti	в скорлупе 2. дерево
pořádně (komu) vynadat, setřít (koho)	под орех разделить/отделать ⁴	

tykev – etymologie ⁵	tykev, -kve, ž. ²	кабачок, -а, м. ⁴
<i>ďýně</i> Psl. <i>*tyky</i> (gen. <i>tykьve</i>) nemá jasný původ. Obvykle se počítá s přejetím z nějakého neznámého jazyka.	1. poléhavá bylina s velkými listy a žlutými květy; velký plod této byliny; bot. Cucurbita pepo 2. (kdysi) nádoba vyrobená z plodu této byliny; tykvice: dvě tykve vína	1 огородное растение 2 небольшой рестораник

➤ *V češtině monosémní lexém, v ruštině polysémní*

petržel – etymologie ⁵	petržel, -e, ž. ²	петрушка, -и, ж. ⁴
Přes střhn. <i>petersil</i> ze střlat. <i>petrosilium</i> z ř. <i>petrosélīnon</i> , doslova 'skalní celer' z <i>pétra</i> , <i>pétros</i> 'škála, kamen'.	1. bylina s dělenými listy a s okolíky bílých květů, pěstovaná pro kořen a nať; bělavý kořen petržele zahradní užívaný k přípravě pokrmů; (zelená) p. nať petržele	1. корнеплод с зонтичных 2. кукла, на главное комическое действующее лицо в народном русском кукольном представлении

	zahradní, užívaná k přípravě pokrmů	
--	--	--

➤ V češtině polysémní lexém, v ruštině monosémní

banán – etymologie ⁵	banán, -u, m. ²	банан, -а, м. ⁴
Přes něm. <i>Banane</i> ze šp. či port. <i>banana</i> , další původ není jistý. Zarážející je i podobnost ar. <i>banān</i> 'prst', <i>banāna</i> 'prsty'.	1. jedlý, jako ovoce požívaný plod banánovníku obecného 2. banánovník 3. druh cukrářského pečiva podlouhlého tvaru s náplní 4. sport. slang. branka, gól	1. высокое тропическое растение с большими листьями, а также его удлинённый и слегка изогнутый сладкий мучнистый плод, растущий в соплодии

bříza – etymologie ⁵	bříza, -y, ž. ²	берёза, -ы, ж. ⁴
Psl. <i>*berza</i> je příbuzné s lit. <i>béržas</i> , strper. <i>berse</i> , něm. <i>Birke</i> , angl. <i>birch</i> tv. a snad i lat. <i>fraxinus</i> 'jasan'. Východiskem je ie. <i>*bherǵ</i> 'bílý světlý' (srov. sti. <i>bhrājate</i> 'svítí', motivací je typická barva kůry.	1. listnatý strom s bílou kůrou loupající se v příčných kruzích děvče štíhlé a pružné jako b. 2. bot. rod <i>Betula</i> 3. voj. slang. ručnice, puška	1. лиственное дерево с белой (реже темной) корой и с сердцевидными листьями

dub – etymologie ⁵	dub, -u, m. ²	дуб, -а, м. ⁴
Psl. <i>*dǫbъ</i> není uspokojivě vysvětleno. Jde o psl. inovaci asi z důvodu tabu (dub byl posvátný). Starší výklady spojují s ang. <i>timber</i> 'stavební dříví, kmen, kláda'. Nověji se různé motivace pro tabuovou náhrážku hledají v ie. <i>*dheu-bh</i> 'tmavý', <i>*dheu-b</i> 'hluboký'.	1. strom se zpeřené laločnatými listy a s plody žaludy, poskytující tvrdé dřevo; k označení síly, tvrdosti, netečnosti, nechápavosti: silný, pevný, zdravý jako d.; stát, mlčet jako d. nepoddajně; nedat si říci; spát jako d. tvrdě; mluvit jako do dubu marně; je to d.! – je nechápavý;	1. крупное лиственное дерево о тупом, нечутком человеке

	2. bot. rod Quercus	
	3. ob. dubové dřevo	
natáhnout bačkory		дуба дать (то же что умереть) ⁴

kalina – etymologie⁵	kalina, -y, ž.²	калина, -ы, ж.⁴
Psl. * <i>kalina</i> je odvozeno od * <i>kalъ</i> , původně snad název vlhkého místa, pak keře, který v těchto místech roste.	1. keř s bílými n. žlutavými kvítky a s červenými n. černými plody; bot. rod Viburnum 2. keř s bílými květy v plochých květenstvích a s černými plody rostoucí na vlhkých místech; kalina topolová (bot.) 3. zahradnická sorta kaliny topolové s jalovými bílými květy v kulatých květenstvích	1. кустарник сем. жимолостных с белыми цветками и красными горькими ягодами, а также его ягоды

kukačka⁵	kukačka, -y, ž.²	встаниха⁶ кукушница женская⁴
V etymologickém slovníku výklad nenalezen.	1. expr. kdo něčemu přihlíží, kibic 2. vstavač kukačka (bot.); lid. název i mnohých jiných rostlin s květy nápadně vyčnívajícími z porostu trav	1. Ятрышник дремлик встаниха , дремлик, дремлик собственный, зезюльки , зезюлины слези , змеиная трава, кукушница женская , любко, салаб или салеб бухарский, царь, царик, царь-трава, ядрокорень, ятрышник малый

slíva – etymologie⁵	slíva, -y, ž. (2. mn. slív, sliv)²	слива, ы, ж.⁴
Psl. * <i>sliva</i> je nejspíš zpodstatnělý tvar ž. r. adj. * <i>slivъ</i> 'modrý, namodralý' z ie. *(s)lī-uo- tv.	1. plod slivoně, kulatá peckovice s dužninou přirostlou k peckce 2. slivoň (bot.) 3. nář. švestka	1. фруктовое дерево а его плод с крупной косточкой

	(plod n. strom) slíva, -y m. i ž. ob. expr. hlupák, budižkničemu	
--	--	--

tulipán – etymologie⁵	tulipán, -u, m.²	тюльпан, -а, м.⁴
Přes. nem. st. <i>Tulipan</i> z nlat. <i>tulipan</i> it. <i>tulipano</i> , jež bylo v 16 st. přejato z tur. <i>tülbend</i> <i>‘turban’</i> . Název podle podoby květu.	1. cibulnatá bylina s podlouhlými listy a s velkým různobarevným květem na dlouhém stvolu; bot. rod <i>Tulipa</i> : t. lesní; t. Gesnerův 2. hanl. hloupý, omezený člověk; hlupák, pitomec	1. луковичное растение с. лилейных

vrba – etymologie⁵	vrba, -y, ž.²	верба, ы, ж.⁴
Psl. * <i>vrba</i> je původně asi kolektivum od subst. v lit. <i>virbas</i> ‘prut’, lot. <i>virbs</i> ‘hůlka, kolíček’ (tedy vlastně <i>proutí</i> , <i>mnoho prutů</i>). Dále je příbuzné s lat. <i>verbēna</i> <i>‘prut, ratolest’</i> , řec. <i>rhábdos</i> ‘prut, berla’.	1. strom n. keř s ohebnými větvemi a s podlouhlými zašpičatělými listy 2. dřevina se střídavými listy a s malými kvítky v jehnědách; bot. rod <i>Salix</i>	1. дерево или кустарник сем. ивовых с пушистыми почками

3 ANALÝZA UČEBNÍHO SOUBORU POJECHALI

Frekvence jazykových forem, tj. **role četnosti výskytu jazykových prostředků byla a je velmi důležitá**. Její soustavná aplikace se objevuje od 40. let 20. století, např. v audioorální metodě (učivo je sestavováno podle gramatického a lexikálního minima), (srov. Hrdlička, M., 2007, s. 90).

Frekvenci slov v ruském jazyce pro potřebu našich základních škol se pokusila stanovit Anna Střízová se spolupracovníky ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze. Excerpcí sovětských učebnic bylo stanoveno 2060 slov, označených za nejčastější slova v ruštině. K témuž účelu se zabýval otázkami frekvence slov v ruském jazyce Malíř, který navíc pořídil slovník ruských novin: *Rusko-český slovník nejdůležitějších slov pro četbu sovětského tisku*, Praha 1952 (srov. Jelínek, J., 1961, s. 15).

Avšak v dnešních podmínkách tento přístup nelze uplatňovat všeobecně a nediferencovaně, protože různí mluvčí potřebují pro svou komunikaci více či méně rozdílné soubory mluvnických a především lexikálních prostředků. V tomto smyslu se ukazuje jako nezbytné vypracovat typologii mluvčích a dále metodiku zmapování jejich vstupních znalostí („co umím“), a registru jejich komunikačních požadavků a potřeb („co chci a co musím umět“), a také vytvořit optimální nabídku diferencovaných a specializovaných učebních materiálů a výukových programů (srov. Hrdlička, M., 2007, s. 90).

Kromě vymezení významu frekvence použití jazykových forem (v našem případě se jedná o četnost výskytu lexémů živočichů a rostlin v učebním souboru), pro účely našeho textu, domníváme se, je potřeba alespoň minimálně vymezit pojem lexikální standard a lexikální minimum obecné znalosti ruského jazyka.

Soubor běžných lexikálních prostředků, který umožňuje komunikaci uvnitř jazykového společenství a slouží k dorozumívání v základních oblastech společenského styku, nazýváme **lexikálním standardem** (srov. Machač, J. a Sochová, Z., 1968, s. 168).

Stanovit lexikální standard je složitý úkol teoretický, ale s velkým dosahem praktickým. Lexikální standard představuje výběr z celonárodní slovní zásoby v dané vývojové etapě, určený kritérii jazykovými i mimojazykovými, přihlížející na jedné

straně k systémovému charakteru slovní zásoby, a na druhé straně k její bohaté diferencovanosti (srov. Machač, J. a Sochová, Z., 1968, s. 168).

Lexikální standard nelze podle J. Machače a Z. Sochové (1968, s. 168) chápat jako torzo slovní zásoby a nelze ho zaměňovat soubory tzv. základních (nejdůležitějších) slov, které jsou určeny coby pedagogická pomůcka pro elementární dorozumění v cizím jazykovém prostředí.

Lexikální minimum obecné znalosti ruského jazyka představuje sérii lexikálních minim, jejichž potřeba vznikla v souvislosti s vytvořením ruského státního systému testování, a stala se jednou z jeho nejdůležitějších součástí. V rámci ruského státního systému zkoušení existují tyto úrovně:

- элементарный уровень (ТЭУ) – odpovídá SERR A1 – začátečník;
- базовый уровень (ТБУ) – odpovídá SERR A2 – mírná pokročilost;
- первый сертификационный уровень (ТРКИ-1) – odpovídá SERR B1 – střední pokročilost;
- второй сертификационный уровень (ТРКИ-2) – odpovídá SERR B2 – vyšší střední pokročilost;
- третий сертификационный уровень (ТРКИ-3) – odpovídá SERR C1 – pokročilí;
- четвертый сертификационный уровень (ТРКИ-4) – odpovídá SERR C2 – velmi pokročilí.

(Podrobnější popis úrovně hodnocení podle SERR udává Příloha D: Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice).

Každá úroveň ruského jazyka je založena na osvojení odpovídajícího lexikálního minima. Nejzákladnější úroveň obsahuje 780 jednotek, základní kolem 1300 jednotek, první stupeň certifikace kolem 2300 jednotek, druhý stupeň certifikace asi 5000 slov, třetí více než 11 000 slov. Vyčlenění lexikálního minima pro čtvrtou úroveň je neaktuální, protože tato úroveň vyžaduje plynulou úroveň roditelého mluvčího (srov. Zlat.spb.ru, 2015, online).

3.1 Společný evropský referenční rámec

V systému pedagogické terminologie pojem didaktika označuje teorii vyučování a učení. Základem termínu obecná didaktika je sloveso řeckého původu *didáskein*, kterého význam může znamenat jednak, jak vyučovat, poučovat, učit; a jednak být vyučován, poučován, učen. Tudíž v zásadě bychom mohli říct, že didaktika je vlastně *teorie o umění jak naučit všechny všechno* (srov. Janík, T., s. 1).

Vzdělávání představuje přední cíl, který stanovila druhá vrcholná schůzka hlav států Rady Evropy. Tento cíl souvisí s dalším cílem: „Propagovat takové metody vyučování moderních jazyků, které posilují schopnost nezávislého myšlení, úsudku a jednání v kombinaci se společenskými dovednostmi a společenskou odpovědností.“ (srov. MSMT.cz, 2013–2014, online)

Společný evropský referenční rámec (jak se učíme jazykům učit, jak je vyučovat a jak ve studiu jazyků hodnotit) byl vytvořen Radou Evropy pro účely sjednocení stupňů jazykových znalostí pomocí šestistupňové škály. Umožňuje srovnávání jazykových kompetencí, poskytuje obecný základ pro vypracovávání jazykových sylabů, směrnic pro vývoj kurikul, zkoušek, učebnic atd. v celé Evropě. V úplnosti popisuje, co se musí studenti naučit, aby užívali jazyka ke komunikaci, a jaké znalosti a dovednosti musí rozvíjet, aby byli schopni účinně jednat. Popis se rovněž týká kulturního kontextu, do něhož je jazyk zasazen. Rámec také definuje úrovně ovládání jazyka, které umožňují měřit pokrok studentů v každém stadiu učení se jazyku a v průběhu celého života studenta (srov. MSMT.cz, 2013–2014, online).

Navržené schéma uplatňuje hypertextový princip větvení, jenž začíná od počátečního dělení na tři široké úrovně A, B, C:

Schéma 3: Navržené schéma úrovně ovládání jazyka (srov. MSMT.cz, 2013–2014, online)

A		B		C	
Uživatel základů jazyka		Samostatný uživatel		Zkušený uživatel	
A1	A2	B1	B2	C1	C2

Požadavky SERR na osvojení slovní zásoby podle jednotlivých stupňů zvládnutí jazyka tvoří Přílohu D.

3.2 Učební soubor Pojechali

V této podkapitole byly použity informace z webu nakladatelství (srov. Albra, 2014, online). Národní plán výuky cizích jazyků od školního roku 2006/2007 stanovuje povinnost vyučovat na základní škole dva cizí jazyky. Vstříc tomuto plánu vychází ediční řada sedmidílného¹ souboru pro výuku ruského jazyka pro základní školy a víceletá gymnázia (učebnice, pracovní sešit s klíčem správných řešení, metodická příručka, CD a audiokazeta), která je dílem autorského kolektivu Hany Žofkové, Klaudie Ebenové, Zuzany Liptákové a Jaroslava Šarocho. Tato ediční řada dostala název POJECHALI (Jedem! Do toho!), jejíž název má symbolizovat úspěšný start. První díl učebního souboru je určen pro úplné začátečníky, poslední, tedy šestý díl, je určen pro dosažení úrovně B1/B2 podle SERR.

Počáteční výuka (předazbukové, azbukové a poazbukové období) je založena na snaze o dokonalé zvládnutí zvukové stránky jazyka žáky. Výuka spočívá v osvojování cizího jazyka pomocí hry, rytmu a pohybu. Prvky učebního souboru (učebnice, pracovní sešit) i další doplňující materiály (čítanky, zpěvníky) obsahují řadu písní, říkanek, her a pohádek.

Autoři ediční řady vycházejí ze zásad současné didaktiky cizích jazyků. Ve své koncepci uplatňují především princip činnostního (aktivního) vyučování, vyučování orientovaného na žáka a princip komunikativnosti. Jednotlivá zadání poskytují návod, jak spojit učivo s tvořivou činností k rozvoji kritického myšlení při čtení a psaní. Velké množství různých typů úloh umožňuje individuální přístup, jednak k talentovaným žákům, a jednak k žákům se specifickými poruchami učení.

Dle autorů lze ediční řadu využít pro výuku ruského jazyka prakticky od jakéhokoliv ročníku (doporučují od 3. ročníku základní školy). My z tohoto titulu vycházíme při posuzování slovní zásoby fauny a flóry z hlediska osvojení lexikálního minima.

---

¹ **1–6 + Rychlý start.** Učebnice Rychlý start vychází ze stávajících prvních dvou dílů. Je koncipována tak, aby obsahově i metodicky odpovídala rychlejšímu pracovnímu tempu žáků druhého stupně, kdy se zpravidla k výuce druhého cizího jazyka přistupuje.

Slovní zásobu vyskytující se v celém učebnicovém souboru jsme rozdělili na dvě skupiny – lexémy fauny a flóry a umístili do tabulky. Tabulka obsahuje 4 kolonky: **lexém, frekvence použití, aktivní práce s lexémem a pasivní práce s lexémem**. Výskyt lexémů fauny a flóry v jednotlivých učebnicích souboru jsme kvůli názornějšímu přehledu v tabulce označili barevně, přičemž jednotlivé barvy korespondují s barvou na obalu učebnic:

- Pojechali 1
- Pojechali 2
- Rychlý start
- Pojechali 3
- Pojechali 4
- Pojechali 5
- Pojechali 6

Tímto způsobem vznikly dva přehledy:

Příloha A: Přehled frekvence použití lexémů fauny v souvislosti s osvojením lexikálního minima žákem

a Příloha B: Přehled frekvence použití lexémů flóry v souvislosti s osvojením lexikálního minima,

z něhož je zřejmé, v jakém dílu (lekci) učebnice se lexém objevuje, kolikrát se objevuje v celém učebnicovém souboru, a zda lze tedy předpokládat jeho aktivní či pouze pasivní osvojení žáky.

Vysvětlení: jelikož sémantické pole představuje souhrnné označení všech tvarů téhož slova, do přehledu jsme tedy zahrnuli, např. nejen мышь, ale třeba i мышиный, rovněž jsme uvedli i přenesený význam, např. заяц, nejen jako zvíře, ale i ve významu černý pasažér, sledovali jsme výskyt lexému had i ve smyslu pořadí či dlouhé řady, uvedli jsme i výskyt lexémů jako drak, saň, létající ještěrka či pohádková příšera.

Lexémy jsou řazeny podle abecedy, přičemž lexémy, jako kráva, telátko, býk, Býk (souhvězdí, znamení), vůl jsou umístěny spolu v jedné kolonce tabulky.

Uváděli jsme nejenom základní tvary lexémů, ale všechny tvary, které se vyskytly: собака, собачка – pejsek, собачка – zavináč, собаки, щенки,

три щенка, щенки, пес i plemena psů. K tomu, abychom mohli předpokládat, že je konkrétní lexém určený k aktivnímu osvojení, jsme stanovili kritérium výskytu minimálně 5x.²

Při určování, zda je lexém fauny a flóry v učebním souboru Pojechali určen k aktivnímu či pasivnímu osvojení, jsme se řídili pravidlem, které vychází z příručky Evropského sociálního fondu o nízkoprahových kursech češtiny pro cizince, a sice: při výuce slovní zásoby „říd'te se pravidlem 5x5 (alespoň 5x vyslovit a 5x napsat)“ (srov. Hrdlička, M., 2007, s. 28).

Poněvadž naše práce není didakticky zaměřená, vyšli jsme z faktu potřeby pětinasobného opakování potřebného pro osvojení lexému žákem jako z prostého teoretického předpokladu. Pokud tomu tak skutečně je, bude jistě zajímavé, aby se toto téma stalo případně předmětem našeho dalšího zkoumání. Lexémy (určené nejen k aktivnímu osvojení) tvoří součást tematického slovníku předcházející kapitoly. Vyhodnocení udává následující přehled.

Schéma 4: Přehled vyhodnocení

VYHODNOCENÍ	
Fauna: celkem lexémů = 247	Flóra: celkem lexémů = 94
Aktivní použití = 95	Aktivní použití = 33
Pasivní použití = 152	Pasivní použití = 61

Závěrem lze konstatovat, že autorský kolektiv souboru Pojechali věnoval větší pozornost lexémům fauny než lexémům flóry. U lexémů fauny lze, dle našich kritérií, aktivní osvojení přisoudit počtu 95 a pasivní osvojení počtu 152 lexémů; u flóry aktivní osvojení lze přisoudit počtu 33 lexémů a pasivní osvojení počtu 61 lexémů.

Považovali jsme za užitečné propojit lexémy vyskytující se v Přehledech frekvence použití lexémů (fauny a flóry), které jsme získali studiem učebního souboru Pojechali s lexémy vyskytujícími se v tematickém slovníku, takovým způsobem, že bychom do tematického slovníku zařadili lexémy z Přehledů frekvence, avšak hlavním záměrem pro vypracování tematického slovníku

² Výběr lexémů fauny a flóry předpokládaných, jak k aktivnímu, tak i pasivnímu osvojení představuje položky tematického slovníku předcházející kapitoly.

je skutečnost, že jsme chtěli vyzdvihnout mnohoznačnost, jako kladný rys jakéhokoliv jazyka, a jelikož Přehledy frekvence použití lexémů (fauny a flóry) z učebního souboru Pojechali obsahují mnoho jednoznačných lexémů, a tudíž pro účely našeho tematického slovníku zcela nevhodných, tak jsme výběr lexémů fauny a flóry do tematického slovníku podřídili kritériu – vybrat do něho především lexémy, které vyzdvihují mnohoznačnost, jako kladný rys českého i ruského jazyka.

Význam přehledu, domníváme se, spočívá nejen v tom, že udává, v jakém dílu (lekci) učebnice se lexém fauny a flóry objevuje, a kolikrát se objevuje v celém učebním souboru, ale třeba i tyto nejfrekventovanější lexémy, které jsou umístěny v příloze C jako tematický slovníček.

Dále jsou v přílohách E–H umístěny obrázky, které napovídají, jak se s jednotlivými lexémy fauny a flóry v učebním souboru pracuje. Například v učebnici Pojechali 1 na str. 7 je písnička a obrázky – K chlapci přiletěl čížek a pozdravil ho:

«Здравствуй, Ваня!»

Chlapec chtěl ptáčka zavřít do klece. Čížek vyletěl otevřeným oknem a řekl:

«До свидания!», (viz Žofková, H. et al., 2002, s. 7).

ZÁVĚR

Slovní zásoba představuje soubor lexikálních jednotek, mezi nimiž existuje vzájemný vztah. Zkoumat jazyk jako systém, znamená určit postavení slova v lexikálním systému jazyka, stanovit specifičnosti slova lexikální jednotky, studovat vytváření vazeb slov s jinými slovy v lexikálním systému, určit povahu těchto vztahů (podobnosti, rozdíly), stanovit rozdíly mezi slovy z jiných jazykových jednotek, studovat slovo v synchronním (z hlediska současného stavu) a diachronickém (historickém) plánu.

Polysémie a homonymie představují dva případy vícheznačnosti slov. V polysémii sice lexémy mají stejnou jazykovou podobu a liší se významem, ale jednotlivá významová užití spolu geneticky i významově souvisejí, kdežto u homonymie lexémy spolu významově ani geneticky nesouvisejí.

Záměru hlavního cíle odpovídá zpracování tematického slovníku abecedně seřazených českých a ruských lexémů fauny a flóry z hlediska mnohoznačnosti s vyloučením homonymie. Tematický slovník je tvořen 70 polysémními lexémy. Z toho je 13 lexémů úplně ekvivalentních a 57 lexémů je částečně ekvivalentních.

Typickým představitelem skupiny, kdy si polysémní lexémy plně odpovídají v primárním i sekundárním významu, je lexém chameleon. Oba jazyky používají lexém chameleon na vyjádření malého stromového ještěra i na vyjádření člověka, který pod vlivem okolností obratem mění své názory. Lze říci, že osvojitel cizího jazyka (Rus českého a Čech ruského) nemá problém s pochopením sekundárního významu použitým v kontextu.

U skupiny s částečnou ekvivalencí se lexémy shodují pouze v jednom (většinou základním) významu. Některé sekundární významy jsou používány jako přirovnání v češtině k jinému zvířeti jako v ruštině: čumět jako tele na nová vrata = смотреть как баран на новые ворота; tvrdohlavý jako beran = упрямый как осел; vlk v rouše beránčím = волк в овечьей шкуре; aby se vlk nažral a koza zůstala celá = чтоб и волки были сыты и овцы целы.

Pro osvojitele jazyka to tedy znamená, že si musí uvědomit, v jakém kontextu se lexém vyskytuje, aby se vyvaroval chyb.

Příkladem, kdy lexém je v češtině polysémnní a v ruštině monosémnní je vstavač – kukačka. Ruský botanický název Ятрышник дремлик ovšem má mnoho názvů lidových встаниха, дремлик, дремлик собственный, зезюльки, зезюлины слези, змеиная трава, кукушница женская, любко, салаб или салеб бухарский, царь, царик, царь-трава, ядрокорень, ятрышник малый, které velmi připomínají český název vstavač kukačka nebo i lidový název mnohých jiných rostlin, jejichž květy nápadně vyčnívají z porostu trav (srov. Belena.biz, 2015, online).

Tento lexém je vhodným představitelem, který poukazuje na to, že ruský i český jazyk mají společné kořeny.

Jiným příkladem toho, že čeština a ruština vznikly ze společného jazyka je lexém jahoda – ягода. V současné češtině a ruštině jde sice o ekvivalenci spíše okrajovou, ale etymologický původ slova napovídá, že lexém jahoda je původně odvozen od významu bobule, lesní plod vůbec (výzkum z hlediska diachronního).

Dále tento lexém vhodně vyjadřuje skutečnost, že mnohoznačnost představuje kladný rys jazyka (byť ve dvou jazycích, lze vyjádřit kladnou, neutrální i negativní konotaci); **poukázat na tento jev bylo záměrem** předkládaného textu. Český frazeologizmus – jako dvě jahody – totiž vypovídá, že dva jsou jeden jako druhý, ze stejného těsta (spíše kladná či neutrální konotace); ruský frazeologizmus – одного поля ягода znamená všemi mastmi mazaný: *«предикативные сочетания одного поля ягоды, два сапога пара, одним миром мазаны, указывающие на схожесть внешних или внутренних характеристик, чаще всего употребляются с негативно-пренебрежительным оттенком, в значении один другого не лучше»* (spíše negativní konotace), (srov. Glazunova, O. I., 2015, online).

Zjistili jsme, že většina sekundárních významů ruských i českých polysémnních lexémů slov je odvozena na základě vnější podobnosti, velké množství sekundárních významů se jak v češtině, tak v ruštině používá v hovorovém jazyce, ve frazeologizmech lidových pořekadlech a rčeních. Ruský jazyk sekundárními významy pojmenovává pohádkové bytosti.

Skupina charakteristická úplnou ekvivalencí by českému žákovi neměla dělat při osvojování větší problémy, u částečné ekvivalence může docházet k omylům u frazeologizmů. Často se stává, že mají odlišný význam v obou jazycích. Skupina, kdy lexém má v češtině i ruštině víc významů, z nichž některé se liší, lze považovat

za nejsložitější, žák může k významu lexému přiřadit význam, který vychází z historie jeho národa.

U skupin, kdy v jednom jazyce má lexém polysémní význam, kterému ve druhém jazyce odpovídá jeden význam, žákovi může dělat problémy osvojení sekundárního významu (змея – označuje hada, ale i pohádkovou bytost a dětského papírového draka).

РЕЗЮМЕ

Краеугольным камнем любого языка является его словарный запас, несмотря на то, рассматривают ли его глазами потенциальных пользователей, или глазами ученого, изучающего его как предмет своего научного интереса. На фундаментальный вопрос лексикологии «что такое слово?» дать краткий ответ не легко. Базовыми единицами словарного запаса можно считать отдельные слова, или же лексемы, устойчивые (формальные) словосочетания, а также фраземы (идиомы). Взаимоотношения элементов в лексиконе крайне сложно структурированы, иерархически упорядочены, они многослойные и изменчивые. Со временем претерпевает язык изменения, новые слова создаются словообразовательными приемами, заимствуются из других языков, приобретают новые значения и т.д., но также становятся устаревшими и исчезают. Область лексики можно считать наиболее переменной как раз из-за изменчивости человеческого бытия.

Мы решили рассматривать и сравнивать русско-чешский словарный запас семантического поля фауна и флора с ограничением на животных и растениях УМК (учебно-методического комплекса) «Поехали».

Первая глава содержит теоретические основы нашей работы, определяются здесь основные понятия: лексикология, слово, лексема, слои лексики, лексическая семантика. Хотя терминология содержится в многочисленных специализированных лингвистических источниках, их концепции иногда отличаются множеством различий. Первая глава, следовательно, более или менее дает анализ языка и терминологии и является в основном компиляцией имеющихся источников информации, в то время как целью было обобщить различные источники и сжать их в последовательное целое, которое послужило бы основой для дальнейшей работы.

Вторая глава опирается на сравнительный подход. Ее стержневой частью является тематический словарь, который представляет собой сопоставительный анализ лексем фауны и флоры чешского и русского языков, находившихся в УМК «Поехали». Тематический словарь сравнивает чешские и русские лексемы фауны и флоры с точки зрения полисемии в отношении с омонимией. Учитывая ограниченный объем существующего текста, не было

возможности обработать тему во всей ее сложности (получилось бы новое самостоятельное сочинение). Хотя потенциал исследуемого материала был изучен лишь частично, нам все-таки кажется, что разработанный тематический словарь можно считать достаточно представительным источником для решения целей данной проблематики.

В третьей главе обсуждается сперва проблематика лексического минимума и объясняются требования к освоению лексического минимума пользователем УМК «Поехали» в соответствии с Европейской системой уровней владения иностранным языком (SERR – CEFR). Ядром третьей главы и всей работы следует считать Частотный список – словарик лексем животных и растений, содержащихся в УМК «Поехали» в рамках темы фауна и флора.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

Seznam literárních zdrojů

ERHART, A. *Základy jazykovědy*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 198 s. ISBN 978-80-04246-12-9.

FILIPEC, J. a ČERMÁK, F. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1985, 281 s. Studie a práce lingvistické, sv. 20.

HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 195 s.

KOPECKIJ, L. V. et al. *Posobije po lexikologii ruskogo literaturnogo jazyka*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1974, 203 s.

KOROSTENSKI, J. *Česká a ruská slovní zásoba (neologické aspekty)*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2007, 169 s. ISBN 978-80-86708-35-5.

KRYSIN, L. P. *Sovremennyj russkij jazyk. Leksičeskaja semantika. Leksikologija Frazologija, Leksikografija*. Moskva : Izd. centr Akademiya, 2009, 239 s.

LAMPRECHT, A. *Praslovanština*. Vyd. 1. Brno : Univerzita J. E. Purkyně, 1987, 199 s.

MRÁZEK, R. a POPOVA, G. V. *Historický vývoj ruštiny*. Vyd. 2. Praha : SPN, 1988. 162 s.

SCHIPPAN, T. *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Vyd. 2. Leipzig : Bibliographisches Institut, 1987, 307 s.

SOCHROVÁ, M. *Český jazyk a literatura: literatura, český jazyk, čtenářský deník, cvičení z českého jazyka (ucelená, přehledná, osvědčená příprava k maturitě a k přijímacím zkouškám na střední a vysoké školy)*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod : Fragment, 2011, 458 s. ISBN 978-80-253-0468-6.

UHROVÁ, E. *Einführung in die deutsche Lexikologie*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 115 s. ISBN 978-80-21000-95-7.

VEČERKA, R. *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků*. Praha : SPN, 2006, 274 s. ISBN 80-244-0889-9.

VLČEK, J. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka*. Praha : Univerzita Karlova, 1986, 274 s.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali I. Úvaly* : ALBRA, 2002, 92 s. ISBN 80-86287-58-0.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali 2. Úvaly* : ALBRA, 2004, 124 s.
ISBN 80-86490-88-2.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali 3. Úvaly* : ALBRA, spol. s. r. o., 2005, 156 s.
ISBN 80-7361-007-8.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali 4. Úvaly* : ALBRA, spol. s. r. o., 2006, 136 s.
ISBN 80-7361-018-3.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali 5. Úvaly* : ALBRA, spol. s. r. o., 2008, 144 s.
ISBN 978-80-7361-045-6.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali 6. Úvaly* : ALBRA, spol. s. r. o., 2011, 152 s.
ISBN 978-80-7361-076-0.

ŽOFKOVÁ, H. et al. *Pojechali!: Rychlý start. Úvaly* : ALBRA, spol. s. r. o., 2009,
152 s. ISBN 978-80-7361-056-2.

Seznam literárních zdrojů, které sloužily k inspiraci

CUŘÍN, F. *Vývoj spisovné češtiny*. Praha : SPN, 1985, 182 s.

CVRČEK, V. et al. *Mluvnice současné češtiny*. Vyd. 1. Praha : Karolinum, 2010,
354 s. ISBN 978-80-246-1743-5.

FOMINA, M. N. *Sovremennyy russkij jazyk. Leksikologija: Učebnik dlja
filologičeskich spec. vuzov*. Moskva : Vysšaja škola, 1990.

KOREŇKOVA, E. V. a PUŠKAREVA, N. V. *Sovremennyy russkij jazyk.
Leksikologija – Frazeologija – Leksikografija*. Sankt-Peterburg : S-P
Gosudarstvennyj universitet, 2004, 98 s.

MALIŠ, O. et al. *Současný český jazyk. Lexikologie*. Praha : UK vydavatelství
Karolinum, 1996, 87 s.

MAN, O. *Základy lexikologie ruského jazyka I*. Praha : Státní pedagogické
nakladatelství, 1987, 212 s.

ROZENTAL', D. E. et al. *Sovremennyy russkij jazyk. Čast' 1. Leksika, Fonetika,
Slovoobrazovanije, Morfologija. Učebnik dlja universitetov*. Moskva : Vysšaja škola,
1976, 352 s.

RUBLEVA, O. L. *Leksikologija sovremennogo russkogo jazyka*.
Vladivostok : Izdatel'stvo Dal'nevostočnogo universiteta, 2004, 250 s.

SKÁCEL, J. *Cvičení z ruské lexikologie*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství,
1976, 122 s.

Seznam elektronických zdrojů

ALBRA. *Ruský jazyk*. [online]. [citováno 2014-12-18] Dostupné z: <<http://www.spl-prace.cz/index.html>>.

ALLFORCHILDREN.RU. *Čto takové jagoda?* [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <<http://allforchildren.ru/why/whatis86.php>>.

BELENA.BIZ. *Jatryšník dremlik*. [online]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <<http://www.belena.biz/sh/sh11.htm>>.

ENCIKLOPEDIJA KRUGOSVET, © 1997–2014. *Polisemija*. [online]. [citováno 2014-09-19]. Dostupné z: <http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/POLISEMIYA.html>

GLAZUNOVA, O. I. *Logika metaforičeskich preobrazovanij: Glava III. Metafora v kontekste lingvističeskich issledovanij. Ustojčivye frazeologičeskije sočetanija*. [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/Glaz/32.php>.

HRDLÍČKA, M. *Nízkoprahové kursy češtiny pro cizince příručka*. [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <<http://www.cicpraha.org/upload/soubory/%C4%8De%C5%A1tina/p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dky%20ke%20sta%C5%BEen%C3%AD/oran%C5%BEov%C3%A1%20p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka.pdf>>.

JANDEKS.RU. *Škol'nyj etimologičeskij slovar russkogo jazyka*. [online]. 2000–2014 [citováno 2014-11-29] Dostupné z: <<http://slovari.yandex.ru/~книги/Этимологический словарь>>.

JANÍK, T. *Didaktika obecná a oborová: pokus o vymezení a systematizaci pojmů* [online]. [cit. 2015-03-09]. Dostupné z: <http://www.akreditacnikomise.cz/attachments/article/279/didaktika_obecna_a_oborova_Janik.pdf>.

JELÍNEK, J. *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*. [online]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, 588 s. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <<http://www.ujc.cas.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/ujc/infoz/Frekvence-slov-1961/Frekvence-slov-1961.pdf>>.

KOLEKTIV AUTORŮ KATEDRY ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU. *Lexikologie*. [online]. 2003 [citováno 2014-12-14]. Dostupné z: <<http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#Slova%20jednozna%C4%8Dn%C3%A1%20a%20mnohozna%C4%8Dn%C3%A1>>.

MACHAČ, J. a SOCHOVÁ, Z. *K problematice lexikálního standardu a jeho adekvátního popisu*. Slovo a slovesnost, ročník 29, číslo 2. str. 167. [online]. 1968 [citováno 2014-12-14] Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1619>>.

MSMT.CZ. *Evropský referenční rámec pro jazyky*. [online]. 11. února 2014 [citováno 2014-10-12] Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky?highlightWords=spole%C4%8Dn%C3%BD+evropsk%C3%BD+referen%C4%8Dn%C3%AD+r%C3%A1mec>>.

MSMT.CZ. *Schvalovací doložky učebnic: Schvalovací doložky učebnic – říjen 2014 – k 17. 10. 2014*. [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/schvalovaci-dolozky-ucebnic-2013?highlightWords=dolo%C5%BEky>>.

SPL-PRACE.CZ. *Katalog: Základní školy – 1. a 2. stupeň, nižší ročníky víceletých gymnázií*. [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.spl-prace.cz/katalog_r.htm>.

ZLAT.SPB.RU. *Leksičeskij minimum po russkomu jazyku kak inostrannomu • TEU*. [online]. [cit. 2015-02-23]. Dostupné z: <http://www.zlat.spb.ru/CatalogImages/File/pdf/chapters/leks_min_elementarnii.pdf>.

Seznam zdrojů citovaných v tematickém slovníku

¹AUTORSKÝ KOL. LINGEA. *Rusko-český a česko-ruský šikovní slovník*. Vyd. 1. Brno : Lingea, s. r. o., 2009, 699 s. ISBN 978-80-87062-69-2.

²LEXIKOGRAFICKÝ KOLEKTIV ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ ČSAV. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. 2011 [citováno průběžně] Dostupné z: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>>.

³MOKIENKO, V. M. a WURM, A. *Česko-ruský frazeologický slovník*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, 660 s. ISBN 80-244-0406-09.

⁴OŽEGOV, S. I. *Slovar' russkogo jazyka*. 22-je izd. pod redakciej člena-korespondenta AN SSSR N. JU. ŠVEDOVOJ. Moskva : Ruskij jazyk, 1990, 921 s. ISBN 5-200-01088-8.

⁵REJZEK, J. *Český etymologický slovník*. Vyd. 1. Voznice : Leda, 2001, 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

⁶BELENA.BIZ. *Jatryšník dremlik*. [online]. [cit. 2015-01-02]. Dostupné z: <<http://www.belena.biz/sh/sh11.htm>>.

SEZNAM ZKRATEK POUŽITÝCH V TEMATICKÉM SLOVNÍKU

alb. albánský
ar. arabský
arm. arménský
angl. anglický
av. avestský
bsl. baltškoslovanský
csl. církevněslovanský
d. dialektní, nářeční
evr. evropský
fr. francouzský
germ. germánský
gót. gótský
hl. hornolužický
ie. indoevropský
ir. irský
it. italský
kelt. keltský
lat. latinský
lit. litevský
lot. lotyšský
něm. německý
nhn. novohornoněmecký
pč. pračeský
per. perský
pozdnělat. pozdnělatinský
předie. předindoevropský
předsl. předšlovanský
psl. praslovanský
r. ruský
ř. řecký
slov. slovanský
stangl. staroanglický
sthn. starohornoněmecký
stč. staročeský
stfr. starofrancouzský
sti. staroindický
sthn. starohornoněmecký
střhn. středohornoněmecký
střir. středoírský
střlat. středolatinský
stper. staroperský
stpr. staropruský
stsl. staroslověnský
šp. španělský
ttat. turkotatarský
tur. turecký
všesl. všeslovanský
wal. waleský/velšský
západogerm. Západogermánský

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma 1: Jazykové roviny podle J. Filipce (str. 15)

Schéma 2: Onomaziologický versus sémaziologický náhled (str. 20)

Schéma 3: Navržené schéma úrovně ovládní jazyka (str. 69)

Schéma 4: Přehled vyhodnocení (str. 72)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Přehled frekvence použití lexémů fauny v souvislosti s osvojením si lexikálního minima

Příloha B: Přehled frekvence použití lexémů flóry v souvislosti s osvojením si lexikálního minima

Příloha C: Tematický slovníček

Příloha D: Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice

Příloha E: Obrázek 1 – Pozdravy

Příloha F: Obrázek 2 – Omluva

Příloha G: Obrázek 3 – Кто тут?

Příloha H: Obrázek 4 – Ворона и лиса

PŘÍLOHY

Příloha A: Přehled frekvence použití lexémů fauny v souvislosti s osvojením si lexikálního minima

Fauna	Frekvence použití	AO	PO
аист – čáp	81 (4), 63 (4), 63* (4)	X	
два аиста – dva čápi	59* (5), 83* (11)		X
аисты – čápi	67 (4)		X
акула – žralok	115 (7)		X
альбатрос – albatros	71 (4, 2x), 71* (4)		X
анаконда – anakonda	108 (7)		X
антилопа – antilopa	108 (7, 2x)		X
бабочка – motýl	77* (10)		X
бегемот – hroch	29* (2), 30 (2, 3x), 33 (3, 5x), 34 (2, 3x), 39 (2), 41 (2), 42 (2, 3x), 43 (2), 44 (2, 3x), 45* (2), 45 (2, 4x), 93 (5), 127 (7), 10, 93 (6)	X	
белка – veverka	18 (1)		X
белуха – běluha	14* (1), 15 (1), 15* (1, 2x), 71 (4)	X	
бизон – bizon	127 (7)		X
блоха – blecha	101 (9, 3x), 102 (9, 5x), 102* (9), 103 (9), 103* (9, 2x)	X	
бобр – bobr	18 (1), 21 (1), 23 (1)		X
бобры – bobři	49 (4)		X
верблюд – velbloud	100* (8), 124* (15), 46 (2), 121 (6, 6x), 11, 113 (7)	X	
верблюжонок – velbloudě	38 (2)		X
много верблюдов (караван) – karavana	121 (6, 2x), 121* (6)		X
волчица – vlčice	23 (2), 77 (10)		X
волчата – vlčata	23* (2), 23 (2, 3x), 77* (10, 3x), 77 (10, 3x)	X	
волк – vlk	83, 84 (4x), 23 (2, 2x), 36 (3, 7x), 102 (9, 2x), 102* (9), 103 (9), 103* (9, 2x), 56 (8, 2x), 77 (10, 2x), 88 (11, 6x), 43 (2), 101 (7), 104 (7)	X	
волки – vlci	74 (15, 4x), 69 (9, 4x), 77 (10)	X	
воробей – vrabec	13* (2), 13 (2)		X
воробьишки – vrabci	23 (8)		X
ворона – vrána	21* (2, 2x), 21 (2, 3x), 75 (10, 3x), 75* (10, 2x), 52 (3), 62 (3, 6x), 62* (3)	X	
дикобраз – dikobraz	127 (7)		X
дятел – datel	16* (2), 34* (2)		X
два голубя – dva holubi	42* (12), 36* (5)		X
голуби – holubi	72* (7, 3x), 106* (14, 3x)	X	
горноста́й – hranostaj	18 (1)		X

гусь – husa	78, 59 (8), 87 (6)		X
гуси – husy	80 (13x), 65 (4)	X	
гусята – housata	80 (2x)		X
еж – ježek	76		X
ежата – mlád'ata ježka	76		X
животное – zvíře (živočich)	92 (5), 31 (2), 103 (7), 62 (4), 73 (4)	X	
животные – zvířata	83 (5, 2x), 87 (5), 92 (5, 2x), 93 (5, 2x), 99 (5, 2x), 31 (2, 2x), 39 (2), 107 (7), 108 (7, 3x), 29 (2), 69 (4), 70 (4, 2x)	X	
домашние животные – domácí zvířata	54 (7, 2x), 83 (5), 93 (5, 2x), 99 (5), 28 (2), 108 (7)	X	
зверь – zvíře (divoké)	105 (9), 46 (3), 23 (1), 104 (7), 90 (5, 2x)	X	
звери – zvířata	13 (2), 63 (5), 17 (1)		X
жираф – žirafa	68 (15), 76 (2x), 50* (5), 11	X	
жук – brouk	12* (3), 53 (13, 2x), 75 (3x), 76 (3x), 77 (3x), 89 (8, 3x), 90 (8, 2x), 17 (2, 2x)	X	
заяц – zajíc	66 (14), 83 (3x), 84 (4x), 36 (3, 4x), 63 (5), 81 (7, 2x), 105 (9, 3x), 106 (9, 5x), 88 (11, 4x), 105 (13), 114 (14, 3x), 32 (2), 58 (3), 124 (7), 72 (5)	X	
два зайца – dva zajíci	69 (4)		X
зайцы – zajíci	67* (15, 2x), 50* (5, 2x), 81 (7), 55 (8, 2x)	X	
заяц – černý pasažér	72 (5, 5x), 72* (5)	X	
зайчик – zajíček	47 (12, 4x), 102 (4x), 102* (9), 103 (9), 103* (9, 2x)	X	
змея – had (i ve smyslu pořadí, dlouhá řada)	41* (4), 108 (7, 2x), 29 (2), 117 (7, 2x)	X	
змея – drak, saň (v pohádce)	17* (1)		X
дракон – drak, saň, létající ještěrka	8 (1, 5x)	X	
сказочное чудовище – pohádková příšera	29 (2)		X
очковая змея – kobra	108 (7)		X
икра – jikry	46 (2)		X
индюк – krocán	86 (6), 87 (6), 93 (6, 2x)		X
канарейка – kanár	52 (13)		X
каarp – kapr	73 (4), 74 (4, 4x), 74* (4, 2x), 125 (7)	X	
кенгуру – klokan	108 (7, 2x), 71* (4), 71 (4)		X
кит – velryba	71 (4)		X
нарвал – narval	71 (4)		X
кобыла – kobyła, klisna	28 (1)		X

жеребенок – hříbátko	48 (13), 53 (13, 3x), 53* (13), 56 (8), 56* (8), 88 (6), 38 (2, 2x)	X	
лошадь – kůň	48* (13), 48 (13), 52 (13, 2x), 54* (13), 57 (13, 3x), 57* (13, 2x), 93 (5), 127 (7), 57* (4), 82* (5), 87 (6), 88 (6), 93 (6), 29 (2), 52 (3)	X	
лошади – koně	13 (1)		X
конь – kůň	7 (1, 3x), 73 (4), 58 (4), 59 (4), 87 (6), 8 (1), 29* (2), 116* (7), 117 (7, 3x)	X	
русская тройка – ruská trojka	8* (1), 67* (4), 8 (2x), 8*, 9 (2x)		X
коза – koza	48* (13), 52 (13), 57 (13), 57* (13), 78 (7), 93 (5), 108 (7, 6x), 108* (7)	X	
козлик – kozlík	73 (15, 12x), 74 (15), 69 (9, 14x)	X	
козленок – kozlík, kůzle	12* (3), 38* (11), 48* (13), 48 (13), 72 (15, 2x), 57 (8), 62 (8, 2x)	X	
козел – kozel	73 (15, 11x), 74 (15, 3x), 69 (9, 12x), 116 (6), 127 (7)	X	
Козерог – znamení	82 (5), 82* (5), 99 (5)		X
комар – komár	56 (13, 2x), 12* (2, 2x), 42* (4), 42 (4), 101 (9, 2x), 102* (9), 102 (9, 5x), 103* (9, 2x), 103 (9), 71* (10, 2x), 110 (14), 110* (14), 59 (4), 60 (4), 115 (7, 2x), 21 (1), 63* (4), 63 (4, 4x), 66* (4), 69 (4, 2x), 70 (4)	X	
корова – kráva	12* (3), 48* (13), 48 (13), 52 (13), 78 (7), 56 (8), 52 (3), 75 (4), 93 (5), 127 (7), 108 (7), 111 (7, 2x), 112 (7, 2x), 112* (7), 86 (6)	X	
теленок – telátko	48 (13), 53 (13), 56 (8)		X
бык – býk	127 (7), 87* (6, 2x), 93 (6), 29 (2)	X	
быки – býci	121 (6, 2x)		X
Телец – Býk (souhvězdí, znamení)	82 (5), 82* (5), 83 (5), 98 (5)		X
вол – vůl	108 (7)		X

кошка – kočka	48* (13), 48 (13), 51 (13), 52 (13, 3x), 54* (13), 55 (13, 4x), 62 (14), 69 (15, 2x), 69* (15), 72 (15), 78, 81 (5x), 35 (3), 43* (4, 2x), 44 (4), 44* (4), 57 (5), 59* (5), 63 (5), 84 (7), 84* (7), 12 (2, 9x), 15* (2), 56 (8), 57 (8, 2x), 59 (8), 92* (12, 2x), 94 (12), 94* (12), 15 (1), 83 (5), 92* (5), 93 (5), 99 (5), 117 (6), 126 (7, 2x), 101* (6), 38 (2, 6x), 112* (7), 113 (7)	X	
киска – kočička	126 (7)		X
котенок – kotě, koťátko	64 (14), 46 (7), 38 (2, 8x)	X	
котята – koťata	38 (2, 12x), 39 (2)	X	
кот – kocour	12* (3), 14* (5), 21* (8, 3x), 21 (8, 2x), 22 (8, 5x), 23* (8), 23 (8), 25 (9), 26* (9), 27 (9, 2x), 44 (4), 44* (4), 71 (6, 2x), 82 (7, 6x), 100 (8), 25 (4), 25* (4, 3x), 83* (11), 94 (12), 94* (12), 15 (1), 81* (4, 2x), 103 (6), 105 (6), 120 (6, 3x), 121 (6), 103 (7, 2x)	X	
кролик – králík	12* (3), 26* (9), 52 (13), 56 (8), 93 (5)	X	
крокодил – krokodýl	99 (5), 96* (6)		X
два крокодила – dva krokodýli	63 (5)		X
кукушка – kukačka	21* (8), 66 (14, 4x), 105 (9)	X	
куница – kuna	18 (1)		X
курица – slepice	12* (3), 50* (13), 81, 86* (8), 56* (8), 60 (8), 116* (15), 113 (7, 2x)	X	
куры – slepice	48* (13, 7x), 94* (8, 5x), 16* (2, 5x), 46 (2), 87 (6)	X	
две курицы – dvě slepice	50 (13), 89 (8), 90 (8), 119 (15, 2x)	X	
три курицы – tři slepice	48 (13)		X
курочка – slepička	82 (4x)		X
курочки – slepičky	75 (2x)		X
цыпленок – kuřátko	12* (3, 2x), 14* (5), 22* (8), 53 (13), 71 (15, 4x), 56 (8), 60 (8, 2x), 60* (8), 61* (8), 62 (8, 2x)	X	
два цыпленка – dvě kuřátka	12* (3), 14* (2, 3x), 38 (2)		X
цыплята – kuřata	21* (8), 48* (13), 49 (13), 52 (13), 71 (6, 2x), 38 (2)	X	
петух – kohout	56 (8), 56* (8), 86 (6)		X
ласточка – vlaštovka	108 (7)		X
ласточки – vlaštovky	67 (4)		X
летучая мышь – netopýr	59* (5, 2x), 83* (11, 2x), 87 (6), 93 (6)		X

летучие мыши – netopýři	88 (5), 88* (5, 8x)		X
лев – lev	83 (4x), 63 (5), 100 (8), 127 (7), 11, 26 (1, 3x), 29 (2), 76 (5)	X	
Лев – (znamení)	82 (5), 82* (5), 98 (5)		X
лебедь – labuť	61* (4), 76 (5), 107 (7, 4x), 108 (7)	X	
лебеди – labutě	105 (9)		X
лиса – liška	69 (15, 2x), 80 (4x), 84 (5x), 21 (2), 21* (2, 3x), 81 (7, 2x), 102 (9), 102* (9), 75 (10), 75* (10, 3x), 114 (14, 2x), 108 (7, 5x), 108* (7)	X	
лисичка – lištička	102 (9, 2x), 103 (9), 103* (9, 2x), 57 (8, 2x)	X	
лисица – liška	18* (1), 18 (1), 46* (3), 46 (3)		X
лосось – losos	15 (1)		X
лягушка – žába, skokan	75, 102 (5x), 102* (9), 103 (9, 8x), 103* (9, 2x), 104* (9), 104 (9, 7x), 105 (9), 42 (3)	X	
три лягушки – tři žáby, tři skokany	8* (1), 88* (11), 88* (5)		X
лягушки – žáby, skokani	75		X
медведица – medvědice	82, 125 (7)		X
медвежонок – medvídek	64 (14), 125 (7), 38 (2)		X
медведь – medvěd	52* (13), 56 (13), 56* (13), 82, 84 (5x), 8* (1), 88* (8), 102 (9), 103* (9, 2x), 103 (9, 3x), 105 (9,), 106 (9), 23* (4), 32 (2), 92 (5), 93 (5, 2x), 125 (7, 2x), 53* (3), 107 (7), 115 (7, 2x), 23 (1), 30 (2x), 70* (4), 70 (4), 103 (7), 29 (2), 78 (5)	X	
медведи – medvědi	52 (13), 82 (4x), 12 (2), 46 (2), 115 (7, 2x), 115* (7, 4x)	X	
три медведя – tři medvědi	82 (2x), 43 (4)	X	
медведь-кадык – medvěd kodiak	127 (7)		X
белый медведь – lední medvěd	14* (1, 2x), 15 (1), 15* (1), 17* (1), 17 (1), 70 (4, 2x), 70* (4, 3x)	X	
мишка – medvídek, méd'a	15 (1, 3x), 71* (4), 82* (5), 90* (5), 86* (5)	X	
микроб – mikrob	12 (1, 2x)		X
молокососный – savec	46 (2)		X
морская свинка – morče	12* (3), 48* (13), 48 (13), 50* (13), 52 (13), 54* (13), 63 (14), 75* (4)	X	
морж – mrož	17 (1)		X

муравей – mravenec	11* (2), 20 (2, 2x), 20* (2, 2x), 70* (10), 74 (10, 2x), 74* (10, 2x)	X	
муравейник – mraveniště	67 (4)		X
мурашки – mravenci	70 (4)		X
муха – moucha	56 (13), 42 (4), 42* (4), 84* (4), 98* (8), 101 (9, 3x), 102* (9, 2x), 102 (9, 5x), 103 (9), 103* (9, 2x), 110 (14), 110* (14), 125* (15), 45 (2, 2x), 45* (2), 113 (7), 113* (7)	X	
мушки – mušky	75		X
мышь, мышка – myš, myška	51* (13), 69 (15, 2x), 69* (15), 72 (15), 81 (2x), 82, 83 (6x), 39 (4), 44* (4, 7x), 59* (5), 78 (7), 101 (9, 2x), 102 (9, 6x), 102* (9), 103 (9), 103* (9, 2x), 12 (2, 11x), 47* (7), 57 (8, 2x), 57* (8), 83* (11), 90 (12), 94* (12, 7x), 98 (5), 30* (2), 30 (2), 24 (1, 12x),	X	
мыши – myši	47 (12), 72* (15, 11x), 108* (6), 23* (1, 2x), 24* (1, 8x), 24 (1, 6x), 25* (1, 5x), 93 (6) 38 (2), 108 (7, 4x)	X	
шесть мышат – šest myšat	47 (12), 25 (1, 2x), 86 (6, 2x)	X	
маيكрософтовская мышь – počítačová myš	23 (1), 24* (1), 24 (1, 6x), 86 (6), 97* (6), 97 (6)	X	
крыса – krysa	73 (7), 73* (7), 107* (14), 107 (14, 2x), 108* (6), 108 (6)	X	
серая крыса – potkan	39 (2)		X
насекомое – hmyz	66 (4)		X
носорог – nosorožec	99 (5), 127 (7)		X
обезьяна – opice	71 (6, 2x), 92 (5), 93 (5, 3x), 93* (5), 113 (7), 112 (7, 2x)	X	
овца – ovce	22* (8), 26* (9, 4x), 48 (13), 50* (13), 52 (13), 93 (5), 124 (7, 2x), 108 (7)	X	
овечка – ovečka	98 (5)		X
баран – beran	9* (1, 14), 14* (5), 42* (12, 6x), 24 (2)	X	
бараны – berani	75 (2x)		X
Овен – souhvězdí Berana, osoba narozena ve znamení Beran	82 (5), 82* (5), 83 (5), 98 (5, 2x)	X	
олень – jelen	23 (1)		X
орангутан – orangutan	71* (4), 71 (4, 3x)		X
орел – orel	9 (1), 31* (2), 58 (3), 108 (7), 29 (2)	X	
орленок – orlíče	38 (2)		X
осел, иштак – osel	55 (5), 55* (5), 10		X

осетровая рыба – jeseter	14* (1, 2x), 15 (1), 15* (1), 16 (1), 16* (1)	X	
осьминог – chobotnice	46 (2)		X
питон – krajta	108 (7)		X
пингвин – tučňák	71 (4, 4x), 71* (4, 2x)	X	
попугай – paroušek	12* (3), 14* (5), 20* (7), 20 (7), 22* (8), 48* (13), 54* (13), 55* (13), 55 (13, 3x), 72 (15), 18 (2), 71 (6, 2x), 75* (7), 22* (3), 22 (3), 62 (8), 10 (3x), 103 (7, 6x)	X	
очковый попугай – paroušíček brýlatý	103 (7)		X
птички – ptáčkove	79, 68* (4, 8x), 103 (7)	X	
птица – pták	46 (3), 108 (7), 86 (6), 103 (7, 2x)	X	
птица – drůbež	13 (1)		X
птицы – ptáci	67 (4), 17 (1), 71 (4), 73 (4), 78 (5)	X	
птенец – ptáče	87 (6)		X
пчела – včela	83 (7)		X
много пчел – mnoho včel	56 (13), 83 (7, 4x), 84 (7, 4x), 84* (7)	X	
пчелки – včelky	11 (2x)		X
рак – rak	23* (8)		X
Рак – znamení	82 (5), 82* (5), 98 (5)		X
рыба – ryba	78, 59 (8), 108 (7), 23 (1), 106 (7, 2x), 106* (7), 107* (7, 2x), 77 (5)	X	
рыбы – ryby	22* (1, 3x), 68 (4)		X
вся рыба – všechny ryby	9 (1, 3x)		X
Рыбы – znamení	82 (5), 82* (5), 83 (5), 99 (5, 2x)	X	
рыбка – rybka	106 (7, 14x), 107 (7, 6x)	X	
рыбки – rybky	11 (2x), 86 (6)		X
рысь – rys	108 (7)		X
свинья – verř, prase	127 (7), 108 (7), 78 (5)		X
дикая свинья – divoké prase, divočák	52* (3)		X
поросенок – prasátko	12* (3), 26* (9), 48 (13), 50* (13), 53 (13, 2x), 64 (14), 77 (9x), 56 (8), 87 (6), 87* (6), 88 (6)	X	
поросенок – pokladnička	76 (4), 76* (4)		X
северный олень – sob	14* (1, 3x), 15* (1, 2x), 15 (1), 17* (1), 17 (1, 2x)	X	
скорпион – štír, škorpion	11		X

Скорпион – znamení	82 (5), 82* (5), 98 (5)		X
слизняк – slimák	90* (5, 2x)		X
слон – slon	14* (5), 17 (6, 2x), 20 (2, 2x), 20* (2, 2x), 74 (10, 2x), 74* (10, 2x), 70 (4), 93 (5), 93 (6), 108 (7), 52 (3), 71 (4), 71* (4)	X	
слоны – sloni	70 (4)		X
слоненочек – slůně	27 (1, 3x)		X
слоненок – slůně	27 (1), 27* (1)		X
собака – pes	6*, 7* (4x), 12 (3), 20 (7), 20* (7), 22* (8), 25* (9), 26* (9), 38* (11), 48* (13), 48 (13), 51* (13), 51 (13, 2x), 52 (13, 2x), 54* (13), 55 (13, 5x), 56 (13, 2x), 69* (15), 72 (15), 12* (2), 18 (2), 25* (3, 2x), 38 (4), 38* (4), 39 (4), 43* (4, 2x), 46 (4), 47 (4), 48 (4), 69 (6, 2x), 70 (6, 5x), 70* (6), 71 (6, 2x), 86 (8), 86* (8), 87 (8, 2x), 96 (8), 96* (8), 12 (2, 7x), 19* (3), 22 (3), 22* (3), 42 (6), 62 (8, 2x), 66 (9, 5x), 66* (9), 71* (10), 78* (1, 2x), 89* (12), 89 (12), 90 (12), 92* (12, 2x), 95 (12), 116 (15), 116* (15), 117 (15, 2x), 119 (15), 124 (15), 43* (2), 50 (3, 2x), 58 (3), 65 (4), 73 (4), 83 (5, 2x), 87* (5), 92* (5), 93 (5), 99 (5), 102* (6, 5x), 103 (6), 104 (6), 105 (6), 117 (6, 2x), 118* (6), 118 (6), 120 (6, 3x), 121 (6, 2x), 126 (7, 6x), 25* (1), 27 (2), 27* (2, 3x), 28* (2, 4x), 28 (2, 3x), 29 (2, 17x), 31 (2, 6x), 31* (2), 32 (2, 3x), 33 (2, 15x), 34 (2, 13x), 35 (2, 7x), 37 (2, 4x), 37* (2), 38 (2, 7x), 38* (2, 2x), 39 (2, 5x), 40* (2, 4x), 40 (2, 9x), 55 (3), 56 (3, 3x), 67 (4, 3x), 74 (5, 2x), 87 (5), 98 (6, 2x), 99* (6), 108 (7), 77 (5), 78 (5), 78* (5, 5x), 87 (6), 87* (6), 88 (6, 2x), 113* (7), 114* (7)	X	
собачка – pejsek	89 (5, 4x)		X
собачка – zavináč	83 (5), 83* (5)		X
собаки – psi	89 (8), 15* (2, 3x), 35* (5), 28 (1), 28* (1), 28 (2, 4x), 29* (2, 2x), 32* (2, 7x), 75 (5), 101 (6, 6x), 101* (6, 3x)	X	
щенок – štěně	16* (6), 38* (11), 58 (13), 60 (14), 61 (14, 2x), 63 (14), 64 (14), 19* (2), 72* (7), 35* (5), 46 (7, 3x), 49 (7, 2x), 106* (14), 79* (4), 27 (2, 2x), 27* (2, 8x), 28* (2), 28 (2), 31 (2), 32 (2), 33 (2), 33* (2, 2x), 34 (2), 34* (2), 35 (2, 9x), 35* (2), 38 (2), 39 (4x), 77 (5)	X	

два щенка – dvě štěňata	46 (7,)		X
три щенка – tři štěňata	58 (13), 63 (14)		X
щенки – štěňata	23 (2), 77 (10), 79 (4, 2x)		X
пес – pes	29 (2)		X
боксер – boxer	33 (2)		X
дворняжка – ořech, kříženec	11* (1), 11 (1), 29 (2), 33 (2)		X
эрдельтерьер – Airedale teriér	33 (2)		X
лабрадор – labrador	33 (2)		X
лайка – lajka	33 (2)		X
колли – kolie	33 (2), 108 (7, 2x)		X
непородистая – čistokrevný	33 (2)		X
овчарка – ovčák	33 (2)		X
пудель – pudl	33 (2)		X
спаниель – španěl	33 (2)		X
шнауцер – knírač	33 (2)		X
соболь – sobol	14* (1), 15 (1), 15* (1, 4x), 18 (1), 18* (1), 21 (1), 23 (1)	X	
соболиный мех – sobolí kožešina	18 (1, 3x)		X
сова – sova	18* (7), 46* (3), 46 (3)		X
сокол – sokol	108 (7)		X
соколки – sokolíci	8, 9		X
соловей – slavík	90 (5), 90* (5)		X
сорока – straka	80, 108 (7)		X
три сороки – tři straky	63* (3), 63 (3)		X
страус – pštros	108 (7, 2x)		X
стриж – rožýs	108 (7)		X
тигр – tygr	69 (15), 63 (5), 57 (8), 48 (3, 2x), 70 (4), 92 (5), 93 (5, 2x), 23 (1)	X	
три тигра – tři tygři	26 (1)		X
тигры – tygři	70 (4)		X
уссурийский (амурский) тигр – ussurijský tygr	15 (1), 15* (1, 3x), 17* (1), 17 (1, 2x)	X	
бенгальский тигр – bengálský tygr	71* (4), 71 (4)		X
тюлень – tuleň	14* (1, 2x), 15 (1), 15* (1, 3x), 17* (1), 17 (1, 2x), 23 (1, 2x)	X	
уж – užovka	76		X
ужата – mlád'ata užovky	76		X
улитка – šnek, hlemýžď	56* (13), 98* (8, 3x), 70* (10), 125* (15, 3x)	X	
раковины брюхоногих моллюсков – ulity,	85 (5)		X

schránky plžů			
брахиоподы – ramenopožce	85 (5)		X
наутилусы – loděnký	85 (5)		X
амонит – amonit	85 (5), 85* (5)		X
амониты – amonity	85 (5)		X
утка – kachna	12* (3, 3x), 78, 63 (5), 106 (9, 4x), 56 (8), 59 (8)	X	
утенок – kachně	12* (3, 2x), 26* (9, 3x), 56 (8), 56* (8, 2x)	X	
селезень – kačer	105 (9, 3x), 106 (9)		X
хамелеон – chameleon	108 (7, 2x)		X
хищник – šelma	127 (7, 2x)		X
хомяк – křeček	12* (3), 20* (7), 20 (7), 48 (13), 49* (13), 49 (13), 51 (13, 4x), 51* (13, 4x), 52 (13, 2x), 55 (13), 63 (14), 18 (2), 19* (2), 19 (2, 3x), 35 (3), 22* (3), 22 (3), 73 (10, 2x), 73* (10), 93 (5, 2x), 88 (6)	X	
два хомяка – dva křečci	51 (13, 2x)		X
сколько хомяков? – kolik křečků?	51 (13)		X
чайка – rasek	47 (12), 17 (2)		X
восемь чаек – osm rasků	47 (12)		X
сколько чаек? – kolik rasků?	47 (12)		X
червяк – červ	108 (7, 2x), 86* (6)		X
черепаха – želva	48 (13), 51 (13), 52 (13), 56* (13), 58 (3)	X	
черепашка – želvička	17 (2, 2x)		X
черепашонок – mláďe želvy	38 (2)		X
морская черепаха – mořská želva	71 (4), 71* (4)		X
чиж, чирик – čížek	7* (2x), 7 (3x), 17 (6, 7x), 71 (6, 2x), 108 (7)	X	
щука – štika	60 (14), 105 (9, 3x), 106 (9)	X	
як – jak (divoký)	127 (7)		X
ящерица – ještěrka	60 (14), 108 (7)		X

Vysvětlivka: собака = 6*, 7* (4x), 12 (3) znamená, že v učebnici Pojehali 1 se lexém собака vyskytuje na straně 6 jako obrázek (označeno hvězdičkou), na straně 7 jako obrázek 4x, a na straně 12, v lekci č. 3 jako slovo.

Пříloha B: Přehled frekvence použití lexémů flóry v souvislosti s osvojením si lexikálního minima

Flóra	Frekvence použití	AO	PO
апельсин – pomeranč	40* (12), 72 (15), 56 (8), 69 (4)	X	
апельсины – pomeranče	15* (6), 67 (15), 55 (8), 69 (4), 70* (4, 2x), 70 (4, 2x)	X	
банан – banán	58* (14), 46* (7), 56 (8), 30 (2), 44 (2)	X	
бананы – banány	15* (6), 40* (12, 2x), 42 (12), 67 (15), 78, 55 (8), 6 (1, 2x), 29* (2), 29 (2), 70* (4, 2x), 70 (4, 2x), 87 (6)	X	
три банана – tři banány	10 (4x)		X
береза – bříza	8* (1, 4x), 10 (1, 4x), 68 (9, 5x), 52 (3), 18* (1), 18 (1), 22 (1, 2x)	X	
березка – břízka	120 (6), 121 (6, 2x), 18 (1), 20 (1, 3x)	X	
бобы – boby	76, 17 (2)		X
верба – vrba	61* (14), 54* (7)		X
вишня – višeň	106 (6)		X
горох – hrách	54 (5, 8x), 63 (5), 99 (13, 8x)	X	
горошина – hrášek (zrnko)	52* (3), 52 (3)		X
грецкий орех – vlašský ořech	110 (7)		X
гриб – houba, hřib	90* (5), 17 (1, 4x)	X	
груша – hruška	56 (8), 69 (4)		X
груши – hrušky	15* (6), 67 (15), 55 (8), 32* (2, 2x), 69 (4), 70* (4, 2x), 70 (4, 2x)	X	
груши – hrušky (stromy)	8 (1), 9 (1)		X
дерево – strom	67* (15), 55* (8), 116* (15), 52 (3), 53* (3), 53 (3, 2x), 65 (4), 110 (7), 113* (7), 113 (7), 53 (3, 6x), 72 (4)	X	
деревья – stromy	67* (15), 55* (8), 46 (2), 87* (6), 45 (2), 72 (4)	X	
чужностранные деревья – cizokrajné stromy	26 (1)		X
дуб – dub	7 (3x)		X
дыня – dýně	33 (10)		X
желудь – žalud (plod dubu)	76		X
елка – smrk (vánoční stromek)	64* (4), 64 (4), 65 (4), 66 (4), 73 (4, 2x), 108* (7), 108 (7, 2x)	X	
елочка – smrček (vánoční stromeček)	17 (6, 4x)		X
кабачки – tykve	106 (6)		X
кактус – kaktus	26 (1, 19x), 27 (1, 4x)	X	
калина – kalina	7 (5x)		X
калинушка – zdobnělina	8		X

капуста – zelí	15* (6), 67 (15, 2x), 67* (15), 68* (15, 2x), 14 (2), 55 (8, 2x), 56 (8), 129 (7, 2x), 129* (7)	X	
картошка – brambor (y)	78, 64 (5, 2x), 59 (8), 73 (4), 129 (7), 7 (4x)	X	
картофель – brambory	15* (6), 67 (15), 71 (15, 2x), 55 (8), 56 (8), 60 (8), 61 (8), 129 (7, 2x), 129* (7)	X	
картофель фри – hřanolky	67 (15), 71 (15, 2x)		X
картошка фри – hřanolky	55 (8), 60 (8), 61 (8)		X
кокосы – kokos	6 (1, 3x)		X
кораллы – korály	71* (4), 71 (4, 2x)		X
крапива – kopřiva	87 (6)		X
лавровый лист – bobkový list	129 (7, 2x), 129* (7)		X
лимон – citron	78, 53* (3), 99 (7)		X
лимоны – citrony	15* (6)		X
лук – cibule	84 (7, 2x), 84* (7, 5x), 129 (7), 68 (4)	X	
две луковицы – dvě cibulky	129 (7), 129* (7)		X
лист – list	66* (14), 81* (4)		X
листья – listy	58 (4), 59 (4), 7		X
лишайник, лишайники – lišejníky	17 (1)		X
мак – mák	48 (3)		X
малина – maliny, maliník	7 (4x)		X
мандарины – mandarinky	70* (4, 2x), 70 (4)		X
морковь – mrkev	15* (6), 67 (15), 56 (8), 61* (8, 3x), 129 (7, 2x), 129* (7), 108 (7, 3x), 108* (7)	X	
мох, мхи – mech, mchy	17 (1)		X
овощи – zelenina	67 (15), 71 (15, 3x), 78 (2x), 14 (2), 55 (8), 56 (8), 59 (8), 60 (8), 62 (8), 69 (4), 92 (5), 129 (7)	X	
огурец – okurka	56 (8), 69 (4), 81* (4)		X
огурцы – okurky	55 (8), 69 (4), 70* (4, 2x), 70 (4)	X	
орехи – ořechy	30* (3), 82* (11), 82 (11), 17 (1, 2x), 21 (1), 87 (5)	X	
пальма – palma	47* (3), 87 (6)		X
перец – pepř	129 (7, 2x), 129* (7), 52 (3)		X
петрушка – petržel	129 (7, 2x), 129* (7)		X
помидор, томат – rajče, rajské jablíčko	69 (4)		X
помидоры, томаты – rajčata, rajská jablčka	15* (6), 67 (15), 55 (8), 69 (4), 70* (4, 2x), 70 (4, 2x), 129 (7)	X	
два помидора – dvě	129 (7), 129* (7)		X

rajčata			
пшеница – pšenice	75 (5)		X
растение – rostlina	73 (4)		X
репка – řepa	81 (10x), 12 (2, 16x), 12* (2)	X	
рожь – žito	75 (5),		X
роза – růže	81* (4, 2x)		X
розы – růže	66* (4, 6x)	X	
ромашка – heřmánek	18* (1, 2x), 18 (1)		X
рябина – jeřáb	7*, 7 (5x)	X	
салат – salát	55 (8)		X
свекла – červená řepa	129 (7, 2x), 129* (7)		X
семена – osivo	26 (1)		X
сибирский кедр – sibiřský cedr	14* (1), 17* (1), 17 (1, 3x), 18* (1), 22 (1)	X	
слива – švestka	69 (4)		X
сливы – švestky	32* (2, 6x), 69 (4)		X
трава – tráva	10 (1)		X
травы – byliny, travina	26 (1)		X
травка – marihuana	48 (3), 50 (3, 2x), 57 (3), 59 (3, 2x)	X	
марижуана – marihuana	50 (3, 2x)		X
три тюльпана – tři tulipány	85* (5)		X
укроп – kopr	28 (1, 2x)		X
фасоль – fazole	68 (15)		X
фрукты – ovoce	67 (15), 78 (15), 81, 55 (8), 56 (8), 32* (2), 69 (4), 92 (5), 75 (5)	X	
хлопок – bavlník	62 (4)		X
чеснок – česnek	43 (4, 7x), 92 (12, 7x)	X	
три чеснока – tři hlávky česneku	43* (4)		X
цвет – květ	47 (3), 20 (1)		X
цветок – květ, pokojová květina	22* (8), 48* (13), 62* (14, 3x), 70 (4), 109 (7, 2x)	X	
цветы – květy, květiny	14* (5, 2x), 67 (15, 2x), 67* (15, 2x), 68* (15, 7x), 70* (15), 12 (2), 14 (2, 3x), 14* (2), 15* (2), 15 (2), 17 (2, 2x), 18 (2), 25* (3, 4x), 76* (7), 81* (7, 2x), 55 (8, 2x), 71* (10), 71 (10), 74 (10), 78* (1, 4x), 114* (14, 2x), 47* (3), 49* (3), 75* (4), 127 (7), 53* (3), 70 (4, 3x), 70* (4), 101 (6), 35 (2), 35* (2), 42 (2), 42* (2), 10 (1), 59 (3)	X	
яблоко – jablko	72 (15), 56 (8), 111* (14), 103 (6), 86 (6), 86* (6), 75 (5)	X	
два яблока – dvě jablka	107 (7, 2x)		X
яблоки – jablka	15* (6), 40* (12), 67 (15), 78, 78* (7), 55 (8), 94 (12), 21 (1), 21* (1), 32* (2, 2x), 43* (2, 2x), 52 (3, 2x), 70* (4), 70* (4, 2x)	X	
яблоня – jabloň	43* (2), 23 (1), 86 (6, 2x)		X

яблони – jabloně	8 (1), 9 (1)		X
ягодка – holka jako lusk	79 (5)		X

Příloha C: Tematický slovníček

nejvíce frekventované lexémy fauny:

собака – pes, кошка – kočka, курица – slepice, бегемот – hroch, лиса – liška, медведь – medvěd, мышь – myš;

jedenkrát zaznamenané lexémy fauny:

стриж – rogýs, сова – sova, сокол – sokol, рысь – rys;

nejvíce frekventované lexémy flóry:

апельсин – pomeranč, банан – banán, помидор, томат – rajče, груша – hruška, картофель – brambory, лук – cibule, яблоко – jablko;

jedenkrát zaznamenané lexémy flóry:

василек – chrpa, дыня – dýně, ромашка – heřmánek, крапива – kopřiva, мак – mák, малина – malina.

позвоночные животные – obratlovci:

рыбы – ryby:

белуга – vyza, карп – kapr, лосось – losos, щука – štika;

земноводные животные – obojživelníci:

лягушка – žába, skokan;

пресмыкающиеся – plazi:

анаконда – anakonda, очковая змея – kobra (brejlovec), крокодил – krokodýl, питон – krajta, хамелеон – chameleon, черепаха – želva, ящерица – ještěrka;

птицы – ptáci:

аист – čár, альбатрос – albatros, воробей – vrabec, ворона – vrána, дятел – datel, голубь – holub, гусь – husa, индюк – krocen, канарейка – kanár, кукушка – kukačka, курица – slepice, ласточка – vlaštovka, лебедь – labuť, орел – orel, пингвин – tučňák, попугай – papoušek, сова – sova, сокол – sokol, соловей – slavík, сорока – straka, страус – pštros, стриž – rogýs, утка – kachna, чайка – rasek, черный дрозд – kos, чиж, чирик – čížek

млекопитающие – savci:

антилопа – antilopa, бегемот – hroch, белка – veverka, бизон – bizon, бобр – bobr, верблюд – velbloud, волк – vlk, дикобраз – dikobraz, горностай – hranostaj, еж – ježek, жираф – žirafa, заяц – zajíc, кенгуру – klokán, кит – velryba, лошадь – kůň,

нарвал – narval, коза – koza, козерог – kozoroh, kozorožec, корова – kráva, кошка – kočka, кролик – králík, куница – kuna, летучая мышь – netopýr, лев – lev, лиса – liška, медведь – medvěd, морская свинка – morče, морж – mrož, мышь – myš, носорог – nosorožec, обезьяна – opice, овца – ovce, олень – jelen, орангутан – orangutan, осел, ишак – osel, рысь – rys, свинья – vepř, prase, северный олень – sob, слон – slon, собака – pes, соболь – sobol, тигр – tygr, тюлень – tuleň, хомяк – křeček, як – jak (divoký);

насекомое – hmyz:

бабочка – motýl, блоха – blecha, жук – brouk, комар – komár, муравей – mravenec, муха – moucha, пчела – včela, скорпион – štír, škorpion;

домашний скот – hospodářská zvířata:

овца – ovce, осел, ишак – osel, свинья – vepř, prase, утка – kachna, гусь – husa, индюк – krocán, курица – slepice,

домашние животные – domácí zvířata:

овца – ovce, осел, ишак – osel, свинья – vepř, prase, собака – pes, утка – kachna, гусь – husa, индюк – krocán, курица – slepice, попугай – papoušek, морская свинка – morče, хомяк – křeček, кошка – kočka;

дикие животные – divoká zvířata:

олень – jelen, орангутан – orangutan, рысь – rys, дикая свинья – divoké prase, divočák, северный олень – sob, соболь – sobol, страус – pštros, тигр – tygr, як – jak;

экзотические животные – exotická zvířata:

персидская кошка – perská kočka, очковый попугай – papoušíček brýlatý, слон – slon, тигр – tygr, хамелеон – chameleon;

растения – rostliny:

василек – chrpa, горох – hrách, дыня – dýně, капуста – zelí, картошка – brambor(y), картофель – brambory, крапива – kopřiva, лук – cibule, мак – mák, малина – maliny, maliník, морковь – mrkev, огурец – okurka, петрушка – petržel, помидор, томат – rajče, пшеница – pšenice, репка – řepa, рожь – žito, роза – růže, ромашка – heřmánek, салат – salát, свекла – červená řepa, тюльпан – tulipán, укроп – kopř, фасоль – fazole, хлопок – bavlník, чеснок – česnek;

кустарники – keře:

верба – vrba, рябина – jeřáb;

деревья – stromy:

апельсин – pomeranč, банан – banán, береза – bříza, верба – vrba, вишня – višeň, грецкий орех – vlašský ořech, груша – hrušeň, дуб – dub, лимон – citron, рябина – jeřáb, слива – švestka, яблоня – jabloň;

чужностранный лес:

сибирский кедр – sibiřská borovice

Příloha D: Společné referenční úrovně: globálně pojatá stupnice

A1: Rozumí známým každodenním výrazům a zcela základním frázím, jejichž cílem je vyhovět konkrétním potřebám, a umí tyto výrazy a fráze používat. Umí představit sebe a ostatní a klást jednoduché otázky týkající se informací osobního rázu, např. o místě, kde žije, o lidech, které zná, a věcech, které vlastní, a na podobné otázky umí odpovídat. Dokáže se jednoduchým způsobem domluvit, mluví-li partner pomalu a jasně a je ochoten mu/jí pomoci

A2: Rozumí větám a často používaným výrazům vztahujícím se k oblastem, které se ho/jí bezprostředně týkají (např. základní informace o něm/ní a jeho/její rodině, o nakupování, místopisu a zaměstnání). Dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných úloh, jež vyžadují jednoduchou a přímou výměnu informací o známých a běžných skutečnostech. Umí jednoduchým způsobem popsat svou vlastní rodinu, bezprostřední okolí a záležitosti týkající se jeho/jejích nejnaléhavějších potřeb.

B1: Rozumí hlavním myšlenkám srozumitelné spisovné vstupní informace (input) týkající se běžných témat, se kterými se pravidelně setkává v práci, ve škole, ve volném čase atd. Umí si poradit s většinou situací, jež mohou nastat při cestování v oblasti, kde se tímto jazykem mluví. Umí napsat jednoduchý souvislý text na témata, která dobře zná nebo která ho/ji osobně zajímají. Dokáže popsat své zážitky a události, sny, naděje a cíle a umí stručně vysvětlit a odůvodnit své názory a plány.

B2: Dokáže porozumět hlavním myšlenkám složitých textů týkajících se jak konkrétních, tak abstraktních témat včetně odborně zaměřených diskusí ve svém oboru. Dokáže se účastnit rozhovoru natolik plynule a spontánně, že může vést běžný rozhovor s rodilými mluvčími, aniž by to představovalo zvýšené úsilí pro kteréhokoliv účastníka interakce. Umí napsat srozumitelné podrobné texty na širokou škálu témat a vysvětlit své názorové stanovisko týkající se aktuálního problému s uvedením výhod a nevýhod různých možností.

C1: Rozumí širokému rejstříku náročných a dlouhých textů a rozpozná implicitní významy textů. Umí se plynule a pohotově vyjadřovat bez zjevného hledání výrazů. Umí jazyka užívat pružně a efektivně pro společenské, akademické a profesní účely. Umí vytvořit srozumitelné, dobře uspořádané, podrobné texty na složitá témata, čímž prokazuje ovládnutí kompozičních útvarů, spojovacích výrazů a prostředků koheze.

C2: Snadno rozumí téměř všemu, co si vyslechne nebo přečte. Dokáže shrnout informace z různých mluvených a psaných zdrojů a přitom dokáže přednést polemiku a vysvětlení v logicky uspořádané podobě. Dokáže se spontánně, velmi plynule a přesně vyjadřovat a rozlišovat jemné významové odstíny dokonce i ve složitějších situacích.

Пříloha E: Obrázek 1 – Pozdravy

Zdroj: Žofková, H. et al., 2002. *Pojechali 1.* s. 7.

Пříloha F: Obrázek 2 – Omluva

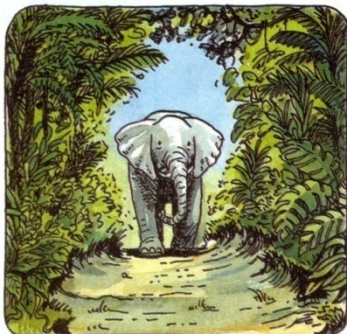
Извините!

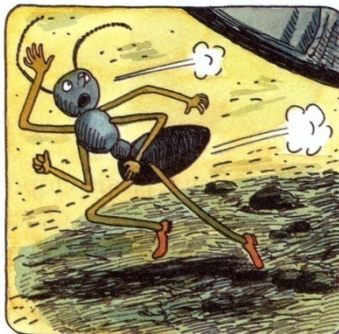
13. a) Podle obsahu básničky se dovtipíš, k čemu slouží slovo Извини́!

Ве́жливый (zdvořilý) слон

В. Лу́нин

Вы́шел слон
на лесну́ю доро́жку.

Насту́пил
муравью́
на но́жку.

И ве́жливо о́чень
Сказа́л муравью́:
– Мо́жешь и ты
насту́пить на мою́.

Zdroj: Žofková, H. et al., 2002. *Pojechali* 2. s. 20.

Пříloha G: Obrázek 3 – Кто тут?

8. lekce

Кто тут?

Тук – тук – тук!
КТО ВОТ ТУТ?
КТО ТУТ ВОТ?
ТУТ ВОТ КОТ.

Zdroj: Žofková, H. et al., 2002. *Pojechali 1*. s. 21.

Пříloha H: Obrázek 4 – Ворона и лиса

Приятного аппетита!

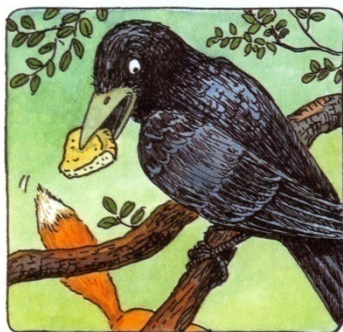

14. a) Těto milé bajce od Ivana Andrejeviče Krylova jistě porozumíš. Při prvním čtení si slabikuj a soustřeď se na výslovnost.

* b) Co bys řekl(a) o chování lišky? Měla svou řeč promyšlenou, nebo ji řekla náhodně?

Ворона и лиса

И. А. Крылов

Ворона сидит на дереве и держит кусок сыра.

– Здравствуй, ворона! Как дела? Вижу, что ты обедаешь. **Приятного аппетита!**

– Спасибо!

Zdroj: Žofková, H. et al., 2002. *Pojechali* 2. s. 21.